

42

SUEZIG ÉS VISSZA.

UTIRAJZOK.

10556

451
44

SUEZIG ÉS VISSZA

UTIRAJZOK.

92

Irta

B. Pongrátz Emil.

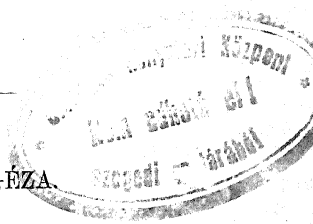
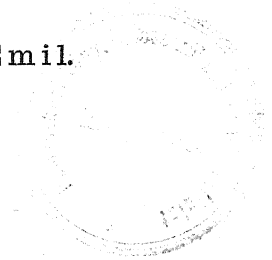
I. KÖTET.

„Valeat quantum valere potest“.

PEST.

KIADJA PETRIK GÉZA.

1870.

330218

Pesti könyvnyomda-részvény-társulat. (Hold-utca 4. sz.)

NAGYMÉLTÓSÁGÚ

LÓNYAY MENYHÉRTNÉ

SZÜLETETT

KAPPEL EMILIA

URNÓ

Ő EXCELLENTIÁJÁNAK

MELY TISZTELETE JELEÜL

A SZERZŐ.

„Goldne Früchte seh' ich glühen,
Winkend zwischen dunklem Laub,
Und die Blumen, die dort blühen,
Werden keines Winters Raub.
Dort erblick' ich schöne Hügel,
Ewig jung und ewig grün ;
Hätt' ich Schwingen, hätt' ich Flügel, —
O, wie gern zög' ich dahin !“

Schiller.

I.

A divatba-jött ember.

Ha akarják előszó.

— Lehetetlen!! — Megjött?!

Ily felkiáltással fogadott az első ismerős, kivel találkozám, midőn a triesti-vonattal megérkeztem.

Nem tudom mi lehetetlenség van abban hogy megjöttem, annyi azonban bizonyos, hogy itthon vagyok.

— Ugyan beszéljen valamit Afrikáról, — a krokodilusokról, — a szép arabs nőkről, a pyramisokról, a Sahara-pusztáról, a suezi-csatornáról, az ünnepélyekről, Eugenie császárnőről — mondá ismerősöm.

Szivesen elbeszélgetek máskor, — de most átfázva, — fáradtan, az utcza közepén, — — furcsa kívánság!

— Engedje meg, hogy kocsijába üljek és hazakísérjem — folytatá a jó úr.

(Rendkívüli szeretetreméltóság!)

— Szörnyű sok podgyászom van. Nem férünk el.

— Nem baj

— Húsz kofferem van, — meg egy kedvencz madaram, melyet Afrikából hoztam.

— Miféle madár? czinege-e vagy bibicz?

Legjobbnek találtam az egyszerű palócz-asszony-nal felelni, hogy: mókus.

Denique ismerősöm nem akarta észrevenni, hogy fáradt és kedvetlen vagyok, — mellém ült, haza kísért, és egész uton gyötört kérdéseivel.

De mégsem egész uton, mert a lánczhidnál egy másik ismerősöm észrevett, megállitá a kocsit, s miután nem volt benne hely, első ismerősömnek az ölébe ült, — s most már ketten ostromoltak kérdéseikkel.

Lakásomon tizenkét ismerősöm várt rám, kik egyszerre száznegyvennégy kérdést intéztek hozzám.

Másnap reggel valóságos bucsújárás kezdődött.

„Jó reggelt“ helyett azt kérdezte mindenki, hogy mit csinálnak a krokodilusok.

Aznap tizenkét helyre voltam meghíva ebédre, és harminczkét helyre theára.

Amint egyet léptem az utcán, már öt ember fogott el egyszerre, s mind az öt mást kérdezett egyszerre.

— Barátom, jőj el hozzám ebédre — hangzék felém öt oldalról is egyszerre.

— Sajnálom, de nem lehet, meg vagyok hiva . .

— Legyen szerencsém ma este theára.

— Uram, egész hétre le vagyok foglalva.

— Ugy-e eljő ma hozzánk?

— Egész hónapra meg vagyok már hiva.

— Tehát a jövő hónapban.

— Egész évre meg vagyok hiva!

Ha reggelizni akarok húsz ember kísér; — ebédnél ötvenen vagyunk, s rendesen éhesen kelek fel az asztaltól, mert nem érek rá enni a nagy leszelgetés miatt.

Már be is zárkoztam, de nem használt semmit. Barátaim az ablakon jöttek be.

Annyira divatba jöttem, hogy szinte röstellem a dolgot.

Ha tovább így tart: gégesorvadásban halok meg. Ezt talán nem kívánja tőlem sem a haza, sem az oppositio?!

Mit volt tennem, hogy e szeretetreméltó üldözéstől megszabaduljak?

Kénytelen voltam e könyvet megírni, — még pedig sietve, gyorsan, két hét alatt.

Az olvasó láthatja, hogy nem készakarva követtem el ezen irodalmi bűnt.

Egyébiránt hiszem, hogy a mily könnyen divatba jöttem, épen olyan könnyen kimegyek a divatból.

— — — — —

Tudtam volna ennél rosszabb előszót is írni, de nem akartam.

II.

Pestről Budáig.

Önök mosolyognak, vagy tán boszankodnak, hogy Pestről Budáig egész fejezeten keresztül fogunk —
u t a z n i.

Utazni mondom, mert ez gyakran valóságos utazás.

Mosolyogtam is, boszankodtam is én már eleget, de azért megesett rajtam többször, hogy nem egy, hanem nyolcz—tíz fejezetből állott utam, míg Pestről Budára vergődtem. Egyszer emlékszem, hogy netto három óra hosszáig tartott.

Aki nem hiszi, hogy Buda messze van, annak példával bizonyítom be. Párizsból nem rég levelet kaptam, mely harmadfél nap alatt érkezett, ugyanaz nap kaptam Budáról egyet, mely n é g y é s f é l n a p i g utazott; azért jött ily gyorsan, mert rá volt írva, hogy „sürgős“.

Buda tehát 48 órával van messzebb, mint Párizs.
— Dehogy 48 órával! — Százezer esztendővel.

November 2-ka volt az elutazás napja.

A triesti vonat kilencz óra után indul Budáról; ha nem akarok megkésni, legalább is négy órakor délután fiakkerben kell ülnöm.

Egypár ismerősöm eljött szerencsés utat kívánni. Még egyszer leültem a kedélyes társaságba és a dualismus tiszteletére egy igazi 48-as csibukból megakvizolt közösügyes dohányt szivogattam, mi közben Stefan rettentő pakolását néztem.

— Készen vagyok, uram.

— Bravo!

— Két koffer már a kocsin van.

— Szép dolog . . .

— Meg egy kis kézitáska.

— Frakkot pakolt be?

— Igen.

— Téli ruhát is?

— Azt is. Bundát, lábzsákot. pokróczot, plaidet, diszkardot, paruplit, vánkost, botot, már mind a kocsira raktam.

Tisztelem ezt az utazást. Téli és nyári ruha, magyar és francia öltöny, parupli és diszkard, — — summa summarum 17 darab. Most már mehetünk

akár Kamcsatkáig, s onnan ha tetszik a „Jóreménység foká“-ig. Az első helyre nem kívánkozom, mert ott megfagy az ember szive, a második helyre szintén nem, mert jóreménység fejében már gyakran keserűen megcsalódtam.

Bucsúzni nem volt kitől.

Ezt a kifejezést igen jól ismerik. Annyit tesz, hogy volt ugyan száz ember is, — sok jóakaró, jó ismerős, vig czimbora, kiket az ember mind igen szeret és tisztel, — de hiányzott egy, a kit az ember mindenképp felett szeret és tisztel, — a kinek igen szerettem volna megszorítani szép kis kezét és egy meleg istenhozzádot mondani.

Igy csak gondolatban bucsúztam el tőle, de szebben, mint a valóságban lehetett volna. —

Mikor valaki még nem érte el a 30-dik évet, akkor a kritikusok is megbocsátanak ilyen kis kitérést, főképp ha csak egypár sornyi helyet foglal el . . .

Ah! négy óra, — induljunk!

Isten hozzátok! —

Tíz perc múlva a lánczhidnál voltam. — De hogy jutunk tovább?

Egy pár száz koesi állott a hidfőnél, melyek között két városi drabant iparkodott a rendet fen — nem tartani.

Egyik kocsi a másiknak állott utjában. Egyik kocsis a másikat szidta, hogy miért nem megy előre.

Félóra mulva annyira jutottunk, hogy a hidon álltunk. — Álltunk pedig egy teljes félóraig.

Előttünk is egy pár száz kocsi, utánunk is egy pár száz kocsi, még pedig oly közel egymáshoz, hogy a lovak kényelmesen belenézhettek az előttük álló kocsiába, s ha akarták, megtehették észrevételeiket. Ez épen nem genirozott, mert elég lóval volt már dolgom az életben, de sokkal nagyobb respectussal viseltetem a kocsirud iránt, mely minden áron bekiváncozott hozzám.

Minden ember azt kérdezte, hogy miért állunk sajátképen? Végre kisült, hogy a két város közötti közlekedést egy buta zsák tartóztatja fel, ki tudja mennyi időre!

Egy roszkedvű gabonás-zsák lefordul az út közepére, — a kocsis megállítja a lovakat, — nagy kényelemmel leszáll, egyet káromkodik, s miután látja, hogy a buza kiömlött belőle: még egyet káromkodik, — azután körülnéz, — felgyűri a kabátja ujját, s szépen, lassan, csöndesen, mélézva beleöntögeti zsákjába a buzát; — a körülötte levő kocsisok egyrésze neveti, a másik része pedig szidja.

Mikor a munka annyira haladt, hogy bekötheti

a zsákot, akkor megáll, és mindazokat összeszidja, a kik őt szidták. Végre felteszi a zsákot és megindul.

Aki utána állott, lehet annak akárminő sürgős dolga, hívhatja azt akár minister akár herkópáter, utazhatik az akár Tripstrillbe akár Egyiptomba, addig ugyan egy tapodtat sem mozdul, míg e manœuvre be nem végződik.

Ismét megindultunk szépen, lassan, csöndesen, hogy valahogy meg ne ártson, s haladtunk — harmadfél perczig.

Meg akartam róla győződni, hogy miféle akadály merült fel ismét, s kiszállottam kocsimból.

Nagy dolog történt

Egy kocsis szörnyükép káromkodott előttünk, hogy otthon felejtette a pipáját.

Lovait természetesen megállítá, leszállott a kocsi-ról, s belenyúlt kabátja jobb-, azután balzsebébe, miután itt nem találta meg pipáját, mellénye zsebeit vizsgálta, és így valamennyi zsebet egymásután, — végre meglelte a pipát kalapja mellett, akkor egyet mosolygott, felült a kocsira, — a pipát nagy kényelemmel kiverte, azután megkereste dohányzacskóját, — a pipát szépen, lassan megtöltötte, — kivette a taplót és tüzkövet, szépen lassan tüzet vert belőle,

s mikor látta, hogy minden rendben van, szépen, lassan megindult.

A többi akadály leírásával nem akarom önöket untatni.

Ilyen, sőt még különb tapasztalatokat teszek mindennap Pest és Buda között.

Aztán mondja az olvasó, hogy ez nem utazás.

Ki kell jelentenem az igazság érdekében, hogy most elég gyorsan haladtunk, s elég jókor jövék a vaspályához, — (négy és fél óra alatt).

A váróteremben négy mozgó bundát találtam, a négy bundában négy kabát volt, a négy kabátban ismét négy kabát, és ezekben négy úr, — az én kedves utitársaim.

Sorba bemutatom őket.

E rengeteg szakálú, óriási termetű férfi itt jobbra Szende Béla honvédelmi ministeri tanácsos. Kedves patriarchalis alak, derék, törülmetszett magyar ember. Arcza szigort fejez ki, de szive olyan, mint egy galambé. A szabadságharc alatt egyik hőse volt a magyar seregnek.

Mellette áll Suhaj Imre országgyűlési képviselő és ministeri tanácsos a horvát ministeriumban. Komoly, hallgatag, gondolkodó férfi.

A közlekedési ministeriumot Wallandt Hen-

rik osztálytanácsos képviseli a jeles vízépítész, ki hallgatva szivaroz, vagy ha úgy tetszik szivarozva hallgat.

A negyedik úr K e n e s s e y Kálmán osztálytanácsos a kereskedelmi ministeriumban, ismert nevű közgazdászatiíró, ki plane annyira hallgat, hogy még én is elfelejtek mellette beszélni.

Most következnek az én csekélységem, ki L ó n y a y Menyhért pénzügyminister úr különös szivessege folytán — mint az egyiptomi alkirály meghívott vendége — indultam e nagy útra, mely kitüntetésért el nem mulaszthatom legmélyebb köszönetemet kijelenteni a nyilvánosság előtt is.

Az öt bunda megindul, — elhelyezkedik a coupéban — és hallgat. Még én is hallgatok (pedig ez határos a csodával).

A mozdony vak lova megindul, — megtalálja így is az utat.

Jó lesz aludni. — Almodni.

III.

A gyászoló tündérlak.

Hétköznapi utasok röviden és szárazon úgy hívják, hogy — Miramare!

Én szebb nevet adtam neki, mert — poéta is voltam valaha, s mint Ovidius, ki versgyülölő apjának improvizált és akaratlan hexamaterben fogadta még azt is, hogy végkép fölhagy a — verseléssel, én sem tudok lemondani egészen — a hálátlan rimelésről, bármennyire is lehüté különben lelkesedésemet a prózai élet.

Mindenkép józanodunk s a fellengző ábrándok legfőlebb a képviselőházban s ott is egy iczipiczi pártocskánál szerepelnek és dominálnak csak ma már!

A költészet a szellemi élet virágos kertje
S hogy a virágot ápoljuk és szeressük, oda gyermeteg kedély kell mindenekelőtt, ami pedig nem minden bokorban lelhető mostanság! . . .

Nem tudom: piruljak-e vagy büszkélkedjem önök előtt véle, de nem tagadhatom, hogy bennem maradt egy kis adag a gyermekkori naivságból s hosszú vándorutamon, melynek három világrész szolgált szegélyzetül — újlag megnöttek képzeletem szárnyai, miket oly rideg kézzel nyirbál már vagy két tized óta a — tapasztalás.

Miként a vihar vagy a zápor, ha el nem töri — perczek alatt visszaadja színeiket a mezei virágoknak, melyekre heteken át szórta hervasztó porszemeit a közöttük elvivő országút, lelkem is visszanyerte üdeségét a gyors és mély benyomásoktól, mik léptenyomon váltakozva hamar feledteték véle ama kedvölő két zsarnok befolyását, kiket „megszokás és kötelesség“ néven ismer a világ, s kiktől nem szabadithat föl senki és semmi, csak — a futás

Kirándulásom alatt — s szolgáljon mentsegül egyéb nagyításoknak e kicsinyítés! — Miramare megpillantásánál éreztem először e változást . . . Az a véna, melyet nem a doctorok, hanem a — kritikusok fedeztek föl először, a „vena poetica“ itt kezdett ismét lüktetni bennem hosszas dermedés után!

S ha mint Le Sage „ördöge“ egy perczre galléron csiphetném férfi- vagy ölembe vehetném női-olvasói-

mat, hogy saját szemeikkel lássák a bájos vidéket, mely ily jótékony hatással volt rám, — nem kellene most fejemet törnöm afölött, hogyan beszélje el, hogyan írja le tollam azt, a mit a legügyesebb ecset is hasztalan erőködnék teljes szépségében föltüntetni . . .

Több órán át nem láttam egyebet, csak havat! . . . A Karszt, mely nyáron óriás szennyes abroszhoz hasonlít, hova fukar kézzel — imitt-amott tálalt föl csak legy kis zöldséget ideszorult vendégei: a szétszórva lézengő néhány juh és kecske számára — a mostoha természet, — most ugyanoly tiszta fehér lepellel volt beborítva, mint a láthatár szélén emelkedő hatalmas hegyek, mik egy-egy országnak szolgálnak mesgyéül és bástyául Pár pillanattig érdekes látvány, de aztán! — egyhanguvá, sőt boszantóvá válik, s bár a mozdony sebesen rohan előre, óránkra kell néznünk, hogy elhigyjük, miszerint valóban — haladunk!

Fülig bundámba húzódva, épen azon tünődtem, ne bánjam-e egy kissé, hogy jó meleg kandallómat s szeliden ringó karszékemet ily csikorgó hidegben a khedive kedvéért s azért, hogy a kelet és nyugat közt felnyíló „uj kapu“-nak egygyel több bámulója legyen — odahagytam, midőn a vonat tempót cserélt s méltóságos lassú kanyarodással, mint valami boakigyó, — új irány felé indult.

Egy pillantás az ablakra megfejté a titkot. A nagyszerű természet, e „divina Comoedia“ en gros, melyet egy a mindenható képzeletnél is magasabb rendű hatalom irt az emberiség számára, második fejezetét tárta elénk — az adriai tengerben, mely limbuszul és előcsarnokul szolgál a földi meny-, a szép Olaszországnak . . .

Alig pár lépés s mily csodálatos különbség! A merre a szem fordul, mindenütt derült, nyájas, világos ég, eleven zöld lombok, enyhe szellő: szóval a tavasz, mely teremt, s nem a tél, mely öl; — a tenger vize csöndes és sima; növénydús partjai, mint valami művészileg színezett porcellán medenceze, keritik be azt, s ha azokra a hitvány lélekvesztőkre nézünk, melyek könnyedén siklanak el fölszínén, szinte bámulunk: mirevalók hát azok a roppant gályák, melyek néhány száz öllel belebb lomhán hevernek a hullámok puha vánkosán (mint a mesebéli szörnyetegek szoktak az ő bársonyos trónusaikon), mikor ilyen apró sajka is megbirkózik sőt uralkodik a — tengeren?

A választ e kérdésre megkaptam később magától a tengertől, s drágán, keserves kinokkal kellett megfizetnem azt . . .

Hanem hát ilyen az ember mindenben! Nem okul a más kárán soha s a sirkövek a temetőben, a tűz és

viz a természetben, a történet komoly lapjai s a lant búbajos zengeménye hasztalan kiáltják feléje remek harmóniával, minek Schiller oly rövid és találó kifejezést adott:

Der Mensch versuche die Götter nicht!

nem hallgatsz intésre... szembeszáll a végzettel, s elhull dicstelenül sokszor, diadalmasan ellenben soha! — a küzdelemben, melynek százféle a neve, de rugói és céljai mindig ugyanazok: a hiúság és birvágy!

Mindig és mindenkinél? Talán még sem! Ne legyünk egészen pessimisták s ne foszszuk meg az emberiséget attól a kevés nimbusztól is, amit dicsőség czíme alatt árulnak és magasztalnak a költők és historikusok s ami lényegileg úgy sem egyéb s úgy sem ér többet annál az — aranyfüstnél, melylyel a karácsonfa almáit és dióit ékíti föl az anya — a gyermekek számára! . . .

Századunk realistikus iránya jóformán mindent megdöntött már, mi a szellem és eszme kultuszát képezte; azt az arany borjút, mit dicsőség alakjában imád a világ — nem! Ezeren hullanak előtte térdre máig s ezeren esnek áldozatul e bálványimádásnak ma is!

Ki hitte volna például két tized előtt, hogy az a sötét kis pont, melyet a térképeken meg sem jelöltek még akkor! a „punta di Grignano“ világtörténeti hir-

hez jut valaha, s központja lesz egy tragoediának, melyet nem tudott kigondolni sem a fatalista Sofokles, sem a realista Shakespeare, de még a mi érdemes Szigligetink sem, a kinek rémdrámáiban pedig szerepel és föl van dolgozva minden, ami lehetetlent és valószínűtlent az emberi velő producálni képes?

A jámbor triesztiek bizonynyal nem, s azért ők voltak leginkább meglepve, midőn egy szép reggen daczosan ágaskodó sziklát leltek ott,, hol apáik és ősapáik csak egy kopasz sima lapot láttak, mely úgy nyult be az Adria vizébe, mintha a rideg Karszthegységnek, ez örökké komor óriásnak nyelve volna, melyet enyhülést keresve mártogat gazdája a hűvös hullámekba! . . .

És nem mult el azontúl nap, mely uj meglepetést ne hagyott volna maga után! . . .

A sziklaormon épült lassanként egy szeszélyes stylusu, de imponáló tömegű palota, henger alaku toronynynyal s festői erkélylyel, mig mellette és körötte nyugtalan szökőkutak csillogó tükrében kaczerkodott önmagával a görög mythos Narciszaként a ragyogó déli nap s árnyas lugasok és lombfolyosók s illatos virágágyak és bokrok földték vagy övezték a szobrokat, miket költői fölfogással s páratlan izléssel

helyezett el mindenfelé, ki az egészséget teremté: Mi k s a osztrák főherceg! . . .

Messziről várnak tetszett a kevély épület; közletről és benn — galambfészek volt, melyben eszményi szerelemmel függött egymáson két nemes szív s zajtalan csöndben álmódott a jövőről két fenkölt lélek . . .

S évek multak el így! . . .

Gazdag utasok és koldusok, fényes delnők és szerencsétlen özvegyek, nagy urak gyermekei és apátlan, anyátlan árvák fordultak meg a pompás palotában, s nem lépte át küszöbét senki anélkül, hogy meg ne találta volna, amit — keresett és remélt! Aki vigaszt: vigaszt; aki szórakozást: szórakozást! Áldott, áldott és boldog hajlék volt az akkor nagyon!

Egyszer aztán megint a munkához láttak! Bibort vásároltak és szinaranyat, s bevonták vele a főterem boltozatát; a főablak mellé pompás menyezetet állítottak tetején sugárzó koronával s alatta két bársonyszékkel, amint az a császárok és királyok tróntereibeiben szokás, s míg a falakra hirneves festők a Habsburg család meghalt és élő főalakjait festék, a padozatot keleti szőnyegekkel terítették be, hogy ne sértse meg a térdeket, melyek itt — csúszni-mászni fognak

S jött aztán messziről, Amerika mesés földjéről egy ép oly tarka mint fényes küldöttség, s míg a kastély miniature bástyáján dörögtek az ágyuk, a rögtönzött trónteremben vakító pompával ment véghez az a jelenet, mit a költők expositionak kereszteltek el tragoediáikban s amin mindenütt és mindig hiányokat tudtak fölfedezni a — kritikusok.

E „hivatlan vendégek“, kik minden lében kanál szeretnek lenni, a szabadelvű, független sajtó képében itt is megszólaltak s akár mint tapsolt a közönség, ők azért váltig vitatták, hogy: de bizony nem jó . . . sehogy sem jó ez az expositio, mert hiányzik belőle az, akit főszerep illet s aki főszerepet is fog vinni, ha egyszer megindul a cselekvény — hiányzik a nép!

Persze, hogy a szerzők oda se néztek e nyomorult kifogásnak! Többnapig dinomdánom s lármás ünnepelemek zaja elnyomta azt teljesen s midőn az új császár elhagyta a kedves Miramaret, melyet ezer akadálylyal daczolva teremtett a kietlen vidéken, hízog nyelvűek s nagy szabású önérzete megkönnyítették a való percz fájdalmait a biztatással, hogy a mexikói zavaros helyzetben is így fog fölülkerekedni vas akaratának soha meg nem bajló erélye, s amint megtörnek itt a háborgó tenger fölesapó hullámai, mit ő

rakott vala — a szirten: ugy fog megsemmisülni Mexikóban a köztársasági mozgalom áramlata a trónus lépcsőinél, ha ő fog fölülni arra! . . .

A szomszédok azonban, különösen a triesztiek mesének tartották inkább az egészet, mint valóságnak s mindennap feszült figyelemmel lesték, mikor foszlik szét újra az igézet varázsa, s mikor tüzetik föl, mikor jelenik meg ismét a csonka torony rovátkás fődélzetén a lobogó, mely hirdetni szokta a környék lakói s a tenger hajósainak, hogy itthon a — főherczeg!

S nem hiában lesték! Egy homályos reggelen csakugyan föltüzetett, csakugyan megjelent ott a lobogó, de nem a régi szines, hanem — egy szintelen, fekete gyászlobogó, mely árnyba boritá a gyönyörű kastélyt — örökre!

Igy lett a galambfészekből — gyászoló tündérlak

Megvallom: elfogult kebellem léptem át másnap az alagútszerű kaput, mely egy merészen fölnyuló sziklába vajva a bűbajos berendezésű parkba vezet.

A kavicscsal fődött műutak, az exotikus növények ezrei, a kamélia-sor, a folyondár-allée, a tengerre néző erkély, a lugasok és padok, kagylók és szines kavicsokból rakott mozaikesillagok, szóval: minden jó karban, a régi jó karban van ma is, csak az —

élet veszett ki közülök. Fölmerült lelkemben a százszor hallott dajkamese az elátkozott tündérbokorról s szinte félve téptem le emlékül egy rózsabimbót a bokorról, mely a ház asszonyának, a nagyravágyó, de egyuttal nagy szellemű és erényű Saroltának kedvence volt éveken át — mintha attól tartottam volna, hogy a mese igéi teljesedésbe mennek itt is s egyszer csak előszökik valahonnan a törpe, vagy a kétféjű szörny s büntetésül átváltoztat engem is valami — tuskóvá vagy bogárrá vagy virággá, amint gonosz szeszélye sugalja neki

Szerencsére! e csapás nem következett be! Csak egy mogorva kertész czammogott elő a háttérből, de ezt egy kis borralaló teljesen megengesztelte s hasonló árért akár minden bokorról szakithattam volna, amennyi csak kellett.

Elborult a lelkem, midőn a kastély belsejében szobáról-szobára jártam

Minden darab egy-egy műremek a világ minden részéből összehordva, mely most elhagyottan, árván, gazdátlanul áll

Gyászos hely ez, szomorúkatastrófa hirdetője! . . .

Megnéztem a diszes salont, hol a boldog háziasszony vendégeit fogadta, — a kis toilette-szobát, hol öltözött, összes butora egy álló tükörből, egy szek-

rényből, egy kis asztalból s négy feauteuilből áll; — oly egyszerű s mégis oly szép! — a kedves kis szobát, hol az anya gyermekét ringatta, — azután sorba mindent, a rococco-butorokat, a hatalmas porcellán vázokat, Maria-Antoinette történelmi hírü irószekrényét, az antik ghobelineket, — de mind, mind a megrendítő drámát hirdeti. — Ezt hirdeti minden fűszál, minden falevél! Valami kimondhatatlan gyász vonul végig az egészen

Ott látod a falon az angyalarczot, mosolygó ajkkal, szelid kifejezéssel, — és eszedbe jut, hogy e jóságos nő elméjét az örök sötétség démonai gyötrik, — hogy nincs nyugalma sehol! soha! soha! hogy kinteljes életét elcserélné egy koldus életével, — — szived elszorul, — s eszedbe jut, hogy a hir, dicsőség, fény, pompa nem boldogít, — csak amit a sziv magába zár, az a mienk. A csöndes családi-élet örömei felérnek a világ minden dicsőségével, minden pompájával!

Kiváló érdekekkel bir a pazarfényü trónterem; a par excellence individualis jellegü könyvtár és dolgozó-szoba pedig unicum a maga nemében. Megható alakot ölt bennök a — szellem fényüzése. A dúsgazdag kötésü könyvek, a gyöngyház táblájú és arany lemezü albumok egész kis kinestárt képviselnek. A

szemközti két ajtót őriző colossalis mellszobrok: Shakespeare és Göthe, Homér és Dante — pedig sajátos quartette-ben kiáltják a látogató fülébe: „Vesd le saruid s ugy közelíts e helyhez, mert istenség rejődzik benne!“

A költészet istensége, a mennyei Múza!

Fokozott kegyelettel léptem hát én is az íróasztalhoz, melyet a bájos szerencsétlen császárné néhány igen csinos s jobbára miramare-i vue-ket ábrázoló aquarelle festménye díszít, s míg a többi vendég az asztal melletti hengert nézegette, mely központja egy az egész kastély minden egyes szobáját érintő távirtdai sodronyhálózatnak, — engem, az expoetát a toll igézett meg, mely annyi nemes, költői inspiratióknak szolgált volt szózatoss tolmácsul.

S bizonyára velem együtt önök is úgy lesznek meggyőződve, hogy a szerencsétlen nagy férfiúnak annyi kiváló tulajdonságaiért alig állithatnék itt méltóbb emléket milliókkal közös részvétem és rokonszenvem kifejezésére, mint állítok azzal, hogy befejezésül következő szép és jellemző költeményét közlöm:

Hitvesemhez.

A hős vadont magamba járom,
 Elhánnya lelkem fékeit;
 S mely szoritott, lehull a járom,
 Oly jól esik a béke itt.

Mint óriási lepke szárnya,
 Az alkony úgy reng ott alant;
 Megnyúl a fák komor, nagy árnya:
 Elfödi a boldogtalant!

Gondolkozom felőled, és én
 Nem is tudom, mit érzek?
 Az esti szél gyors lebbenésén
 Valami fájó bú rezeg!

Sötét borulat ül a tájon,
 Elszállt az alkony, itt hagyott;
 Egy-egy bagoly huhog le fájón,
 Vagy hasztalan szél sir nagyot!

Amíg ti otthon egybegyültök,
 S benépesül a kis telek:
 Én messze honban, zord vadonban
 Csak bús szívembe gyűjtelek!

Lelkem szakgatom önfeledten!
 Egy örök éltet vivjak át?
 Jós szózatot hallok felettem:
 „Jó éjszakát, jó éjszakát!”

IV.

T r i e s z t.

Itt vagyunk a piaczi zajban! . . .

Kikeresem magamat a bundából, s azt mondom, hogy menjünk; nézzünk, lássunk. —

Ismerős vagyok itt, s így, ha megengedik, vezetni fogom önöket.

Gondolkodó embert misem érdekelhet jobban, ha idegen földre lép, mint a nép benső sajátságai, a szokások rendszere, az érzület nyilatkozási módja, — legyen az piaczon, színházban vagy bárhol, s jelentkezzék akár szóban, vagy dalban, akár viseletben. Én az életet szeretem tanulmányozni mindenütt, egy-egy képet a népeletből többre becsülök, mint a muzeumok és képtárak kincseit, s azért míg más ezeket keresi fel: én a nép közé elegyedem, a kívül lehet szóba állok, s inkább tanulmányozom az emberi-kedély tit-

kait, mint a poros régiségeket, melyeknek leírását minden konversations-lexiconban meg lehet találni. De nem is ismerek unalmasabb fogást, mint mikor valaki rendre elszámlálja a szobrokat, képtárákat, templomokat, melyekkel az olvasó képzelme épen semmit sem nyer, mert aki nem látta, nem veszi hasznát a legszebb leírásnak sem.

Triesztnek két pontja van, mely sok mulatságos jelenetnek szokott színhelye lenni, — egyik a kikötő, másik a haltér. Mielőtt azonban valaki ezeket tanulmányozni kezdi, megszáll valamely vendéglőben. Nem bánom akárhova száll, de én azért melegen ajánlom, hogy az „Hôtel de la Ville“-be — ne szálljon, ha csak kivetni való pénze nincs; mert amit itt elkövetnek az emberen, az valamivel több a zsebmetzésnél. Igaz, hogy a vendéglő ablakaiból gyönyörű kilátás nyílik a tengerre, de ezt olcsóbb áron is meg lehet szerezni.

Mindenkinek jogában áll a nap bármely órájában kisétálni a kikötőbe, hol ezernyi ingyen-látványban részesülhet.

Imposantabb látványt alig lehet képzelni, mint az árboczos hajók sokasága. A nyüzsgő tömeg között pedig széttékinteni vajmi mulatságos!

Láthatni itt mindennemű hajót, a Lloyd számos

gözösén kívül, — mely összeköttetésben áll az adriai tenger minden kikötőjével, — tengeri gályát, száz és száz kereskedelmi hajót, fregattát különféle kiadásban, le egész a kis mentő-hajókig, tarka-barká, czifra zászlós görög és konstantinápolyi hajót, melyek fűgét, olajat, mazsolát és állatbőröket szállítanak. —

Triesztnek nincs sajátképeni zárt kikötője, hanem nagy révpart az, melyet a tengerbe nyuló félhold alakú földnyelv által zárnak el időnként, ezen áll a híres világító torony; a partról egy második széles földgát huzódik a tengerbe, hol nagy számu sétáló élvezi esténkint a kellemes tengeri levegőt.

Délen van a kétszáz ölnyi sarkantyúgát, melyet Mária Terézia építtetett, s az nevét is viseli.

Némely nap akkora tömeget talál itt az ember, hogy Tornavármegye kétszer kikerülne belőle.

A soka-lalomban minden nemzet, minden nyelv és minden öltözet képviselve van. Gyakran láthatni prémes kabát mellett libazöld kaftánt és skót szoknyát, sőt egy ingre vetkezett embert is.

A matrózok sűrögnek-forognak, igazgatják a hajó köteleit, óriási terheket húznak fel a hajóra, — a sok munkás súlyos edényt hengerget maga előtt, — targonczások, hordárok kurjongnak egymásra, lökdösik

egymást ritka felebaráti szeretettel, s vastag tréfákat dörmögnek.

Minduntalan meg-meglendül egy óriási vitorla, melynek padlója görnyedez a tömérdek gabonás-zsák terhétől, melyet messze világrészbe szállít. — Terheskocsik járnak fel-alá óriási hordókkal megrakva, ezekbe aprószőlőt és fügét szoktak tiporni, három-négy ember tánczol csizmástól a keresett csemegén, melytől, ily jelenet láttára, elmegy az ember étvágya.

Legérdekesebb itt este sétálni, midőn a tarkabarka ruhás nővilág, vagy ha úgy tetszik szépnem — fel-alá járkál a molo-n.

A személyszállító hajók rendszeren későn estve indulnak, s ilyenkor az ember érzékeny bucsújeleneteknek lesz tanúja. A hű feleség húszszor is nyakába borul Indiákra vagy Afrikába utazó férjének, két-három zsebkendőt is telesír könyekkel, — melyek nem ritkán krokodil-könyek

Százszor is elmondja, hogy: „Isten hozzád!“ ami kétszázszor annyit tesz: hogy akár soh' se térj vissza! Kicsi kis angyalarczu lánykák, szép kövér gyermekek borulnak apjuk nyakába, s kérik, hogy hozzon nekik ajándékot a messze világrészből, s ígérik, hogy míg odajár, imádkozni fognak életeért.

Az édes-keserű bucsúzás, a lárna, sikoltás kö-

zepett zúg, morog a gőzös, a hajó oldalából forró víz csorog a tengerbe, — a gép megkezdí működését, — a kapitány beleszól beszélő csövébe, — rángatják a köteleket, — a hajó elszakad a parttól

Nem messze innen fekszik a haltér, hol a csodaformájú és sok színű „frutti di mare“-nek egész hal-mazát láthatni. Örökös zaj, tolongás, tarka élet szin-helye ez. A sátorok felett kifeszített ponyvák, vagy gyékények, alattok sürgő-forgó asszonyok, kiknek rokkagyorsaságú nyelve magasztaló szókkal ajánl-gatja az óriási vizedényekben lubiczkoló halmeműeket. Szörnyű laczikonyha van itt halból! Óriási tengeri pókok, ollós és ollótlan rákok, csigák, csillagférgék és a tengeri állatoknak soha sem hallott és látott so-kasága.

Válogathatsz a sült és párolt, aspikos és olajos bűdös és kevésbé bűdös halban kedved szerint.

Itt egy sátorban nyárson forgat egy kalendárium képű, horgas orru vénasszony valami véres hust, és fülszakgató hangon rikácsol hozzá, az utca-gyerekek pedig nyelvöket öltögetik rá; — ott egy bozontos vén ember dicsőíti a felvagdalt halat, — amott angolnákat, piros és tarka ehető kigyókat (csak tessék!) s más csodaférgeket ajánlgatnak ellenállhatlan han-gokon.

A vén halászok óriási halakat vagdálnak, miközben késeiket tactus szerint pattogatják, s közbe-közbe nagyot mordulnak, sőt változatosság kedvéért egy-egy „corpo di Bacco“-t is hangoztatnak, a kofánék szörnyű módon szapulják a szót, tíz percz alatt egy egész városnegyed minden titkát elmondják egymásnak, miközben rá-rámutatnak az előttük álló vizel telt sajtárra, melyben a fürge, apró halak ugrálnak, lubiczkolnak, s húszszor is el-elrikkantják egymásután, hogy a hal mily friss, mily fölséges, mily dicső!

Végig néztem a jelenetet, midőn egy buzgó szakácsné halat vásárolt. Sorba megforgatta valamennyit, megnézte elül-hátul, megtapogatta, megpiszkálta, megszagolta, és azt mondá, hogy nem kell neki.

A kofáné rámereszté szemeit és ismételte, hogy nagyon jó, friss, fölséges, dicső.

A szakácsné pedig azt felelte, hogy nem jó, nem friss, nem fölséges, nem dicső.

A feleselés jó darabig tartott, — a szavakat épen nem válogatták, — később már a nyelvöket is öltögették egymásra, azután az ökleiket szoritották össze, s egymásra prüszköltek

Rögtön hajba kapnak — gondolám magamban
De erre nem értek rá.

Mielőtt a borzasztó pillanat bekövetkezett volna, a szomszédasszony nyakon öntötte mind a kettőt, — s szent volt a békesség.

A szakácsné tovább ment, hogy másikkal kezdjen perpatvart, a kofáné pedig újra dicsérte áruját.

A tér tulsó részén óriási kosarak fektüsznek meg-
rakva zöldséggel, hüvelyes veteménynyel, s különféle
gyümölcsessel. Egész pyramisokat láthatsz itt narancs
és citromból alkotva, melyek körül mogyoró, füge,
datolya, paprika, alma és mindenféle gyümölcs van
halomra rakva.

Van itt nyalánkság fulladásig!

A kosarak és állványok körül nyüzsg és lárma
a vásárló és áruló közönség!

A fehérkendős asszonyok és piros arcú leányok
énekelve, sipitózva kínálják holmijokat, s úgy kia-
bálnak, mintha legalább is réztorkuk volna.

Ahol nyalánkság van, hogy ne volna ott susz-
tergyerek? Van egy egész csoport örökké jókedvű,
mozdatlan arcú, kóczos fejű fiú, aki folyton bo-
szantja az árulókat, s hol az egyiktől, hol a másiktól
csip el egy kis édességet, — sőt némelyik annyira
vakmerő, hogy a gyümölcsáruslányt is megcsipi, s
mire rákerülne a sor, hogy egy kissé megczibálják,
akkor már az ötödik sátonnál ugrál és dobálja a papu-

csát a levegőbe. A susztergyerek mindenütt egyenlő, minden porczikája csintalansággal van telve.

A térségen kosaras-asszonyok járnak fel-alá, s mindegyik kurjant egyet melletted, úgy privát passióból.

Itt egy megrakott ökrös-szekér hatol keresztül a tömegen, amott szamaros-kocsi visz edényeket, — tovább bivalyokat hajtanak eladásra, melyek jókorát bödtilnek, mire a szamarak ordítani kezdenek, — a fehérség sikoltva karatyol, kurjong, veszekszik, szidja egymást, ki hogy tudja, a gyermekek nyivákolnak, — és szédítő lárma támad.

— Szép jelenet ez valamely erős idegzetű genrefestőnek — mondá utitársaim egyike — de én ki nem állhatom e lármát.

Én sem erős idegzetű, sem genrefestő nem vagyok, mégis érdekesnek találtam, — s mondhatom, hogy néhány percz múlva úgy megszoktam a disharmoniát, hogy midőn tanulmányozásom folytatása végett tovább haladtam, a későbbi csöndesebb vásár unalmasnak és sivárnak tűnt fel. Csak a különféle hulladékból, mely megsokasodva hevert szerteszét, szerettem volna valamit elengedni, mert a merre csak léptem, lábam mindenütt megbotlott valami répa, pet-

rezselyem, mogyoróhéj, madártoll, gyümölcshéj, és más egyéb aprólékban. —

A kurjongó sokaságban legjobban tetszett a szlavoniai asszonyok vörös harisnyája, mely pompásan feszült meg idomos lábaikhoz. Valamennyi ilyet viselt s hozzá ugyancsak rövid szoknyát, mint az egri parasztnenyecskék, mely alig foly le térdökig.

Trieszt véges-végig kereskedő város, a mai kalmárvilágnak kitűnő példánya; mindenütt alkudoznak, mindenütt csalják egymást. Amerre a szem tekint, mindenütt kelméket, portékát hurezolnak ki a raktárakból, boltokból; itt egy kereskedősegéd fut esze nélkül röffel kezében, ott egy másik vászoncsomaggal hóna alatt, a harmadik női piperékkal, skatulyákkal föl-alá, összevissza.

Olasz élénkség, angol szorgalom mindenütt.

Aki mind ennél nagyobb lármában akar — gyönyörködni, az kocsizzék ki a hajógyárba, ott próbára teheti idegeit. Olyan kalapácsolás, reszelés, fűrészfaragás, gyalulás, fűrészelés, csörgés-pattogás van itt, hogy a velőt rázkodtatja meg agyadban. — Itt asztalos, amott festő, tovább esztergályos műhely, hajólámpa, vizhatlan tárgyak műhelye, és tudja az ég mi minden. Amerre csak lépsz, különféle alakú óriási vasdarabokat, lemezeket, deszkákat, fecskendőket,

rettentő kalapácsokat, fujtatókat, ülővasakat, szerszámokat találsz, — és jársz-kelsz közöttük jobbra-balra, ki és be, sötét folyosókon keresztül, és minden lépten találkozol egy-egy piszkos fekete arcú, izmos munkással, ki ide s tova siet, óriási terhet hord megtermett vállain, s kit bátran besorozhatsz az alvilág munkásai közé. Mindenütt lárma, füst, kábitó gőz, — valóságos pokol! Alig várja az ember, hogy szabaduljon e bábéli tömkelegből, — s lélekzete könnyebűl, ha a szabadban érzi magát. —

Aki ily lárma után csöndesebb helyre vágyódik, azt elvezetem a székesegyházba.

Utközben két dolog tűnik fel; az első, hogy minden második nő, aki mellettünk elhalad, rikitő vörös kendőt visel; a második, hogy minden ablakból egy pár apróbb-nagyobb fehérruha lóg le, melyet ott száritanak.

A vén templom egy domb tetején áll, s mogorván bámul le az alatta hullámzó életre. Tizenöt századnak pora, füstje feketéllik le róla. Sajátképen három templomból van összetoldozva. Van benne egy darab byzanti, s egy darab olasz styl, néhány korintusi oszlop, régi fresco-kép, — különben semmi megcsodálni-való.

A sírboltban két világhírű férfi aluszsza örök

álmát, Don Carlos, és Fouché, Napoleon híres rendőrmínisztere.

A templom oldalán köröskörül számos régi, XIV—XV-dik századbéli sírkő fekszik, melyről már egészen lekopott a felirat. Most pajkos gyerekek telefirkálják vörös és zöld írónnal, s az elmosódott angyalfejeket szépen kipingálják.

A szent falakra sok szám van felírva jobbra és balra az ajtó mellett, melyet az égbe kapaszkodó „Betschwesterek“ lutriába tesznek; magam láttam, midőn egy vénasszony, kinek rőfös olvasó lógott a nyakában, felírt három számot, azután háromszor keresztet vetett, és mosolygó arczezal sietett be a város felé. —

Természetes dolog, hogyha nem nyernek, összeszidják a madonnát, — miért nem hallgatta meg kérelmüket. —

A vén templom ódon falainál jobban érdekelt azon kedves genrekép, mely mint valami szebb világ tündére lebegett felém és illatos virágcsokorral kínált meg.

— *Piace signor', piace* — rebegé csengő hangon.

— Ki ne venne szép lánytól szép virágot?!....

Találkoztam olyan kegyetlen emberrel, ki hervadt szépségeknek nevezte a virágárus-leányokat mindde nem csodálkozám e nyilatkozatán, mert ő is'

túl volt azon koron, melyben azt hisszük, hogy a szenvedély tüze kiolthatlan lánggal ég szivünkben. Meggyőződtem róla, hogy van köztük viruló szépség is, — nekem pedig lihetnek, mert e tekintetben auctoritás vagyok.

E szeretetreméltó, gyakran csintalan kis jószágok végig lebegnek minden téren, minden utcán, minden éttermen és virágaikat rád disputálják.

De ha tovább folytatom e leírást, még megdorgál valaki otthon, — s úgy látom, hogy önök is a tengerre vágnak már. Menjünk tehát.

Tengerre magyar! —

Csinos kis hajó áll rendelkezésünkre, a Pongrátz-testvérek (Guidó és Oszkár) hajója. Az árbocon nemzeti színű zászlót lobogtat a szél, — az egyetlen nemzeti színű lobogó, mely az Adria hullámain lebeg. Mindnyájan fölötte büszkék voltunk rá!

A hajó födélzetén egy csomó pezsgős üveg áll, ami annyit jelent, hogy vigan legyünk — pedig már is vigan vagyunk.

Szende Béla a kémény mellé áll, adomákkal mulattatja a társaságot, s úgy füstöl, mint egy második kémény. Suhaj tanácsos elmondja, hogy egykor jó tornász volt, s ennek bebizonyítására a kötélaljtorjára mászik. Kenessey a távolban mereng és hallgat, — én

pedig az „öreg Neptunt“ czirógatom, a ki szorgalmasan töltögeti a poharakat.

Ki ez az öreg Neptun?

Egy derék öreg tengerész, kivel itt megismerkedtünk. Én kereszteltem el Neptunnak.

Le chevalier de Mauser, ez neve a jó öregnek. A tengeren született, a tengeren élt, és a tengeren akar meghalni.

Ha valahol egy magyar embert talál, minden áron megismerkedik vele. Nagyon szereti a magyarokat. Elmondá, hogy járt Magyarországon, s Pesten is, tetszett neki az itteni élet, de valami nagyon hiányzott, amit nem tud nélkülözni, ez a tenger. Ő csak hajón, tengeren érzi magát otthonosan. Ismeri a tenger minden titkát, megmondja egy héttel elébb, mikor lesz vihar. A matróságon kezdte. Mászkált a hajóköteleken, fűtötte a gépet, gyalult és kovácsolt, — sok évig kormányos volt, épített hajót, — s becsületes munkássága után meggazdagodott, két protectora volt az életben: szorgalma és tehetsége, mely többet ér sok nagy úr pártfogásánál.

Jól esik lelkenek, ha ilyen emberekkel találkozom, kiket saját érdemök tett emberré.

Az öreg kért, hogyha Triesztben járunk, el ne mulasztjuk őt felkeresni, és ha valamire szükségünk van,

csak forduljunk hozzá, — ő miudent feláldoz a barátságának. Nem „façon de parler“ volt ez az öreg szájából, mert a kik közéről ismerik, azt mondják róla, hogy önfeláldozóbb embert aligha találni a földön. —

Mellettünk vidám halászok ülnek egy sajkában, evezőiket gyorsan, egyszerre meritik a vízbe, s jókedvűen dalolnak hozzá.

A halászok mind vidám, jó emberek, s a madarakat nagyon kimélik, a halakra pedig azt mondják, hogy: jaj a némáknak! (azért fecsegek én oly sokat, hogy nekem jaj ne legyen!)

Épen egy ismerős velencei barcarollót dalolnak, az én tisztelemre azt, a melyet én fordítottam le:

„A játszi habokon
Reszket holdsugára! —
Jer ki, gondolámba
Lelkem boldogsága!
La, la, la, la!

A hold sugára ugyan nem rezgett, de helyette összekocczantak poharaink

Az öreg Neptun négyszer elmondá egymásután, hogy: la, la, la, la, — ami Kenessy barátunkat annyira tűzbe hozta, hogy — felkelt és rágyújtott.

Suhaj tanácsos talpraesett toastot mondott a dualismusról, mely után Pongrátz Oszkár azon tervvel

állott elő, hogy hat hajójukat, melyeknek nincsen nevök, kereszteljük meg itt a nyílt tengeren.

— Az egyik legyen „Magyarország!“ — mondá Szende Béla.

— Helyes! Helyes! —

— A legnagyobb hajó viselje az ország egy nagy férfjának nevét — mondám én

— Halljuk! Halljuk!

— „Lónyay“ legyen a neve.

— Általános éljenzés

Pongrátz Guidó hozzám jő, s azt kérdezi, hogy miért legyen a legnagyobb hajónak neve „Lónyay“?

— Két okból, — felelém; — először azért, hogyha Magyarország roppant sok finantz-geniejét maga mellé akarja venni, Jókaitól kezdve le egész Hornig, — akkor igen nagy hajóra van szüksége; — másodszor azért, hogyha a szélsőbalnak kilátása volna kormányra jutni, ideje-korán megmenthesse az ország kassáját . . .

Suhaj szólni akar

Halljuk Horvátországot

— Egyetértés a jelsző a magyar és horvát testvérek között, azért legyen az egyik hajó neve „Sloga“. (Horvát szó, annyit tesz, mint egyetértés).

— Éljen az egyetértés!

— Most mondj valami szép nőnevet egy „herzig“ kis hajóm számára folytatta Oszkár barátom.

— Szívesen, ugy is tudom az egész kalendáriumot kívülről, de hogy akarod sajátképen, szép nőnevet, vagy szép nő nevét?

— Legyen együttvéve

— Én e nevet ajánlottam „Olga“.

Még két hajónk maradt, mely „Szabadság“ és „Jövő“ nevet nyert.

Az Adria hullámait tehát ezután magyar nevű hajók is fogják hasítani . . .

Poharaink újra összekocchezantak. Éltettük jeleseinket, kik aligha gondolták, hogy most az Adria hullámain poharat ürítenek egészségükért.

Most engem szállott meg a mélézás.

Tekintetem elmerült a tenger véghetetlenségébe, véghetetlen gyönyörűségébe.

Ah! szép a siró tenger! Minden érzés, minden gondolat belefér. Habjaival játszi szellő enyeleg, azt hinnéd, hogy smaragd vetéseket hintáz előtted a szél valami beláthatlan rónaságon, — lelked mohó vágygal szivja be az édes levegőt, s áhítattal mereng a fölséges látványon, oda képzelve minden tündérregét, melyet valaha hallott a csoda nymfákról, bájos tengeri-leányokról, kik az éjfél órájában megjelennek

habruhában, csillagszemekkel, s bűvös dalt zengnek,
mitől a föld fia angyalokról álmodik

Szép a tenger alkonyatkor, midőn csöndes vizét
vándor szellő ringatja gyöngéden, mint gyermekét az
édes anya, — lélekemelő a tenger képe, midőn szél-
csöndes hajnalon az ég királyának sugárgyermekei
csókolgatják, s rózsás pirulat ömlik el rajta, mint a
szemérmes lányka arczán, — borzasztó a tenger, mi-
dőn szélvészkorbácsolta hullámai égig törnek fel. —
Én láttam minden alakban!

Valaki vállamra tette a kezét, s azt mondá, hogy:

— A tengernek örvénye és szörnyei is vannak.

Az öreg Neptun volt. Kitalálta, hogy a tenger
szépségén merengek.

— Megyünk visszafelé — mondá — mert még
ma elutaztok.

Igen, még ma utazunk, messzire! Ezerháromszáz
tengeri mértföldet kell tennünk.

Készüljenek!

V.

Egy istennő ölében.

Szép csöndes éj volt

A székesegyház vén órája 12-öt ütött . . .

A „molo“-n hullámozott a sokaság . . .

A hajó kéménye erősen füstölt . . . A matrózok sűrögtek-forogtak . . . A vendégek gyors léptekkel siettek a hajóra . . . A kapitány a „commando“-helyen járt fel-alá, vízhatlan köpenyegbe burkolva.

„Isten hozzád!“ „Addio!“ — „Lebe wohl!“ hangzott a parton száz és száz ajkról

Száz és száz férfi, gyermek, nő ölelte és esékolta egymást

A férj alig birt kibontakozni neje és gyermeke karjaiból . . . a kicsinyek keservesen sirtak A nők kendőiket lobogtatták Mindenkinnek volt kitől elhúcsuzni

Engem nem csókolt meg senki. — De igen. Az öreg Neptun, — aki még pezsgős üvegeket is vitetett kabineomba

A hajó füttyölni kezd A kapitány beleszól beszélő-csővébe Elszakadunk a parttól

Az utazók elhelyezik apró podgyászukat. Mindenki szemlét tart kabineja felett . . . Megismerkedik hálótársaival; azután legnagyobb része — szokás szerint — a hajót vizsgálja, mely szokás oly általános, hogy csaknem kötelességnek tekinthető.

Sokan voltak köztünk, akik először utaztak nagy tengeri hajón, ezek sorba bámultak mindent, darabról-darabra, izről-izre végig vizsgáltak mindent a hajó födelén, a hajó közepén, a hajó orrán, valamennyi kötelet, vasmacskát, gerendát, gyűrűt, horgot és egyéb tengeri eszközt.

Sajátságos érzés az, mely azokat meglepi, kik először szállanak a sík tengerre. Valami különös, meg nem magyarázható érzés, olyan mint a lámpaláz annak, aki először lép szinpadra. — Észrevettem ezt több utazó arczán. De ez érzés rendszerint rövid ideig tart; a kíváncsiság, a helyzet újdonsága nagyban mérsékli azt, s lassankint átmegy valami ábrándos, mystikus hangulatba. —

Hajónk neve: „Minerva.“ ! . . .

Nem tudom most hamarjában megmondani, hogy pihentem-e már istennő ölében, — de azt egész bizonyossággal tudom, hogyha az istennőknek ilyen kemény ölük van, akkor az ember nem igen vágyódik ismeretségekre.

Még látszott a partról egy-egy kendő lobogása; hangot már nem lehetett hallani.

Az emberek ott álltak, míg a hajót nem vesztették el szemök előtt.

Trieszt regényes panorámája mind távolabb maradt el. A város moraja lassabb, gyöngébb lett. A gázlámpák úgy csillogtak a távolban, mintha apró szentjános-bogárkák volnának. Ház ház után, torony torony után maradt el, míg végre alaktalan tömeggé változott minden.

A távoli víz tükrén még egy fényes sugarat láttam csillogni, mely olyan volt, mintha valami tengeralatti tűznek halványpirosan fölragyogó lángja volna. Ez a világító torony fénye volt. Sokáig nézett utánunk, s bucsút intett a messze távozóknak . . .

Végre ez is eltűnt

Az éj sötét lepellet borította be a tengert

Kiültem a földélezetre és hallgattam a víz lassú moráját.

Úgy éreztem magam, mintha bölcsebben ringattak volna.

Szabad szárnyat engedtem gondolataimnak, s azok összevissza röpkedtek az egész világhistoriát.

Úgy tetszett, mintha körülöttem fehéres ködalakok lengenének, melyek tündértánczot lejtenek a viz felett.

Az éj a tengeren sajátságos hallgatással bir. A sötétség némasága mélyebb mindennél.

Miről gondolkodunk ilyenkor ?

Ki tudná azt megmondani ?!

Ki tudja megmondani, mit gondol, midőn otthon a kert árnyas fái között belemerül a csöndes, ábrándos éjbe, és hallgatja a lombok titokszerű suttogását, azt a csodás zszibongást, mely ezernyi regét susog, — mintha vándorlélek repkedne a zizegő levelek közt?! Ki tudja elmondani mit gondol, midőn hosszan, sokáig nézi a rezgő csillagokat, a halvány tejutat? Gondolkodik sokáig, — végre elfárad gondolkodni, lelkét imaszerű eszmék szállják meg, s valami édes sejtelem, mely megközelíti azt, ami a tudás körén kívül esik...

Oly jó nézni azt a csodás rezgést, oly jó sejteni azt, amit nem tudunk!

Ki tudna számot adni gondolatairól, midőn a haboknak édes-titkos zenéjét hallgatja ?

A lélek megtelik szent költészettel, a játszi képzelem tündérvilágot teremt, melyet egy percz alatt százszor lerombol és százszor ujja-alkot, ami gondolatnak oly édes, de szókkal el nem mondható

Mennyi édes, magasztos költészet, mennyi titokszerűség rejlik ebben! . . .

És ki érti meg a csillagok néma rezgését? Ki érti meg a tenger morájának édes zenéjét? Az, ki megérti szívének dobbanását! . . .

Mindennek van költészete

Az illat a virág költészete, a virág a mezőé, a susogás költészete a lombnak, dal a madárnak, szellő a légnek, tejút az égnek, a titokszerű moraj költészete a tengernek, — — és a lélek költészete?? — Ez a szerelem

Talán boldog szerelemről ábrándozám? . . .

Egy istennő ölében, ez a legszebb gondolat . . .

A virág illat által közli egymással gondolatait, a lomb rejtelmes susogással mondja el panaszát, a szellő zokogva visz hirt messzire, az ég csillagot hullat le, hogy érintkezzék a földdel, a csillagok izenetét futó felhő viszi meg egymásnak, a tenger titkos morajjal mondja el örömét, fájalmát, — a lélek sejt, ábrándozik

Olyan édes e hallgató beszéd! Beszélő némaság!! Édes a boldogságról ábrándozni!

Arczomat hűs szellő legyinté meg, s egy híres író szavait susogta: „Blessed is he who expects nothing, for he shall never be disappointed“. (Boldog aki mitsem vár, mert az nem csalódik.)

(Nem tudom hol tanult e szellő angolul, de anynyi bizonyos, hogy e szókat súgta.)

Összerázkodám azután feltekinték.

Egy magas alak járt előttem fel-alá egy alacsony kövér emberrel, s Hugo Victor e szavait idézte:

„A szélvészek tengere az erők összesítése. A hajók géprészekből állanak. Az erők végtelen géprészek, a gépek pedig véges erők. Azt a küzdelmet, mely e két szervezet, egy kimerithetlen s egy értelmes szervezet közt támad, nevezzük hajózásnak.

„A gépezetben levő akarat szembeszáll a végtelenséggel. A végtelenségnek is megvan a maga gépezete. Az elemek öntudatosan működnek. Nincs vakon rohanó erő. Az ember feladata, hogy az erőket kitanulja, és azok utait fölfedezze.

„Mig a perosztó törvény létre jöhetne, a küzdelem folyvást tart, és e küzdelemben a gőzhajózás mintegy örökös diadal, melyet az emberi szellem a nap minden órájában, a tenger minden pontján kivív. A gőzbajó-

zásban az a csodálatos, hogy a hajót fegyelem alatt tartja. Kevesbiti a szél iránti engedelmességet és növeli az ember iránti engedelmességet.“

A magas alak Willersdorf báró, volt contre-admirál, ki életének legnagyobb részét tengeren tölté, az alacsony Hackländer, kik egyszerre megállanak, s a távolba néznek.

— Was ist das, Herr Hofrath? . . .

— Was ist das, Herr Admirál?

Ezt kérdik egymástól egyszerre.

Én is megnézem, hogy: was ist das?

A távolból egy kis hajó repült felénk, melyen nemzeti színű görögtüz lobogott, és harsogó éljenek hangzottak fel.

Azonnal felismerém, a Pongrátz-testvérek hajója volt. Még e kellemes meglepetést rögtönözték számunkra.

Derék négy magyar utitársam egyszerre együtt volt. Örömtől repeső lélekkel viszonoztuk az éljeneket. Német utitársaink pedig furcsán néztek össze.

— Nur fünf Ungarn, unn doch schon eine Demonstration, — mondá egy mogorva Hofrath.

A hajó körülbelül egy óra hosszáig kísért, a nemzeti színű görögtüz folyvást lobogott, és az „él-

jenek“ folyvást hangzottak. Az öreg Neptun kiabált legjobban.

Végre a távolság nagyobb lett közöttünk.

A vörös-fehér-zöld tűz még egyet lobbant és kialudt, — elhangzott az utolsó „éljen“, és „isten veletek“, — keblem elszorult, s ott hagytam a fődélzetet, s menet közben — Willersdorf tiszteletére — én is idéztem Hugó Victornak még érthetlenebb szavait, hogy: „Az álom érintkezik a lehetővel, mit úgynevezünk, hogy a valószínűtlen. Az éjjelnek csakúgy megvan a maga világa, mint a nappalnak. Az ember anyagi szervezete, melyre 15 mértföldnyi magas légoszlop nehezedik, este ki van fáradva, kimerültség miatt leroskad, lefekszik, pihen; a husból alakult szemek bezárulnak; és akkor ez elálmosult főben, mely tehetetlenebb mint gondolnók, más szemek nyílnak fel; az ismeretlen jelentkezik. Ez ismeretlen világ sötét tárgyai közel jönnek az emberhez, vagy azért, mert valódi összeköttetés van köztük, vagy azért, mert a mélység távolainak nagysága csak képzelt; — úgy látszik, mintha az úr határozatlan alakú lényei kíváncsian néznének minket, földi lényeket; kísérteti teremtmények emelkednek és közelednek hozzánk és vesznek körül a félhomályban; kísérteti szemlélődésünk előtt új világ alakul össze és oszlik széjjel, mi-

magunkból és más tárgyakból álló, és az alvó, ki nem lát, de nem is egészen öntudatlan, mind látja e különös állatokat, e rendkívüli tenyészetet, e néha iszonyú és néha mosolygó fakóságokat, ez álcákat, ez alakokat, e hydrákat, e zűrzavarokat, e holdvilágot hold nélkül, a csodásnak e rejtélyes fejleményét, e növekedést és fogyást a zavaros sűrűségben, a sötétben uszkáló ez alakokat, ez egész rejtélyt, melyet álmodásnak nevezünk, s mely nem egyéb, mint közeledés egy láthatatlan tárgyilagossághoz.“

Ennél álmosítóbb tárgyilagosságot aligha tárgyalhatnék önöknek.

Jó éjt!

VI.

Ismerkedjünk.

Halványan pislogott a kabine lámpája

Fejem felett sajátságos nyögést hallottam. Először úgy tünt fel, mintha valaki a fődélzetet kaparná, — e kaparás később kinos sohajtozássá vált, mintha valaki bánatában epedne, — mély, nehéz, önemésztő sohajtás, amilyen egy elkárhozott lélek epedése lehet; csak nem az én lelkem kesereg ott fenn?

Mi lehet az?

Körülöttem mély csend, — melyben a légy reptetését is meg lehetne hallani

Elöttem? . . . Mi ez? . . .

Halvány alakok fehér köpenybe burkolva. Majd közelebb jönnek, majd eltávoznak Mindegyik fején myrtus koszorú, mindegyiknek arcza halott-halvány; szemeikben kísérteties fény lobog, ajkukon bánatos mosoly, hosszú hajuk szétzilálva

— Kik vagytok halvány leányok? tengeri nymfák, vagy kísértetek?

— Nyμφák és kísértetek, — szólt az egyik kesergő hangon, — kik szerencsétlenül haltak meg.

— Végettem még senki sem halt meg, de én meghaltam másokért, így hát rokonok vagyunk . . .

A halvány alakok meglegyinték ruhájok szegélyével szívemet, — s erre a sohajtást újra erősebben hallottam.

Fejem szédülni kezdett Meg akartam fogódzni, de nem volt mibe.

Szívem lázasan vert

A halvány alakok eltűntek

Homlokomról hideg verejték folyt le.

A szédülés folyton erősebb lett, mintha valami mély örvénybe kellene leesnem.

Kinnal nyitám fel fáradt szempilláimat . . .

Ah! mily szörnyű állapot! . . .

Én kapartam fekhelyem oldalát kinomban, s hozzá fogaimat csikorgattam . . .

Borzasztó a tengeri-betegség! . . .

A lámpa csakugyan halványan pislogott.

A kis ablakon a pitymallat mosolygott be . . .

— Sapperment . . .

— Beh átkozott rosszul vagyok! . . . hangzott mellettem.

Az első felkiáltás Kremer Alfréd kairoi volt konzulé, a második Kenessey Kálmáné.

Mi hárman kerültünk egy kabineba, mely mindössze egy öl hosszú és egy öl magas volt, -- s most olyan terczettben jajgattunk, melyet a nemzeti színház operája is megirigyelhetne

— — — — —
Dél lett

Hangos csengetyű hirdette, hogy tessék a villásreggelihez ülni — annak aki bir.

Én nem birtam.

Szende Béla kabineomba lépett, s azt mondá, hogy menjek a földélzetre.

Könnyű ezt mondani, de hogy menjek, mikor mozdulni is alig bírok.

— A fris levegőn azonnal jobban lesz. Lássá, nekem már semmi bajom.

— Könnyű annak, aki óriás, és már 48-ban ütötte a németet

— Legalább megismerkedik a társasággal

— Nem vágyom most senki társaságára . . .

— Hátha valami szép honleány volna a földélzeten ?

— Van egy a szivemben, az elég nekem.

— Ha nem jön, kiviszem . . .

Lezártam fáradt szempilláimat, és egy czitrom levét szopogattam, hogy folytonos fájdalmain enyhüljenek

Dictum, factum, — úgy lett.

Sz e n d e szépen összepakolt, bundámba göngyöltetett, és kivitt a földélzetre; ott egy karos székbe ültetett, a széket az árbocz mellé húzta, a hol a hajó himbálását legkevésbé lehet érezni.

— Most ábrándozhatik kedve szerint, verset is írhat a tenger szépségéről. Itt nem lesz semmi baja, a víz különben is csendes, olyan sima a tenger, mint a tükör. Hozzak-e valami ennivalót?

— Nem kérek semmit. Nem tudok enni.

Igazán nem tudtam

Furcsa kosztón éltem.

Itt a szárazföldön megköszönném szépen.

Reggel semmi, délben egy darab tengeri-zwieback, — de ne gondoljanak valami jó pozsonyi kétszersültre, mert ez mindössze egy kis sült liszt, olyan kemény mint a kő, — először felolvasztja az ember vízben, azután aprónkint majzolgatja, és arra gondol, hogy jobb volna most otthon articsókát és poulard-t enni; — ozsonnára egy pohár limonádé, estebédre két körte.

Igy éltem öt napig, — s még maig is csodálom, hogy ez idő alatt meg nem hiztam.

Mégis jó volt kiülni a födélzetre, mert itt érdekes élet foly. De önökre nézve is jó, mert ha folyton azt beszélném el, amit a kabineban össze-vissza gondoltam, akkor az idén nem jutnánk el Afrikába, pedig önök már is krokodilust szeretnének látni. Ne igen vágyódjanak utána; van elég közelükben is, csak tekintsenek körül

Az első krokodilus itt van a hajón. Úgy hívják különben: Hofrath Hamm. Derék, becsületes és okos ember, csak egy gyöngéje van, s ez, hogy :

„Temérdek borfélélet ivott
Meg Orbán,
Vidám hajnal azért pirult
Az orrán.“

Német „Gründlichkeit“-tal ismeri és tanulmányozza a bort, könyvet is irt róla, s akik értenek hozzá, azt mondják, hogy jó.

Ő csak a borra mondja, hogy jó, vagy rossz. Azt tartja Jókaival, hogy „Badacsonyi billikom bűm hörtöne, budai bécezről buzgó bikavér bánatom bundája! Borostyánt, babért, barátságot, barna babám bájait borág birja bontani; borba betegszik, bukva-bukik bűbánat birodalma! Bár Bachusra bömbölő

bombákat bocsáss, bizony barátom borba billegtetem barna bajuszomat. Becsületesre bajtárs! bor birja bizalmam, benső borúmat borral biztatgatom.“

Ezt ő németül szokta gondolni, és hozzá ráadásul azt, hogy a „gutes Bier“-t is nagyra becsüli.

Volt egy nótája, melyet folyton énekelt a társaságnak; ebben egy „krokodilus“ szerepelt, igen ápropos Egyiptomba utazóknak.

A krokodilus név rajta száradt. Ezóta senki sem hívta másképp.

Épen egy szép halvány nő mellett ül, és a krokodil viselt dolgait beszéli el neki.

A fiatal nő csakugyan csinos, ennyit beteg állapotban is észreveszek. Szelid, nyájas arcza van. Még félig gyermek.

Mellette jobbról fiatal férje ül. Minduntalan megcsókolja szép kis kezét. Édes szókat susog neki.

Boldog fiatal pár!

Mennyit foglal magában e három szó! Mindent... Örömet, boldogságot. Az egész világ minden örömét, minden boldogságát

Egy pár. Boldog pár. Fiatal pár.

Ki ne irigyelné őket?

Én irigylem

Brehmából utaznak Indiákra, hol a férjnek üzlete van.

A mézes heteket a tengeren töltik.

De már ezt nem irigylem, s ünnepelesen megfogadom, hogyha valaha mézes állapotba jutok, nem követem példájukat.

A szép nőt Dickmann Charlottenak hívják.

Egy rettentő könyv feküdt az ölében, melybe egész uton jegyezgetett. Ebbe bele kellett írni minden utazónak a nevét sajátkezűleg.

A szép nő mellett ült balra a „jeges medve“, másként Sollohub gróf, ismert nevű orosz író, ki reggeltől estélig, és estétől reggelig mindig beszélt. Akik egy kabineban voltak vele, azt mondják, hogy álmában is beszélt folyton. Azon emberek közé tartozik, akik ha meghalnak, a nyelvöket külön kell agyonütni. Egyébiránt szellemdús ember.

A kalandok elbeszélése úgy ömlik belőle, hogy idegessé lesz tőle az ember. Ő minden egy személyben. Ha akarják költő (csakugyan az, pedig a javából), diplomata, gépész, katona, még szabómester is.

A nők iránt nagyon lelkesül, — ami igen szép tulajdonság a mai világban, midőn a húsz éves fiatal emberek is blasírtak, és nem érnek rá udvarolni.

Charlotte barátnőnknek írt egy német verset

melyet nekem kellett kikorrigálni. Nemcsak azért kapta a „jeges medve“ nevet, mert orosz, és trabalis alak, hanem mert egy híres regénye van, melynek az a czime: „A medve“.

Ő ha akarja, mindenütt volt.

Elbeszélte nekem s másoknak is, hogy egy utazásán két öl magas sóskát látott. Indiából akkora mádtollat hozott, hogy egy házat be lehet vele fedelezni. Amerikában ludakat látott legelni a mezőn, melyeknek macska volt a pásztora. Braziliában egy fát talált, melynek bensejében lófuttatást tartottak. Látott olyan boa constrictort, melynek hátán ötven ember reggelizett. Hindostanban olyan erős férfiakkal találkozott, akik tiz mázsás vasrudakkal verekedtek, s úgy forgatták, mint mi a sétatálcát. Amerikában látott egy temetőt, melybe tizezer elefánt volt eltemetve, Afrikában pedig egy két öles majmot a gorillák fajából.

Nem érdekes ilyen emberekkel megismerkedni?

Figyelmeztettem a kollégát, hogyha úgy siet élmenyeinek elbeszélésével, mire Alexandriába értünk, nem lesz semmi mondanivalója.

Nagyot nevetett erre, s azt felelte, hogy tiz ilyen úton sem fogy ki.

Volt nekünk is egy gorillánk, de nem két öles.

Egy kicsi kis beretvált képű ember, ki mindig papucsot viselt. Feje nagy sárga selyemkendővel volt becsavarva, apró szemeit folyton hunyorgatta, s nagyon gyors mozdulatokat csinált.

Az egész társaság gorillának nevezte.

Midőn közelebről vizsgáltam arczát, egy vonást fedeztem fel rajta, mely csak jólelkű emberek arczán jelentkezik.

Ezt mások nem látták.

Nem lehet mindenki oly jó psychologus, mint én!?

A kis ember észrevette, hogy nem igen rokonszenveznek vele, s kerülte a társaságot.

Egyik azt mondá róla, hogy egyiptomi generalis. —

A másik erre hangos kaczajban tört ki, s azt felelte, hogyha Egyiptomban ilyen generalisok vannak, akkor sok kilátás lehet Königgrätzre.

Volt különben königgrätzi generalisunk is. (Elvontunk látva mindennel.)

Hogy hívták? — kérdi az olvasó.

A nevét csak azért nem mondom meg, mert tartok tőle hogyha valaha találkoznának vele, száz lépésnyi távolságra kikerülnék. A megtestesült suffisance. Legalább is azt hitte magáról, hogy az isten csak a tizenötödik rangfokozatban következik utána.

Egész nap azt kereste, hogy hol az első hely, mely őt, egyedül őt illeti. Neki joga van elsőnek lenni.

E tekintetben Nyáry Pál volt — kicsinyben.

De ki bibelődnek egy osztrák generalissal, mikor az „Über Land und Meer“ közeledik feléje egy csomó könyvvel a hóna alatt.

Ein biederer, lieber alter württenberger Hofrath.

E néhány szó jellemzi az öreg Hackländert.

— Mit visz kollega? — kérdém.

Igy neveztük egymást. Büszke voltam rá.

— Egyiptomot . . .

— Előre tanulmányozza a keleti életet?

— Már ismernem kellene azt, mert a roszt világ rám fogja, hogy utaztam keleten, sőt irodalmi bünt is követtem el ily czim alatt: „Die Reise im Orient“.

— Ismerem

— S ön miféle könyveket hozott?

— Mindössze Heine „Buch der Lieder“-jét.

— Also nichts von Egypten?

— Károsnak tartom, ha az ember előre elolvas egy csomó könyvet azon vidékről, a hova utazik, mert ez meghamisítja az egyéni felfogást; önkénytelenül is eszébe jut amit olvasott, s akaratlanul más nyomán indul. Én az impressiók embere vagyok. Először érezni akarom, milyen benyomást gyakorolnak rám

az ismeretlen tájak, szokások, s a népcélet sajátosságai, azután észlelem, miként fogta fel azokat más.

— Nekem szükségem van erre, mert nehézkes ember vagyok különösen mióta érzem, hogy öregszem.

— Boldogok az öregek, a kiknek ily fiatal lelkök van.

— Irni sem tudok sajátkezüleg, mert kezemet egy golyó sok év előtt, midőn tüzértiszt voltam, összezúzta. Fiatal koromban keveset törődtem e bajjal, de most érzem, hogy a régi sebek is sajognak, — most többnyire diktálni szoktam.

— Fog ez utjáról könyvet irni?

— Valószínűleg. És ön?

— Talán én is. — Egy ismerősöm otthon azt tartja, hogy utirajzot irni igen könnyű.

— Én pedig azt tartom, hogy igen nehéz. Kell hozzá először is ügyes, eleven toll

— Ezzel nem vádolhatnak ellenségeim sem . .

— Élénk fantázia

— Fantazialni jól tudok

— És egyik főkellék hozzá az ügyes fecsegés.

— Fecsegni fölségesen tudok . . .

— Ez nagy érdem! . . .

Hátra tekinték, hogy lássam ki beszél ilyen rég elkoptatott dolgokról.

Willersdorf feszes alakját pillantám meg.

A huszár mindig lóról, a tengerész örökké hajóról, a szerelmes pedig szüntelenül kedveséről beszél. Ez már így van a világon.

Beszélt pedig Hammer (quondam Hamar) Hofrathtal, akinek kabátja alatt két rőfös „zopf“ lógott le, melyet örökké magával hord. Egyéb nevezetést nem lehet róla mondani. -

Német utitársaink vagy Hofrathok vagy doctrok mind egy szálig.

Azt mondám az egyiknek, aki elég kedélyesnek látszott — messziről, hogy rég láttam ennyi „Ráth“-ot együtt.

— Wir haben sehr viele Rätthe, — válaszolá — aber Oesterreich ist doch immer ohne Rath.

Csakhogy beismerik

Volt köztük egy Regierungsrath — azt mondják, hogy hajdan Lokomotivheitzer, ha jól emlékszem Dummernek hívták, — ez olyan kedves egyéniség vala, hogy rögtön prüszkölni kezdett, ha az ember eszónál „Oesterreich“ le nem vette a kalapját; — ha pedig arról beszélt valaki, hogy Ungarn is existál valahol a mappán, olyan lett, mint valami veszett hörcsög.

Valahányszor láttam e kedves alakot, eszembe jutottak a francia író szavai ; „l' homme est un animal, qui crache“.

Meg kellene még önökkel ismertetnem Herr von, in, auf, zu, oben und unten, vor- und hinterwärts Wintersteint, akinek egyik érdeme az, hogy született, még pedig zsidónak született, a másik azon hit, hogy Ausztria népei csak akkor lehetnek boldogok, ha ő ül a miniszterelnöki széken, — de elég ennyi a jóból.

Annyit mondhatok önöknek, hogy inkább utazzanak chinézerekkel, hottentottákkal, vagy hogy nagyot mondjak szélső-baloldali „oh néppel“, mint német bürokratával, akibe beleodvasodott az előítélet.

Itt volt bőven olyan szépséges exemplaris, akiből úgy dült a népboldogító Bach-systémabeli eszme, mint az őszi eső.

Szemenszedett aranyos ficzkók, (tisztelet a kivételnek!) kiket szeretnék valami muzeumnak elajándékozni, hogy spiritusban őrizze az utókor rettentésére.

Ha pedig a muzeumnak sem kellenének, beállíthatnók valami kukoriczásba madárijesztőnek. —

Összesen valami százötvenen voltunk, ezek közül tiz nő, kikről niucs mit mondani. Egyik szellemtelenebb volt a másiknál.

Három hölgynek kiegészítő része egy-egy kis kutya volt.

Ez már nevezetes dolog, de azért nem szólok róla.

Utazott velünk még ezer csirke, — melyek között délben és este rettentő vérontás folyt, a kérlelhetlen szakács sorba gyilkolta őket, — vagy kétezer koffer és öt ló.

A szegény lovak igen sokat szenvedtek a tengeri betegségben. Oldaluk megdagadt, lábaik reszkettek, fejüket szomorúan hajtották le.

Ezeknek ősei bizonyosan a tiltott abrakból ettek a paradicsomban, azért kellett e kinteljes tengeri utat megtenniök.

Önök tán nevetnek, hogy a lovak őseiről beszéltek ?

A lovaknak régibb őseik vannak, mint az embereknek, miután a biblia szerint egy nappal korábban teremtette őket isten mint az embert.

Ha e pillanatban körültekintünk, ott látjuk a „krokodilust“ amint épen egy csutorát ölel magához, aztán pietással hallgatja édes kotyogását; — a kis „gorilla“ összehuzza lábait és egy sarokba szorul meg; — Sollohub gyors taglejtések közt beszéli el, miként viaskodott egykor a jeges-medvével; — Hack-

länder a fiával dominózik, kit ez uton irnokul használ; — Kenessey Kálmán szótlánul néz a habok közé; — Horvátország Szendével sétál és duettben dicséri a németet; — a königgrätzi generalis egy székben pöffeszkedik, és ég felé fujja szivarja füstjét; Willersdorf arról beszél, hogy mennyire civilizálódott az emberiség, mily rettentő vívmány az, hogy a hajót nem tartják ördög művének; — a többi össze-vissza jár-ke, fecseg, eszik, dohányzik, leül, feláll, unatkozik, ásít, — kitől hogy telik

— — — — —
 A szép Charlotte maga elé mereng, és hallgatja férjének édes beszédét.

Én is magam elé merengtem, gondolataimba mélyedtem és hallgatám a tenger zúgását . . .

A hullámok szép csöndesen játszadoztak, egyik a másik hátára szökött, mint pajkos fürgé gyermekek, aztán a távolban, midőn a szem alig látta őket, lehulltak egymásról

Gondolataim lementek a víz mélyére, egész a kagylóig, láttam ott a benépesített tengert, a tenger szörnyeit, és azoknak örökös viaskodását, — folyton marta egyik a másikat, épen úgy mint az emberek; azután felröppentek a víz színére és bekalandozták az óriási hullámvilágot, ezt a végtelen, beláthatlan

úrt, melyben őrjöngve tévelyeg a járatlan képzelődés. Lelki szemeim előtt ismert és ismeretlen alakok vonultak el. Rég látott emberek, kiket szerettem, s kik gyűlöltek, soha sem látott emberek, kiket tán szeretni fogok, s kik majd gyűlölnek. Gyorsan futott egyik a másik után, egymást üldözve kereste a boldogságot. Ősz apák alakjait láttam, kik gyermekeiket átkozták, gyermekeket kik apáikra szórtak átkot. Szegény özvegyeket kisirt szemekkel, kiktől a gazdagok elvették utolsó betevő falatjokat, — árva gyermekeket, kik a nagyvilágba kidobva étlen, szomjan fagytak meg, és a könyörtelen világ hidegen nézte hullájokat, — boldogtalan szerelmeseket, kik kétségbeesetten rohantak a halálba, — fiatal lányokat, kiket epesztő sohajtás gyilkolt

Ah! sokszor láttam már e szomorító képet, hisz ez a világ képe!

Az alakok gyorsan változtak. Alig hangzott el az egyiknek siró szava, már a másik epedését hallám

A távolból csodálatos epedő dal hangzott fel, rég ismert igaz dal:

„Oly csillagok vagyunk, mik egymást kergetik,
S nem fogják soha sem egymást beérni, nem!
És hideg, hűtlenül, forróan és hiven
Ugy bolygunk epedünk át egész életen!”

Ez csak a vizmorajnak csodálatos harmoniája!
Mi volna egyéb? . . .

Szomorú harmonia! Mint a gyászzene, mely a halottas kocsit kíséri, — mint a fiatal lányka kesergése, ki kedvesét siratja — —

Hullám hullám után gyorsan illan el, magával ragadja a gondolatot, egymást üldözik, mint őszzel felhő a napsugarat, — a gondolat új alakokat teremt, melyek sebesen futnak a végtelen úrben, — mintha minden gondolatból egy hullámocska válnék, s minden hullámból egy gondolat.

Mystikus hangulat szállja meg a lelket, mintha két világ közt lebegne, egy álmodott és egy való világ között, de nem tudja megkülönböztetni, hogy melyik a való és melyik az álmodott.

A végtelen úr, mely a tenger felett lebeg, telve van gondolattal, telve csodálatos alakokkal. A képzelem látja ez alakokat, érintkezhetik velök, susoghat nekik édes szókat, sőt ha ölelnivaló alakot talál közöttük, bátran meg is ölelheti, a kíváncsi világ nem látja meg. —

Ah milyen kedves zene hangzik felém. Mintha ezernyi harang kongana a távolban, édes zenébe olvadva át, — vagy mintha a végtelen mélységből túlvilági kardal hangzanék felém.

Az édes zene új alakot hoz. Egy mosolygó piros szárnyú kis angyalt, ki egyenesen felém röppen.

— Mit hozasz angyalkám? — kérdi a csapongó képzelet örömtől reszketve.

— Levelet messze vidékről, egy kis faluból, kis falunak csöndes szobájából, ahova a világ zaja nem hallik, most ott élvezi a csendes magány kellemeit...

— Nem tévedsz kis szárnyas boldogság?

— Egyenesen tőle jövök...

— Kitől?

— Tőle

Felnyitám a levelet, harmatgyönggyel volt lepecsételve, a betűk rózsavérrel voltak írva fehér liliomra.

— Ki adta neked e szép levelkét mosolygó angyalkám?

— Egy habléány

— És a habléánynak? . . .

— A nagy tenger egyik hulláma, a nagy tengerbe egy nagy folyó hozta, a nagy folyónak kis patak adta át, melybe ő e levelkét bedobta. Én tudom, hogy gondol rád; én a tengerben lakom s a tenger mindent tud, és mindent elcseveg nekünk

A tenger mindent tud!

A családok és vidékek titkait megtudja a kis

patak, és hullámmnyelven elsusogja a nagy folyónak, a nagy folyó elviszi a titkot a tengerbe s bizalmasan cseveg el mindent, messze országokban viselt dolgokat, a zugó erdők rejtekeit, a kis falvak történeteit, a lányok szerelmét, minden titkot a Kárpátoktól le az Adriáig, — az Adria hullámainak tündéréi, angyalkái pedig elmondják a titkokat annak, aki megérti azokat.

Mikor költő voltam, mert Tompával szólva: „... amilyen olyan, de költő is volnék talán?“ én is elzengtem egykor, hogy:

Kis patakra bizom
Szent titkát lelkennek,
Hadd csevegje el kedvesen:
„Szeretlek! szeretlek!
Oh! de mégsem, mégsem!
Elfecsegné másnak,
Akit talán jobban szeret
Nagy tenger-anyjának!

Ebből bizonyos, hogy a tenger mindent tud.

A kis angyal ismét felém röpül. Gyöngéd szárnya meglegyinti arczomat.

— Tudom, hogy mi áll a levélkében — susogja édesen.

— Nos mi van édesem?

— Az, hogy szüntelenül rád gondol, és a költő

e szavai: „Minek is van a szív, a szívben szerelem?“

— Tehát minek is van a szív? . . .

A kis angyal feleli:

— Hogy szeressen! . . .

— S minek van a szerelem?

— Hogy boldogítson! . . .

Milyen bölcsek a kis angyalok!

— És mit izensz te? — kérdi mosolyogva.

— Titkaimat majd magam mondom el.

— Ne légy hálátlan! . . .

— Tudod kis angyalom mit mondott Rousseau, midőn kedvencz szigetéről elűzték?

— Tudom, hisz a tengerben lakom, s a tenger mindent tud, és mindent elfecseg nekünk. Azt mondá: „En rêvant j'y suis!“

— Mondd tehát te is azt, hogy gondolatban ott vagyok! Ott vagyok mindig, ébren, álmomban, folyton, örökké!

A kis angyal összecsattogtatá piros szárnyait, és villámsebességgel elröppent.

.

A hullámocskák a tenger minden regéjét el akarják mondani. Egyik a „repülő hollandiról“ beszél, ki

sok év előtt hajótörést szenvedett messze az Atlanti tengeren, de ha zivatar dühöng, meglátogat minden tengert. Erre is jár. Sokszor látják őt a hajósok, amint kifeszített vitorlákkal röpül, és kaczagja a tomboló vihart. Időnként kiszáll a partra, s ott leveleket ad az embereknek, hogy kézbesítsék azoknak, akikhez címelve vannak, de a személyek, kikhez a levelek irvák, már rég-rég elhaltak.

A másik hullámocska elbeszéli, hogy egykor egy busongó ifjú járt a tengerparton, kit szerelmi bú üldözött, itt megtanulta a tündérek énekét, s midőn hazament, és ez éneket eldalolta, meghódítá vele az egész világot.

A harmadik hullámocska arról mesél, hogy a tengeren boszorkányok is vannak, kik gyakran harcra kelnek a jó tündérekkel, s ha legyőzik őket, megtámadják a hajót, huhognak, zúgnak, sikoltoznak körülötte, belecsimpalkoznak a kötelekbe, ráülnek az árboczfára, belefujnak a kéménybe, felforgatnak mindent a hajón. A kötelek ilyenkor egymásba csapódnak, az árbocz csikorog, — a boszorkány gúnykaczaja hangzik belőle. A kormányos alig képes a hajót igazgatni, mert a roszelelkű banyák minden erővel himbálják ellenkező irányban, s addig zúgnak, zajongnak, sivi-

tóznak, addig csapkodják a vizet, addig rángatják a hajót, míg a zivatart elő nem idézik.

Egy pár apró hullámocska régi emlékeket juttatott eszembe, melyek megsebzék szívemet, s lelkem erre felsóhajtott Longfellow-val: „Excelsior!“ Fel a magasba. A futó felhőkig, és azokon túl a mennyországig, — ott van a gyógyír minden sebre. Ott a néma csendben, mely mindent kifejez, melyből Hugo Victor szerint: „magasztosan fejlődik ki egy eredmény: isten! Isten a megfoghatlan fogalom!“ —

Gondolatomat a tenger elleste, s egy édes nevet susogott, mely lelkemnek imádsága lett.

Tán ebben rejlik a gyógyír a fájó sebekre, tán itt van a mennyország ??! . . .

.

Magasztos a tenger! Magasztos a költészet, mely a hullámokban és a hullámok felett lebeg!

Szép és nagy a tenger! Minden érzés, minden gondolat belefér! . . .

Csak egy van ami nagyobb, mélyebb, mibe minden érzés belefér. —

„Mi mélyebb mint a tengerek?
És benne gyöngyök termenek,
Melynek van csende, vészei,
Szentségei, szerelmei?

— A szív, a szív, a szív!

(Erdélyi.)

A hullámok soha sem fáradnak el, örökkön-örökké susognak örök-szép regéket, — a világ minden titkát.

„Oh én szerettelek nagy Ocean!
 gyönyör volt rengenem
 buborékod, árjaid után.
 Odább, — odább . . . és nem volt félelem
 Szivemben
 Gyermeked voltam úgy tetszék nekem. (*Byron.*)

„Ich liebe das Meer wie meine Seele!

„Oft wird mir sogar zu Muthe, als sei das Meer eigentlich meine Seele selbst!“

A lánglelkű Heine e szavait szavallá valaki mellettem.

Föltekinték

Az orosz költő állott előttem . . .

A nap épen nyugovóra szállt.

Szép látvány ez a tengeren. Mintha az egész ég beláthatlan távolságra meg lett volna aranyozva. A nap kékes felhőkben borult a tengerre, hogy sugár ajkaival csókot leheljen hullámkedvesére, kivel néhány pillanat múlva egyesül.

A hullámok mind violaszín, ünnepi ruhába öltöztek.

A nap mint arany golyó hullott alá a hullámkarok közé, s csak egy sugár ragyogott még ki, a bol-

dogság sugára, mely a szerelmespár gyönyörét hirdeti az örömtől zajongó hullámtestvéreknek, kik kíváncsian futnak oda, de mire elérik a helyet, eltűnik az utolsó sugár is, és az éj sötéte elfedi az édes titkot . . . — —

Ilyen a tenger . . . Nem lehet azt leírni. Amint nem lehet leírni a hitet és szerelmet, úgy nem lehet leírni a költőiséget, mely a tenger hullámaiban és a tenger felett lebeg.

Azt a varázst, mely a beláthatlan vitzükörben van, mely bűvölőleg hat, se átgondolni, se átérezni nem lehet, csak annak, a ki tengert látott!

VII.

A jóniai szigetek között.

Három sirály kísérte hajónkat.

Sokáig elnéztem e madarak röpkedését, de a világért sem jutott volna eszembe, hogy meg kell őket gyilkolni.

Egy vastag németnek ez jutott eszébe, mert egyszerre azt láttam, hogy fegyvert hozott fel a kabineból, s a madarak egyikére célozott. De fegyverét nem süté el, mert az „öreg John“ oda ugrott, és figyelmezteté, hogy ez tiltott cselekedet.

Az öreg John egy vén matróz volt, aki nekem gyakran mondott érdekes meséket a tengeri életből.

Az egész ember olyan volt, miut a kéreg. Keze kéréges, arcza kéréges, izmai pedig vasból voltak. Csak a szive nem volt kéréges.

Eszembe jutott, hogy hány finom bőrű dámát

láttam, akinek a keze, arcza olyan volt mint a bársony, és épen a szive volt kéreg.

Az öreg megmagyarázta, hogy a sirályokat nem szabad bántani, mert a hajósoknál azon hit él, hogyha egy sirályt megölnék, veszély éri a hajót.

— És ez igaz! — mondá az öreg. Én tudom. Negyvenkét esztendeje már hogy a tengeren járok. Negyvenkét év óta hordom szivem felett e kis zacskót, melyben hazám szent földéből egy maroknyit tettem el

Az öreg vastag bőrzacskót huzott ki kabátja alól, s kezembe adta.

— Mit jelent ez? — kérdém.

— De még megkimélt a tenger — felelé. — Minden tengerész hoz egy maroknyi földet hazájából, én ezt negyvenkét év előtt hoztam ködös hazám: Angliából, — s a melyik meghal és a tengerbe dobják, mert a hullám a mi temetők, — e maroknyi földet feje alá teszik. —

A hajón nagy élénkség támadt.

Az utazók hosszú távcsöveket vettek elő, olyan óriásilag nagyító üvegeket, melyeken keresztül Bernát Gazsi szerint meglátja az ember az unokáját.

Mindenki a regényes fekvésti Korfu szigetét nézte, hol később néhány órára kikötöttünk.

Hajónkon rögtön improvizált vásár támadt. Hel-
las népe hanyatthomlok rohant megrakott kosarakkal
a hátán.

Hoztak narancsot, dinyét, fügét, datolyát, foglyot,
szalonkát quantum satis és olyan lármás alku keletke-
zett, mely dicséretére vált volna bármely piacznak.

— Hány narancsot ad tiz krajczárért?

— Kettőt.

— Persze . . .

— Hármat . . .

— Kevés . . .

— Négyet . . .

— Az is kevés! . . .

— Adok ötöt, hatot . . .

— Hova gondol? . . .

— Hétnél többet nem adhatok.

— Hátha tizet kérnék? . . .

— Tessék . . .

Mindenki bárkába szállott, hogy a hőskor Sche-
riá-ját, a későbbi századok Coreyra-ját, a „gazdag
ajándékokat osztogató Phaeakok“ hazáját, kiket a jón-
dalnok hatalmas tengerész nemzetnek ír le, néhány
pillanatra szemügyre vegye.

Ezer cicerone is ajánlkozik egyszerre, hogy meg-
mutogassa a város nevezetességét.

Egyik azt kiáltá hol kapni a legjobb levest, a másik, hol árulnak jóféle zantei-bort, a harmadik izletes rostbeaf-ról beszélt.

Kocsiba vetettük magunkat, és végignéztünk mindent, ami a szűk utcák magas házai között, melyek görög-olasz izlés szerint építvék — látható volt.

Szénégetőnek tőkén a szeme — tartja a közmondás, — nekem egy szép fekete hajú, bogár szemű, halvány arcú görög lányon akadt meg tekintetem, akinek szép jó napot kívántam.

Hálát adtam tanáraimnak, kik a görög nyelvvel egykor annyira kinoztak. Nem gondoltam volna akkor, hogy valaha ilyen hasznát veszem.

A szép görög nő gyönyörűen tudott mosolyogni.

Látta hogy idegen vagyok, s tetszett neki a tréfa, hogy úgy sans gêne, ismeretlenül, plane bemutatás nélkül (oh hogy véthettem így ellened szent etiquette?!) szóba állok vele.

Nyelvecskéje gyorsan pergett, sokat beszélt, de keveset értettem belőle. Nem Homéros nyelvén beszélt, melyet én tanultam, — de beszéde azért nagyon édes volt.

Mikor elváltunk, kezét is nyújtott. Szép kis kezeckéje volt, — én pedig rajongok a szép kis kezekért,

meg a borzas hajért, — az édes hangért, a szép szemekért . . .

Látogatójegyemet kérte. Mindjárt egy tuczatot adtam neki.

Meg is mondta hol lakik, sőt azt is, hogy látogassam meg.

Igen, ha a hajó várna rám.

Azután férje van. — Ki tudja milyen vén cerberus, még drága (!) életemet kockáztatnám.

Majd máskor. Ha ismét Korfuba jövök.

Pá

A kies szigeten átalán sok elragadó szépségű nőt láttam, de egynek sem volt olyan kis keze, mint Adamenténak. Nem tudom igazán úgy hívták-e, de ezt a nevet írta naplómbe.

A cicerone rettentően kiabál, hogy ime ez a fellegvár, itt a görög király palotája.

Felmásztam a tetejére és gyönyörködtem a város regényes panorámáján, — de őszintén megvallva inkább néztem volna Adamante szeméibe.

A fellegvár tetején egy virágszálat szakasztottam emlékül, azután lementem a nagy sétatérre, hol kedves kis gyermekek játszottak. Narancsot osztogattam nekik, s gyönyörködtem rajta, amint kedves pofácskájukat összevissza mázolták vele.

Megnéztem a villát, melyben felséges nagyszonyunk néhány év előtt lakott, — összebarangoltam az utcákat, melyeken görög és olasz nyelvet hallottam felváltva. Mondhatom, hogy e városka csendlepte fészek. Egy-két sétáló az utcán, egy-egy suttogó pár a kapuk alatt, azután egy desperatus borbélylegény, ki a műhelye előtt elhaladó szolgálókkal vihánczoz, a nyulánk zöld zsalukáterek mögött éles gyermeksirás, — azután semmi egyéb. Semmi jele annak, hogy a gonosz Ulysses itt tartotta rendez-vous-it. Senki sem tudja, (én tudom Homeros után) hogy itt uralkodott Alkinous, kinek palotája telve volt a legritkább és legbámulatosabb, drága érczből készült művészi tárgyakkal, s kinek leánya Nausicaa a hajótörést szenvedett Odysseust ritka vendégszeretettel fogadta.

Azok a kopogó suszterek a „szentlélek-utcában“ egy szót sem tudnak arról, hogy ők a hatalmas tengerész-nemzetnek utódai. Egyébiránt vigasztalják magokat azzal, hogy én sem tudom, vajjon igazán azok-e? —

A város rendkívül meg van erősítve; a fellegron kívül több erőd és erődítési mű védelmezi azt.

Kikötője kicsiny, de annál biztosabb. Mig a jóniai szigetek angol védnökség alatt állottak, a kormányzáság székhelye 1815-től 1864-ig e szigeten és

e városban volt. Lakóinak száma 25—30,000. Korfu gőzhajók által összeköttetésben áll Athennel, Otrantoval, Triesttel, Gibraltarral és Angliával.

Az egész szigetnek mintegy 100,000 lakója van. Hullámszerű völgyekkel és halmokkal váltakozó felülete meglehetősen termékeny. Levegője általán véve majd mindenütt szelid és egészséges, egy-két partvidék kivételével. Főbb termékei: olaj, gabona, bor, méz, narancs, citrom, viasz és konyhasó.

— — — — —
„Vitorla-szárnyakon a hajó elrepül.“

Tovább! . . . Tovább . . .

Kenessey azt sugja, hogy a „krokodilus“ két üveggel fogyasztott már el a jó „Charte blanche“-ből, melyet az öreg Neptun Triestben kabineunkba vitetett, — de én nagyobb dologgal vagyok elfoglalva. Az öreg John S a n t a M a u r a szigetét, a régi Leukadiát mutatja.

Nézek, soká nézek, de szemem nem lát egyebet kopár szikláknál.

Olvasóink alig hinnék el, ha már rég nem tudnák, hogy e nagyobb részint kopár, terméketlen szigetcsoport egykor a dicső Hellas regevilágának, hősmondáinak és történelmének emlékekben gazdag, klasszikus földe volt. Minden sziget egy drága gyöngy, valóságos édenkert. Homér dalai és Odysseus hosszan

tartó bolyongásai soha el nem enyésző nimbuszszal vonták be a joniai tenger szigetvilágának derült látókörét s a költészetet kedvelő görög nemzet epedő vágygal és lázas érdekeltséggel tekintett nyugot felé, hol a hét nagyobb sziget mindenike önállóan élvezé egy szabad állam jogait és boldogságát Hellas hatalmas védelme alatt.

Ha e kietlen sziklákon nem terem is rózsa, emlékezetesek lesznek a kopasz hegyek amíg a költészet él. — A mély érzelmű, szerencsétlen Sapphó szelleme lebeg felettük.

A sziget déli kiszögellésén, a Ducato nevű előfokon még most is mutatják a szomorú emléktű esemény színhelyét, hol egy költői érzelmekben gazdag szívű nő boldogtalan szerelme miatt a tengerbe ölte magát. E helyet maig is „Sappho ugrásának“ nevezik.

Az öreg John azt mondja, hogy a sziget völgyei igen termékenyek, levegője azonban az alantabb fekvő vidékeken egészségtelen. Lakóinak minden mulatsága a vadászatban és halászatban áll. —

Nemsokára két sziget közé került hajónk.

Jobbra C e p h a l o n i a sziklái meredeztek felénk, balra I t h a c a kopár hegyei állottak előttünk.

E két sziget között a tenger nem szélesebb, mint a Duna Pest és Buda között ötször.

A sziklatetőkről gyorsan hullott le a kavics a tenger hullámaiba. Megunta ott fenn az egyhangú életet.

A sziklarepedésekben vézna növésű fanyomorékok lézengnek. Leheletök beteges, lélekzetök nehéz, életök kínos, — de hosszú. Talán száz év alatt sem szivnak magukba annyi tápot, mint a fejedelmi tölgy egy év alatt, s száz év alatt nőnek oly magasra, mint annak egy lombja.

Tavaszkor el-eljönnek ide a vándor-madarak, elzengenek egy-egy dalt könyörületből, hogy mást is halljanak, ne csak a tenger zúgását, vagy tán köszönetből a szállásért, melyet rövid időre elfoglaltak.

Néha-néha eltéved tán ide egy szerelmi bűtől üldözött magános fülemile, elzokogja dalát, de azután tovább röppen, mert itt még a halál is szomorúbb, mint máshol.

Sokáig haladtunk a sivár sziklák között, de sehol sem találtunk egyetlen élő lényt.

Girbe-görbe ország ez, — mondaná az alföldi ember — kinjában alkotta a természet.

Szegény világ, melynek csak a történet nyújt érdekességet. De a nép, mely heteken át száraz halon és kenyéren él, s búsan legelteti kecskéit a sziklák

sovány legelőjén, — jobban szeretné, ha a multak dicső emlékei helyett földje jobb buzát teremne.

Ki hinné, hogy akadt ember, gazdag, világlátta férfi, aki erideg sziklákat önkényt lakhelyül választá. Egy költő a halvány északról, kit szive fájdalommal és a rossz emberek elűztek a haza földéről; egy genius, nagyobb mint a többi, kinek omló szívvéréből virágok fakadtak amerre csak járt.

Lord Byron sokáig lakta a sziklás Cephaloniát, de beteg lelkének ez nem volt magány, mert:

„Sziklán ülni, — nézni dagályt, apályt, —
 Árnyas erdőben járni tétova, —
 Hol ember még nem irt törvényt, szabályt,
 S lábnym ritkán volt, vagy talán soha; —
 Egyedül járni . . . — —
 Szédítő mélység tátongásiba
 Alátekinteni: — még ez nem magány, —
 A szent természettel társalgás ez csupán!“

Ithaca egyik óriási szikláján, a szikla legtetején, mely alatt fáradtan vonulnak el a terhes felhők, hova emberi láb nem képes felmászni, egy magános szélmalom áll.

A hegycsúcs egészen puszta, elhagyott, s morgován néz a messze tengerre.

Valami elátkozott hely lehet az.

Talán rossz lelkek is járnak?

A szélmalom tetejéről kiálló dorongok gyorsan forognak. A malomban dolgoznak? De ki dolgozhatik ott, a hova az ember négykézláb sem kúszhatik fel?

A malom falai vastagok, a tető egészen ép.

Körülötte egyetlen emberi lakás sincs.

Sehol egy élő lény.

Olyan e malom, mint a megtestesült puszta, ahol a némaság tanyáz.

Micsoda hely lehet ez?

Mi történik itt?

Ha semmi sem történik, miért nincs körülötte ember?

Kik dolgoznak a magános malomban, melyet rémes némaság vesz körül? —

Az öreg John észreveszi, hogy tekintetem a szélmalmon függ.

— Fordítsa el szemeit, ha nem akarja, hogy veszély érje, — mondá komolyan.

— Mi veszély érhetne?

— Szörnyű, borzasztó veszély! Hallja, a szél már is füttyölni kezd . . .

— Valami elátkozott hely az?

Az öreg szája elé teszi kérges kezét, s alig hallhatólag susogja:

— Az ördögök malma . . .

— Tud róla valamit?

— Sokat . . .

— Beszélje el kérem, szeretek az ördögökről hallani. Elég férfi és nőördög történetét tudom már, egygyel több mitsem árthat.

Az öreg háttal fordult a szikla felé, letült mellém, (a tengeren nagyon demokratikus világ van) és megkezdé a történetet.

Miután én ezt fogom most hallgatni, Sollohub barátunk lesz oly szives és beszél önöknek a többi szigetről, ő ha akarja úgy is volt valamennyin, pedig nem is egy pár napig, hanem ha úgy tetszik néhány évig.

Amilyen udvarias, rögtön előáll, és elkezd:

Ithaca, törökül Thiaki, a velencei uralom idejében Kis-Cephalonia. E sziget a hajdankorban igen híres volt, mint a hős Ulysses (Odyszus) hazája.

E hősről Cicero azt mondotta, hogy forrón szereti hazáját: „non quia larga, sed quia sua“ — (nem azért, hogy termékeny, hanem azért, hogy az övé.) — Pedig szeretni való csakugyan kevés lehetett rajta, mert az egész sziget merev, terméketlen sziklából áll, s alig terem annyit, hogy csekély lakossága, valami 12,000 ember, négy hónapig élhessen belőle. Hanem azt meg kell adnunk, hogy sziklabérczei között van-

nak barátságos völgyek is és a verőfényes halmokat sok helyen termékeny borágak és vidáman viritó cserjék koszoruzzák. Ithaca borai legjobbak az egész szigetcsoporton — s a hol bor van és szép leány, ott mindig megélhet az ember — haláláig!

Levegője oly tiszta és egészséges, hogy az emberek többnyire 90—100 évig is élnek rajta. Ajánlom azoknak a kik hosszú életkort akarnak elérni

A sziget északi partján volt a híres Phorkys kikötő, hol a Phaeakok Odysseust kitették.

A hasonnevű főváros, mely egyetlen utcásorból áll mintegy 500 lakházzal s 2500 lakóval, egy völgy-medenczében fekszik, melynek környező halmait szélalmok, romok, zárdák, cziprus- és olajfaligetek borítják. Az Aito-halmon, a város felett mintegy 500 lábnyira egy roppant erős cyklop-kőfalmaradványt Odysseus palotája romjainak tartanak. Ezek alatt Guitera kapitány 200 sirt fedezett föl, melyekben karpereczeket, gyűrűket s különböző görög és római városokból való ezüst pénzeket találtak. A sziget északi részén Exoge falunál repkénytől benőtt romok, hihetőleg egy templom alapfalai látszanak, melyet most Homér iskolájának neveznek; Leuka falu közelében pedig Läertes kertjeinek helyét mutogatják. E

szigeten volt a hellének hitregészete szerint a nájádok barlangja is. — —

Venimus nunc ad — pulcherrimam insulam! Látják ott jobbra a jóniai szigetek legszebb gyöngyét, a „Fiore de Lavente“-t, a „Kelet virágá“-t, miként Zantet az olaszok nevezik. Vegyék elő a térképet; egy kis geographia nem fog ártani sem az úrfiaknak, sem a kisasszonyoknak.

A sziget dús növényzettel koronázott partjai már messziről életet és örömet mosolyognak a közelgő utasok szívébe. A sziget meg van áldva a természet minden javával, kelet és a dél valamennyi nemes gyümölcsével. Bora igen jó és keresett. Sója és nemes ércze bőven van s a sziget déli részében földszurok bugyog fel egy gazdag forrásból.

Zante-nak régi neve Zacynthus, és már Herodot idejében is ismeretes volt; Pausanias és Plinius szintén megemlékeznek róla műveikben; most pedig én emlékszem meg róluk, vajjon melyik nyom többet?

A szigeten már messziről előtündököl a sok templom és kolostor, mely utóbbiakra azt mondom, hogy: Carthaginem delendam esse censeo! A főváros, Zante, gyönyörűen fekszik a kis tengerből csúcsánál. Kinézése nagyon hasonlít az olasz városokéhoz. Zante legnagyobb város a jóniai szigetekben s mintegy

25,000 lakója van ; magát a szigetet pedig 60,000 ember lakja. A város főutczája, mely azt egész hosszában átfutja, széles és igen csinos ; kedves kinézésű, jól épült házak szegélyezik azt kétfelől s a legtöbbször előrésze oszlopokon nyugszik, míg mások apró piazzákkal vannak ellátva, melyek e forró égőv alatt megbecsülhetetlenek. A piacz téres, szabályos és a tenger közelében fekszik. A kikötő hasonlóan téres és biztos ; a város környéke regényes és festői. 1841 októberében egy földrengés majdnem egészen elpusztította ; — nagy kár lett volna érte, mert sok szép asszony lakja.

A jóniai szigetek legdélibb csoportja egészen el van különítve a többiektől és Morea (Peloponnesus) déli csücska közelében az Archipelagus kezdeténél fekszik. E kis csoport egy nagyobb s néhány apró szigetből áll. A legnagyobb sziget C e r i g o, a régiek Cythere-je ; hullámzatos halmokkal és termékeny völgyekkel váltakozik ; partjai sziklásak és meredek. Gabonája, olaja és bora van elég.

A régiek előtt nagy tiszteletben állott e sziget, mert a szépség istennőjének, Venusnak volt szentelve, kinek itt számtalan szebbnél szebb temploma büszkélkedett. A nagyszerű romok és Cythere város maradványai még most is láthatók itt. Seregestől zarándo-

koltak ide egykor az ájtatos hívők a szerelem istennőjének fényes templomaihoz és rózsaberkeihez, hogy boldog szerelmökért hálákat adjanak, vagy ha szerencsétlenül szerettek, enyhülést keressenek Venus oltárainál.

A rózsaberkekről csak a költők emlékeznek meg, — a templomok sötétlő romokban hevernek, (kövein kecskék legelésznek), de a szerelem és szépség, melynek szentelve voltak, most is él, most is uralkodik, s nem fog elenyészni soha! S erről nemcsak a költők emlékeznek meg, hanem a laikusok is.

Éljen a szépség, éljen a szerelem!

A szigetek lakói többnyire mind görög származásuak, de köztök sok az olasz, albaniai, angol, zsidó s más idegen nyelvű és nemzetiségű is. A népnek és közigazgatásoknak nyelve az új görög, a művelteké pedig az olasz. Az uralkodó vallás a görög-keleti; a hét fősziget mindenikén van egy püspök, a kik a konstantinápolyi patriarcha főhatósága alatt állanak.

A lakosok szép, erőteljes és nyulánk természetűek; a férfiak ügyes és kevély tartásuak. A nők szépek, bőrük tiszta, fehér, s egész külső megjelenésükön bizonyos nemes illemtudás ömlik el. Egyébiránt szerfelett hűtlenek és ravaszok, mint a görögök

mindnyájan. Szokásaik és viseletök minden tekintetben az új görögökéivel egyeznek meg.

A jóniai szigetek, mikor Görögország maga is Róma hatalmába került, szintén elvesztették függetlenségüket és szabadságukat. A római birodalom két felé szakadásakor a keleti félnek jutottak. Ez időtől kezdve folytonos küzdelemben állottak hol elnyomóikkal, a byzanczi császárokkal, hol pedig az északról s délről betolakodó germán csordákkal és mohamedánokkal. A francia forradalom után, az 1815-iki békekongressus határozata következtében az angolok védnöksége alá kerültek. Anglia egy kormányzót rendelt ide, ki a főhatóságot gyakorolta és ebben a helyzetben maradt a kis szigetbirodalom egész 1863-ig, mikor aztán régi s folytonos demonstrációkkal támogatott ohajtásuk szerint, végre csakugyan Görögországhoz csatlakoztak.

VIII.

A kis pacsirta története.

Künn ültünk a födélzetén

A német sógorok „Verordnungokról“ beszéltek, Willersdorf pedig még mindig a hajókról.

Egy pár nyughatatlan lélek örökké mászkált fel-alá, ami a szép Charlotte-ot „nerveuse“-zé tette. Sollohub hajmeresztő történeteket beszélt sok esprítvel.

Én a futó felhőket néztem, melyek gyorsan siettek el, mint az élet boldog percei.

Az út már egyhanguvá vált

Rég nem láttam egyebet mint vizet és eget, s olykor-olykor egy-egy tengeri szörnyet, mely a habokból borzasztó fejét kiüté.

Megüntam már a hajó kéményének örökös morgását, a csavar folytonos zakatolását, a vitorla

lebegését, — s ki tudja mit nem adok érte, ha egyszerre szép himes-virágú rétre, árnyas erdőbe, vagy csengő ligetbe varázsolt volna át valami édes ajkú szép tündér?

A tengeri betegséget bizonyára oda adtam volna érte cserébe.

Különben lehetett volna velem alkudni is. Erdő helyett beértem volna egy terebélyes fával is, csengő liget helyett egy daloló kis madárkával is.

Fa és kis madár itt a véghetetlen vitzömegeken, ahol egy szigetke sincs! — Csak nekem támadhat ily bohó ideám.

Valaki megragadja a bundám gallérját.

Ki az? Mi baj?

Minden ember felugrál

Egyik a másikat kérdezi hogy mi történt

— Látom — szól az egyik.

— Nem látom — mondja a másik.

— Hol? merre? — kiált a harmadik.

— Kolléga! — szól a „jeges medve“ elbocsátva bundámat, — exaltirt vagyok! Nézze, nézze.

— Mit néztek?

— Un petit oiseau! Dort, dort.

Nézek jobbra balra, de szemeim gyöngék levén, mint Ghyeczy Kálmánéi a zárszámadások megvizsgálásánál — nem láttam semmit.

— Das ist was für uns Dichter — folytatja a beszédes orosz, s rögtön megkísérti rimbe szedni gondolatait:

Ein kleines Vögelein
Mit kleinem süßen Mund
Von schönen Morgenland'
O gib uns etwas kund!

— Bravo! bravo! — hangzik körülöttünk.

Az egész társaság az árbocra néz.

Távcső segítségével végre észreveszem, hogy ott csakugyan fáradt kis madár ül.

Sokáig nem akartam hinni a távcsőnek, már csak azért sem, mert én kívántam kis madarat látni, — nálam pedig az a szokás, hogy mindig más történik mint amit akarok.

A kapitány kijelenté, hogy már két nap előtt látta a kis madarat, amint fáradtan kíserte hajónkat, s végre az árbocra ült.

Mindnyájan igen érdekesnek találtuk, hogy itt a nyílt, nagy tengeren egy kis madárral találkozzunk, mely messze földről szebb hazába vándorol.

A kis madár szédülni kezdett az árbocz tetején, — (nem igen szokta meg, hogy ennyi osztrák bürokrata bámulja őt), — s néhány percz múlva, — épen azon pillanatban, midőn a „krokodilus“ erősen ráné-

zett, — lihegve esett le; lankadt kis szárnyainak alig bírta hasznát venni.

Egyenesen Charlotte vállára esett

Szép kis bóbás pacsirta volt

A kis nő megfogta a madárkát, össze-visszacsókolta s azután frís vizet és ennivalót adott neki.

A szegény kis madár fáradtan lihegett, szemecskéit be-behúnyta, és nagyonszomorúnak látszott.

A szép nő keblére szorítá őt. Tudta, hogy ott fel kell élednie. Én is tudtam. Még a misantrop férfi is feléled egy szép nő kebelén, hát egy kis bóbás pacsirta hogy ne éledne fel?

Csakugyan feléledt, — azután frís vizet ivott, szép szemeit felnyitotta, és csicseregni kezdett.

— Honnan jösz madárkám? — kérdé Charlotte — talán Bréhmából? Oh mondj hirt jó anyámról!

A kis madár édesen csicssergett, — a szép nő bizonyosan értette.

— Szerelmi bú üldözte el hazulról — mondá az orosz költő.

— Majd szerzek neki új kedvest új hazájában — válaszolá a szép nő mosolygva.

Mindenki a bóbás pacsirtát nézte, mindenki róla beszélt, és mindenki irigyelte helyzetét.

— Az én érdmem, hogy most kis madara van
— mondá Sollohub — mert én láttam meg először.

— Én bővöltem le tekintetemmel — szolt a
krokodilus. —

Hackländer, Sollohub és én megigértük egymásnak, hogy a kis pacsirta történetét megírjuk.

Charlotte kalitkába zárta kedves madárkáját és magával vitte Indiába.

IX.

A „Schöne Helena.“

Sajátságos érzés az, mely az embert meglepi, midőn a nyílt tengeren egy másik hajóval találkozik.

A kifeszített vitorlákat sebesen röpti a szél. A két hajó mint két szörnyeteg rohan egymás felé, mintha legalább is össze akarná zúzni egyik a másikat, pedig örömkkiáltások, — „hurrah-“k hangzanak mindkét oldalról, a kapitányok szivélyesen üdvözlik egymást, a matrózok integetnek egymásnak, az utasok kendőiket lebegtetik, s azt nézik, hogy nem talál-nak-e ismerős arcza.

A hajó folyton távolabb, messzebb lebeg, már csak akkora, mint egy kis pont, és az utasok még mindig nézik, s habár egy ismerőst sem találtak rajta, mindenki úgy érzi, mintha a hajó régi jó barátokat vinne el, akikkel többé nem találkozunk az életben.

A hajó, mely mellettünk elvitorlázott „Neptun“ volt, — de nem az öreg Neptun.

Alig bucsúzott el tekintetünk a tova repülő vitorlától, midőn a társaság vidám és tengeribetegségtelen része kellemes meglepetést rögtönzött.

— Schillerfest! Schillerfest! — hangzott fel minden oldalról, s mindenki azon állvány elé gyült össze, melyen a „krokodilus“ úr meleg szavakkal emlékezett meg arról, hogy ma van (nov. 10.) Schiller születésének napja. Ennek emlékére elszavalta a nagy költő „Bürgschaft“ című költeményét, mire sok más költemény szavalása következett. Utána Hackländer emlékezett meg talpraesett beszéddel a genialis íróról, mit lelkesült éljenek követtek. Indítványát egyhangúlag elfogadtuk, mely szerint e napot mindenki azonnal jegyezze fel naplójába.

Az ünnepélyt jó cselekedettel akartuk befejezni, s egy szegény család számára, melyet Korfuban könyörületből vettek fel hajónkra, s mely egy krajezár pénz nélkül indult Indiákra, pénzt gyűjtöttünk.

Soha sem felejttem el az örömtől sugárzó arcokat, midőn a szegény asszony, ki két kis gyermeket tartott ülében, maga elé terítette az arany és ezüst pénzdarabokat, és könyezve vizsgálta egymásután. A férjnek kiesett szájából a pipa örömében, a gyerme-

kek félve nyúltak a csillogó forintok után, az anya pedig megmagyarázta nekik, hogy most egyszerre gazdagok lettek, néhány pillanat előtt pedig koldusok voltak.

Láttam már pénzörző vén sárkányokat, akik ráültek kincses-ládájokra, vagy magok elé terítették a csillogó kincset, hogy imádják a hitvány bálványt, — de ez undorító látvány; — a szegény család öröme ellenben megragadó volt. Milyen olcsón lehet négy embert boldoggá tenni, és háláját kiérdemelni!

Még el sem hangzottak az öröm mámorában uszó család hálanyilatkozatai, midőn a társaság egyrésze vidáman kezdé dalolni: „Fort nach Kréta! Fort nach Kréta!“

Kréta szigetének sziklái tűntek elő a távolból, s míg képzelmem a rég mult időket kalandozta be, a világhírű labyrinth tekervényes útait, hol a szörnyeteg Minotaurus grassált, míg magam elé varázsoltam a szerelmes Ariadne szépséges alakját, azalatt az egész társaság a „Schöne Helená“-t, e kedves operettet énekelte.

A „krokodilus“ csakhamar felöltözött Menelausnak, egy másik úr Helénának, és klasszikus játékot vittek véghez, melyet az „erzsébettéri“ fabódé truppja megirigylet volna.

— „Ich bin Mene — laus der gute, laus der gute Mann der Helena!“ hangzott fel a „krokodilus“ stentori hangja, melylyel az egész társaságot felvillanyozta és nevetésre ingerlé.

Voltak többen akik erősen bizonyitgatták, hogy épen most látták amint Menelaus a sziklákon jár föl-alá vörös paruplival a kezében.

És így haladtunk tovább — tovább a „szép Helenával“, ki leeresztett aranyos fürtökkel, epedő kék szemekkel, sugár ternettel állott előttünk — gondolatban, s mindaddig merengtünk viruló arczán, míg el nem dalolta: „es war nur ein schöner Traum!“

X.

Alexandria.

Novemb. 12.

Végre! valahára itt a száraz föld!

Azt hittem, hogy az idén már egyebet sem látnunk, mint vizet és levegő-egyet.

Öt nap hat éjjel folyton szédülni és szenvedni — ennek fele sem tréfa, mondhatom.

Hab és felleg, — galetta és limonáde, limonáde és galetta, felleg és hab, — Kunigunde Eduard, — Eduardo Kunigunde!

Bizony elég volt ebből ennyi. . . .

Itt vagyunk tehát a kelet és nyugat keresztutjánál, — itt a csodák országában, melynek birtoka felett évezredek óta küzdöttek rég kihalt nemzedékek.

Habár barátaim blasírnak neveznek (mert minden falusi kisasszony szépsége meg nem hódít) — bizonyos pietással és emelkedett érzéssel közeledém

azon országhoz, melynek történelméért már gyermekkoromban rajongtam.

Vannak országok, melyek oly kedvezőleg fekszenek a nagy világforgalom útjában, hogy önkénytelenül is oly színpaddá lesznek, melyen a bámuló nemzedékek szemei előtt a legnagyobb népdramák fejlenek ki és játszának el. Ilyen mindenekelőtt Egyiptom, a melynél mind a kedvező fekvés, mind pedig földének csodás termékenysége egyaránt közreműködtek ama rendkívüli szerep létrehozására, melyet évezredek óta a világtörténelem színpadán oly érdekfeszítőleg játszik.

Két hatalmas földrész között feküdvé s évezredek figyelő tekintetét magára vonva, ilyszerű szintér valóban alig akadhatott volna még egy a föld kerekességén, s e nézőtér amelletts mily hatalmas, óriási diszitményekkel támogatá a cselekvő személyeket, a hatalmas khórusokat és hadesapatokat a méltóságos, gyönyörű meneteket minden kornak tarka-barka öltözetében, a pharaók fényét, kiáltó ellentétben isten választott népének szenvedéseivel, a persák, Ptolemaeusok és arabok ázsiai pompáját, a görögök és rómaiak harczias életét s a papságnak akkor még megfoghatatlan csodáit! —

— E világszínpad podiuma a Nil volt,

Égyiptom teremtője és tulajdonképeni legfőbb istensége, maig is ismeretlen, mesés forrásaival, — e hatalmas folyam, melyről már a legrégebb időkben az a monda élt, hogy mikor a „csöppek éjszakáján“ — Leylet el Naktah — a mennyei harmat a Nilusba esett, ez a hullámokat forrongásba hozta s ugyanegy időben mindenütt kiárasztá.

A Nilus forrása valóságos rejtély. A Nilus csodafolyó a szó szoros értelmében. Nélküle Egyiptom nem léteznék, lakhatatlan, sivár, futóhomok volna. Ami áldás van Egyiptomban, azt a Nilus adja.

A legújabb kísérletek azt mutatják, hogy a puszták sivatagját viruló erdőkké, díszes kertekké, termékeny földekké lehet átalakítani a Nilus áldásos csodavize által.

A háttérben ismeretlen terjedelmes tartományok terültek, Nubia és Abyssinia fekete gyermekeivel, arany-, elefántesont- és drágakő-kincshalmazával s állatvilágának óriási alakjaival. A messze távolból a regeszerü India csillámlott elő, s míg kelet és nyugot felől a Szahara és arab sivatag mérhetetlen homokterületei Egyiptomot, mint valami drága követ bekerítették s az előtolakodó népek ellen védül és gátul szolgáltak, addig északon a Földközi tenger terült, elősegítvén a közlekedést a nyugottal, mely már a

legrégibb időkben is sovár szemekkel tekintett a Nilus-föld csodái felé s epedve vágyott gabonásainak gazdag kincsei után s méltó csodálkozással szemlélte Egyiptom előhaladott műveltségét s borzadálytelt érdekeltséggel a számtalan egymást követő népek és nemzedékek megjelenését s eltűnését e világszinpádon.

Egyiptomnak belső kulisszái és diszitményei szintén határtalan csodálkozással töltenek el bennünket eleitől fogva, a természet páratlan erőtelje, mely eredetét a szent folyóban találta s a sárga homoknak egész nagy területeit mától holnapig buján termékeny gabnaföldekké varázsoltá s óriási pálmaerdőket hozott létre. Mindezek azonban mulékony változatok és diszitmények ama kolosszális építményekkel szemben, melyek évezredek előtt állottak elő s még ma is bámulatra ragadnak.

Memphis, Heliopolis a nap fényes templomával, sphynxeivel és vörös gránitból faragott óriási monolithjaival, mindenekelőtt azonban a tisztos pyramidok, valamint száz meg száz egyéb monumentális épületek, melyek egyszersmind a legszellemdúsabb találmányú és legbiztosabb eszközök voltak arra, hogy az ország traditióit megörökítsék azáltal, hogy azokat kitörölhetetlen jelekkel oly építmények falaiba

véssék, melyeknek impozáns romjait évezredek át fönn tartani még az éghajlat maga is föladatának tekinté, — elrombolhatatlan hieroglyph-könyvek, melyeket valamennyire kibetüzni csak századunknak sikerült, s a melyek ezután fényt derítnek a legrégebb mult idők profán történelmére is. —

S nemcsak a kelet és nyugot majd mindenik néptörzse tekintett érdekekkel Egyptom csodaföldére, melynek természet- és műveltségtörténetét megfejteni bölcsék és tudósok hosszas időkig hiába törekedtek, hanem az egyesek is minden osztály- és korkülönbség nélkül élvezettel és tetszéssel olvasták e tarka regékönnyvet és csodálva szemlélték e világszínpad közreműködő személyeit. Ki nem volt otthonosabb már mint gyermek is az egyiptomi történetekben, mint saját hazájának eseményeiben, ki nem élt s ki nem szenvedett együtt Józseffel, Jákobbal és Mózással, ki nem örvendett teljes szívéből és lelkéből, mikor a gonosz pharaó minden pereputyostól a Vörös tengerbe fulladott? Ki nem követte résztvevőleg az Egyptomba menekülést s ki nem látta gyermekkorában e menekvést a szép karácsonyfák alatt legalább képben odaállítva — Jézust a szent anyával s a szelid Józsefet türelmes utitársával, a jámbor szárárral? Ki nem érzett lelkében hatalmas izgatottságot, mikor

ama hangzatos nevü férfiakról olvasott, Sesostrisról, Cambysesről, Necho, Darius, Nagy Sándor, Pompejus, Caesar, Octavianról és Antoniusról az öngyilkos Kleopatrával, Trajanról, Hadrianról, Szaladinról, Bonaparteről és Mehemmed Aliról? Kinck nem tűnt fel akkor Egyptom úgy, mintha óriási tarka-barka képes lap, vagy mintha meseszerű vegyülete lett volna egy csomó érdekes történeti személynek, melyek komoly, egyszerű öltönyeikben vagy phantasztikus, aranyszövetű ruháikba, a béke pálczájával, a harcok fegyvereivel, pálmalombok hűvös árnyékában, vagy a borzasztó homokzivatar által körülfelhőzve jelennek meg? S végre ki nem látta képzeletben a megszámlálhatatlan harcosok sergeit bőr-ruháikban, hosszú, lobogó felöltönyeikkel, páncélban, sisakkal, paizszal és karddal, vasingeikben, görbe szablyával és hosszú burnuszszal, a mult század öltözetében tarisznyával és muszkétával — és ki nem pillantotta meg amazokkal ellentétben mint a béke jelképeit, a karavánmeneteket, a türelmes tevékkel, a sivatag hajóival, melyek a kereskedelmi forgalmat élesztették s tartották fenn a boldog Arabia, India, Nubia és Afrika északi partvidékei között, hogy innen aztán a Földközi tengeren keresztül kelet kincseit nyugot felé tovább küldhessék?

Egyiptom ennél fogva már a legrégebb idők óta kulcsul szolgált a kelet és nyugot közti átmenetelhez s a kereskedelem érdekei eleitől fogva majdnem ösztönszerűleg a Nilus vidékére fordították a népek figyelmét s mindig azon fáradoztak, hogy a hatalmas folyóban magában találjanak összekötő utat a Földközi és Vöröstenger között. —

Üdvözöllek csodák országa! gyermekkori ábrándjaim színhelye! —

(E szép eszméket az öreg Hackländertől tanultam.)

— Meine Herrn! — hangzik az osztrák-magyar konsul szava, — ki külön kis hajót hozott számunkra, melyen félholdas zászló lobogott, — ezen kellett a kikötőbe mennünk.

Induljunk!

A nap épen most kel az aranyszínű habok mélyéből, (még pedig amint látom jobblábbal kel fel) — és előttem elterül Afrika felhőtlen ege, sokkal szingazdagabban mint valaha a legjelesebb művészek festményein láttam.

A kikötőben egymás mellett áll minden nemzet hajója. Valóságos erdő — árboczokból.

Mindenki siet, tolakodik. Nagyon sürgős az útja.

A szép Charlotte egy csónakba ugrik, a kis pasirtát kezében tartva.

Még egyszer kezet nyujt.

-- Adieu !

— Küldjön nekem fotografiát Indiába.

— Küldök.

— Irjon levelet, ha hazájába visszaérkezik.

— Irok.

— Auf's Wiedersehen !

— Talán auf's nie mehr sehen ? !

Amint kiléptünk a félholdas zászlójú kis hajóból, általános szédelés fogott el mindnyájunkat. Most tanulánk újra — járni.

Rögtön egy sereg gyerek rohant felénk hanyatt-homlok, s azt kiáltá : baksis !

Ez volt az első arabs szó, melyet hallottunk.

Milyen lármával fogadtak a parton !

Egészen elbódult bele a fejünk.

A derék arabok olyan éktelen orditást vittek véghez, amilyet európai fül soha sem hallott.

Mindjárt első pillanatra észrevettük, hogy más világba jöttünk, melynek jellege kiáltóan elüt az európai népek jellegétől.

Igen, más világba, melynek más égája, más nagyszerű tenyészeté van ; más socialis viszonyok,

más fogalmak, — más arczok, typosok, más élet, más szokások, melyekről alig lehet sejtelme annak a ki nem látta.

Mily tolongás, mily zürzavar, mily nyelvzagyvalék, mily népkeverék!

Benn vagyunk a Bábel tornyában.

Az egyik francziául kiált, a másik olaszul, a harmadik angolul, a negyedik németül, az arab pedig torka szakadtából kiált érthetlen szókat, s kezdjük egymást nem érteni.

S mekkora sereg szamar vár ránk a parton! Majdnem annyi, mint fertálmágnás a vácsi-utezán. Az arabs gyerekek nekirohannak az útasnak, ránczígálják kabátját rettentően, és kínálják szamarait.

Valóságos verekedés fejlődik ki.

Vagy kétszáz arabs kapkodja apró podgyászunkat. Egyik a másik kezéből rángatja ki.

Gyönyörű legények!

Válogathatunk bennök. Képviselve van az emberi arczszinnek minden nuance-a, fehértől vörösbaránáig, vörösbaránától koromfeketéig.

S milyen diszes öltözetök van. Egy hosszú, fehér, vagy kék ing. Ez minden. A ruha kiegészítő része a vörös-sapka (fez), mely zsebkendővel van a homlokukhoz kötve.

Igazán szép látvány!

A földön egy csomó számár, a számaron egy csomó ember, az emberen pedig egy csomó podgyász. Mind mennek befelé.

De mi kocsin mentünk, még pedig arabs lovakon. Az alkirály vendégei nem is járhatnak számaron.

Tisztelem azokat az utcákat, melyeken keresztül kocsiztunk, de nem kívánám, hogy Pesten diszelegjenek. Minket is sok porral, szeméttel és piszokkal áldott meg a városi tanács atyáskodása, de ilyenről még nekünk sem volt fogalmunk. Az ember azt hiszi, sőt könnyen meg is esküszik rá, hogy ez mind oláh-czigányok tanyája. Egész sereg félmezte-len ember sütkérezik kiinn az alacsony ajtók előtt, vagy foltozgat valamit, és rikoltoz vastagon, vékonyan, kitől a hogy telik. Apró bódékban kemény kenyeret és puha gyümölcsöt árulnak, melyen ezrivel tanyáz a hosszú szárnyú légy. A házak oly rendetlenül fekszenek szerteszét, hogy ha valaki egy hosszú századig dolgozna ki tervet arra, mint kelljen rendetlenül építeni, bizony nem találhatná el jobban. A házak olyanok, mintha nem volnának fölépítve, vagy már romban hevernének. E házakból ki-kiüti fejét

egy-egy óriási pálma, mely minden idegennek nagyon tetszik.

Az első benyomás, melyet ezen, előttem egészen új világ láttára éreztem, igen meglepő volt, de nem kellemes. A rendetlenség, piszok és bódító lárma rossz hatást gyakoroltak rám. Szinte örültem, hogy kocsim oly gyorsan haladt keresztül a zig-zugokon és szeméthulladékokon, melyekhez képest a váczi-út zsibvásárja oly szép, mint a váczi-úthoz képest a bécsi Graben.

Csakhamar elértünk a „Mehemed-Ali-térre“ a Hotel de l' Europe elé, ahova beszállásoltak.

E tér körülbelül kétszer akkora mint a pesti Erzsébettér s árnyas fasorokkal van körülülítelve, két oldalán óriási vízmedenceze szökőkútakkal.

E városrész egészen európai jellegű, s hasonlít az olasz városokhoz. Az egész téren szép magas házak emelkednek, valóságos paloták, déleuropai stýlben építve. Itt laknak az európai kormányok konzulai, s a gazdag basák és effendik.

A boltok kirakatai oly díszesek, hogy Párizsba is beillenének

Midőn elutazám, otthon öszt hagytam, hervadt világot, csak a szeretetnek tüze égett lankadatlanul, (ott, a hol égett) — de nemcsak a sárga, fonnyadt

levelek hirdették az őszt, hanem a kandalló pattogó tüze is, mely tán jobban égett a szeretet tüzénél. Nekem az ősz az emlékezet, érzés, ábrándok világa, — de szívesen váltam meg tőle, mert nagyon vonzott ezen előttem addig ismeretlen világ, hol tavaszt találtam, — derűt, kelő életet; tavaszt, melynek verőfénye nemcsak a föld pocsolyáját száritja föl, de a lélek sebeit is behegeszti.

Amint megérkeztünk, át kellett változnunk egyiptomi emberekké, különben ki nem állottuk volna a melegséget. Szalmakalapot vágunk a fejünkbe, alája fehér kendőt, föléje fehér fátyolt a napszurás ellen, kezünkbe pedig fehér napernyőt.

Olyan hőség volt itt, hogy Bernáth Gázi szerint: ha a kappan beröpült az ajtón, sülvé ment ki az ablakon.

Ablakaim a sétányra nyiltak, melyen a legtarkább élet zajongott.

Tudtam hogy az alkirály és Lesseps a suezi csatorna megnyitásának ünnepélyéhez annyi vendéget hívott meg, hogy senki sem tudta már a számát, s így arra voltam előkészülve, hogy valami zugba szorítanak össze tizedmagammal. Annál kellemesebben lepett meg, midőn láttam, hogy csak ketten kerülünk egy szép, tágas, lakályos szobába, mely az európai igé-

nyeknek minden tekintetben megfelelt. Függyönyös ágy, (mely legjobb óvszer a szúnyogok ellen) ruganyos pamlag, sőt még tükör is. A szoba ugyan nem volt padlózva, ilyen „luxus articulus“ a legnagyobb uri házaknál sem fordul elő, — de a m á r v á n y - p a d o - z a t o n (fából vaskarika) csinos szőnyeg terült el.

Ha az ember olyan városba jő, ahol még soha sem volt, első gondja, hogy az egészlről némi át- nézetet szerezzen.

Én különösen, aki a népéletet szeretem tanulmányozni, azonnal nyakamba szoktam venni a várost. Menni akárhova, — be az utcák közé, mentől mélyebben a tömkelegbe, látni, hallani mindent.

Láttam, hallottam mindent, s mondhatom, hogy a város különös vegyülete az európai civilizációnak és keleti piszoknak. Amerre a szem tekint, mindenütt a legnagyobb ellentétekbe ütközik, mert a legszebb palota mellett is egy-egy diszes szemétdomb büszkélkedik.

Én aki először voltam itt, azt sem tudtam hova nézzek, hogy a zajos utcai-élet örökké változó képei közül egyet se szalaszszak el. De akik már megfordultak Alexandriában, azt mondják, hogy ez mind semmi, itt nincs mit nézni, mert itt az európai elem túlnyomó, majd Kairóban látok arabs várost.

Amerre csak léptem, mindenütt azt kellett hinnem, hogy Bábeltornyában vagyok. Nincs olyan nyelv, melyet a folytonos lármában ne hallottam volna. Jobbra egy angol lady suttog mogorva férjével, balra egy hetyke spanyol conversál, elül két görög veszekszik, hátul néhány olasz kurutyol, tovább egy csomó német, majd francia, orosz — és így tovább minden nemzetbeli, kiket az arabok lengenek körül, és a kiabálásban egymással vetélkednek.

Minden lépten-nyomon attól kell tartani, hogy a számaron nyargalók, vagy az idomtalan tevék, melyek egymáshoz kötve óriási terhet czipelnek — eltiporják az embert.

Az arabok oly áriákat énekelnek, hogy a világ egyetlen művésze sem tudná kottára tenni. — Holmijokat énekelve kínálgatják, szamarukat énekelve ajánlgatják, és ha tétlenül járnak fel-alá, akkor is énekelnek, — s egész nap, sőt mondhatni, hogy egész éjjel az utcán ögyelegnek. Korán reggel kitelepülnek az uteza szögletére; ott ül egy rakáson csemege-, ékszerárus, csizmatisztító-fiú, vén kofané, egy sereg kutya és egy nagy csomó szemét, — és el nem hajtja őket semmi hatalom, kivéve az eső, melytől félnek, — a piszkot el nem hajtja semmi, az halomra sokasodik a járó-kelők gyönyörűségére.

A legfőbb utca közepére kiül egy csoport arab *con amore*, mellette fekszik egy szamár, egy kutya, egy csomó vöröshagyma, két gyerek, s bámulják együttvéve, hogyan süti őket a nap.

Az utcákon mindenfelé egy csomó pénzváltó ül és ügyesen forgatja pénzét, s akit csak lehet megcsal *b e c s ü l e t e s e n*.

Minden szegleten ötven-hatvan szamaras gyerek ögyeleg s utadat állja; ha szamarát nem fogadod el, akkor baksist kér.

Minden lépten-nyomon más-más arczokkal találkozol. Itt egy sereg sötét arcú arab, amott még barnább felső-egyptomi, tovább még sötétebb nubiai, és legvégül egy pár ragyogó homlokú *suvix-képü* szerencsen. Mind eleven, mozgékony, fürge nép, valósággal olyan, mintha kéneső folya tagjaiban. Soha egy másodperczig nem marad nyugodtan. Izeg-mozog jobbra-balra, s örökké ingerkedik egymással. Mindent lát, hall, mindent észrevesz. Csupa szem-fül. Százfelé hall és lát egyszerre.

Az öltözete valamennyinek egy szabásu, csak a kelme és a cifrázat árulja el, hogy melyik módosabb.

Ilyen ruhához nem nagy szabó-művészi talentum kell, ezt akár ácsfejszével kiszabhatja akárki.

Egy hosszú lebegő burnus. Punktum. Ez az egész.

Ez alatt azonban rendesen gyapotból készült mellényt viselnek, mely a test érzékenyebb részeit a nap lementé után beálló nedves levegő ellen óvja.

A vagyonosabbak színes vagy fehér hő bugyogót és czifra gombos mellényt is hordanak.

Nemsokára ismét belekerültem az arabsnegyed szűk, rendetlen, dűledező zig-zugai közé, de néhány pillanat múlva már futásnak indultam; — komolyan ajánlom mindenkinek, aki valaha ide kerül, hogy lássa el magát legalább félakó kölni-vizzel, különben minden három perczben ötször elájul. Ha a világ minden rongyát, sarát, szemétjét, hulladékját ide hordták volna össze, akkor sem lehetne több. Ebben él és sikit toroka szakadtából egy pár ezer férfi és nő; ezt röpkedi körül egy pár millió légy és szunyog.

(Ha ez mind semmi, mi akkor a valami?)

Kidölt-bedölt házak egymásra hajolva, egymást támogatva. Se ablakjuk, se ajtajuk. Egy lyuk alul, melyen nyomorban sinlődő alakok másznak ki s be, egy lyuk felül, melyen egy csoport meztelen gyermek bámul ki, és rettentően sivalkodik, a többi ott jár az utcán, megragadja kabátodat, ránczigál elül-hátul, és ezt a szót kiáltja, — mely mint rém üldöz minden lépten: baksis.

Az utca sarában kényelmesen üldögél egy arab

nő, kinek arca kék kendővel van eltakarva, melyen különféle rézpénz lóg, vállán egy éhes gyermek ül, s néha nagyokat rug anyja mellén. Az asszony elé egy kis gyümölcs van kiterítve valami foltozott zsákdarabra, melyről hosszú legyezővel üldözi a körülrepkedő rovarokat. Éles hangon kiáltoz a járókelőkre, hogy vegyenek valamit, de nem igen akad ember, aki ilyen gyümölcsre is vágyódjék.

Szomorító képe a nyomornak, mely a kissé érzékeny embert könnyekre fakasztja.

Az egész arabs-városrész ilyen. Szeny és szegénység.

— — — — —
A mai Alexandria a régi város helyén fekszik, mely azonban sokkal nagyobb volt. A Delta nyugoti s legszélsőbb határán, alacsony homokos parton, ahol egy közel eső sziget s néhány sziklazátony a jókora nagy tengeröblöt két részre osztja, melyek a vihar és hullámok ellen meglehetősen biztos menhelyet nyújtanak; úgy látszik, hogy e helyet már a természet maga is nagy hajókázási és kereskedelmi erősségnek szánta, mert az egész egyiptomi s a szomszédos afrikai parton félannyira jó és biztos kikötő sem található sehol. A régi város, melyet alapítója után Alexandriának, a régi egyiptomiak pedig Sebti-n-Rakoti-nak neveztek, a tenger és a Mareotis tava közé volt építve. A legtöbb középület a kikötővel szem-

ben feküdt, valamint a hajók építésére szolgált rakpartok (dockok), az Emporium vagyis tőzsde, a Poseideum, azaz Poseidonnak (Neptun), a görög tengerészek istenének temploma és Egyiptom görög fejedelmeinek temetkező helye, melyet Sema-nak, vagyis siremléknek neveztek, mert Nagy Sándor holttestét magában foglalta.

Délnyugoton feküdt az Akropolis a Serapis templommal s a körfalon kívül délnyugot felé a földszoroson a hatalmas kiterjedésű Nekropolis (temető). Az Akropolison feküdt a Serapeumnak egyetlen maradványa az ugynevezett Pompejus-oszlop. A középkorban még egy udvarban több száz apróbb oszlop közöpette állott, s innen vette arab nevét is: Amud-es-Savari azaz oszlopok oszlopa. Szaladin szultán alatt ennek helytartója Karadsza ez oszlopokat letöreté s a nagy kikötőbe vetteté, hogy azt a kereszties hadak hajóira nézve járhatlanná tehesse. Az oszlop maga, melyet később megnéztem, sötétvörös granitból van készítve s valódi görög mű. Magassága 63 párisi láb, alsó átmérője 8 láb. Az alapzat és oszlopfő igen durván s disztelen alakban van kifaragva homokkőből s a későbbi esaszárok korára emlékeztet. Az alapépitmények zömét, ugyszólva magvát, melyen az egész teher nyugszik, egy obeliszk képezi, mely megfordítva

ván a földbe ásva s melyen e hieroglyphikus név olvasható: Psammetich. Az oszlop nyele hihetőleg az elsőbb Ptolemaeusok valamelyike alatt készült; a Serapeumban, a város főtemplomában s a hajdankornak, a római Capitoliumot kivéve, legpompásabb épületében állott. Később ledült, hihetőleg a Krisztus utáni 3-ik században kiállott ostromok alatt, míg végre Diocletian császár idejében (miként az alapzaton egy fölirat mondja) Egyiptomnak egy helytartója, Publius vagy Posidius, újra fölállította, s az alapzaton és oszlopfőt korának izlésében elkészítette hozzá csatolta és az alapépítményekhez egy régi obelisk maradványait használta. Az oszlopra a császár álló képét helyezé, mely azonban rég lehullott onnan.

Szegény arabok, akik az oszlop körül nyomorult agyag-kunyhókban laknak, le-letördelnek a piedesztálból egy-egy jó darab követ, hogy az utazóknak eladják, s ez által, de még inkább kincskeresési szándékból, az alapépítményt annyira kiásták, hogy az oszlop feldőlése nem tartozik a lehetetlenségek közé.

A hajdankor másik nevezetes emléke az ugynevezett Kleopatra tüje. Két obelisk az, melyek közül az egyik egy szerteromladozott örtorony közelében, mely még a római korból való, most is fennáll, míg a másik, közvetlenül mellette, s félig homoktól

fedve a földön fekszik. Amazt Mehemmed Ali a fraucziáknak, ezt az angoloknak ajándékozta. Mindkettő vörös gránitból készült, a fennállónak magassága 70 láb, a ledőlt valamivel kevesebb. A szép Kleopatrával e pompás monolithoknak, melyek mind a négy oldalukon mélyen bevéselt hieroglyphekkel vannak borítva, épen annyira nincs semmi közük, mint a Pompejus-oszlopnak a római triumvirrel, kiről elkeresztelték. Sőt inkább ami származásukat illeti, oly időkorhoz tartoznak, mely több mint egy évezreddel előzte meg a rómaiak uralkodását a Nil völgyében s még pedig a hogy minden valószínűség mutatja, III. Thotmes-nek, a Hyksosok legyőzőjének uralkodási korszakából valók.

Ez obeliszek hajdan On-ban vagy Heliopolisban, a híres papi városban voltak felállítva, de később ide szállították, hogy egy templomot diszitsenek, mely Caesarnak volt szentelve. A hely, melyet most elfoglalnak, nem igen méltó hozzájuk; mert közvetlenül mellettök egy alacsony agyag kunyhóból épült külvárosforma terület, melyben mindenféle piszkos nép, meztelen gyermekek s mérges kutyák nyüzsögnek s az egész táj iszonyatos büzt áraszt maga körül. Az arabok e két obeliszket is, épen mint a többit mind, Messellet-Fir'am-nak azaz pharao tüinek nevezik.

Még néhány oszlop, — egy-kettő fennállva, — de legtöbbje ledölvé és szerterombolva — ez minden, a mi a régi Alexandriából fenmaradt.

A muzeumból, mely a királyi épületek mellett feküdt, az első Ptolemaeusok nagy, tudományos alapítványából, hol költőket és tudósokat királyi bőkezűséggel tartottak, hol minden akkor tájban ismert nemzetek szellemi kincsei felhalmozva voltak; a Sema-ból, Nagy Sándor siremlékéből, hova holttestét a távol Babylonból szállították és arany koporsóba tették; a Timoniumból, mely a Poseideummal összeköttetve s a nagy kikötőbe messzire kinyulva, az Actiumnál tőukre vert Antonius által remete-lakul építettett élte hátralevő napjaira; a Paneumból, egy mesterségesen fölhalmozott kupalakú hegyből, körülbelől a város közepe táján, melyre egy esigalépesőn lehetett feljutni s melyről a legnagyobbszerű kilátást élvezheték, a színházból és szinkörből, a gymnasiumból, hippodromból, dikaszteriumból, szebaszteumból s a számtalan sok templomból nem hogy valami jutott volna hozzánk, de még helyeiket sem tudjuk többé bizonyosan, a hol egykor állottak.

Hanem a régi nagyságnak annál több maradványa található a föld alatt, különösen a terjedelmes, mészsziklákba bevéselt vízmedenczék, melyek a régi

Alexandria roppant népességét egész éven át pompás ivóvízzel látták el. Sokat az arabok betöltöttek, sok pedig ma is használatban van. A régi Nekropolis helyét katakombák s régi siremlékek maradványai árulják el. E katakombák némelyike bámulatos nagy terjedelmű s néhány igen ép állapotban maradt ránk.

Ahol csak fölássuk a földet Alexandriában, mindenütt régi építmények nyomaira találunk, többnyire roppant nagy terjedelmű kőfalakra, melyek mészgacsos sziklakeményen összekötött hatalmas téglákból állanak. E falak némelyike 14 láb vastag volt. A romhalmok között régi granit- és márványoszlopok maradványai, néhol oszlopfők is találhatóak. Találtak egy nagy tömböt is fekete gránitból, mely egy áldozati jelenetet ábrázol Menoptah-Szeti király alakjával s névczimereivel.

Legnagyobb nevezetességei voltak Alexandriának a világító-torony (Pharos) és könyvtárai. A világító torony, melyet a világ hét csodái közé számítottak, négyszögletű épület volt fehér márványból, és Ptolemaeus Philadelphus építteté majdnem két millió tallérra rugó költséggel. E pharos egy sziklacsúcson állott a hasonló nevű szigetke északkeleti szögletében, melylyel kőfal kötötte össze, míg a sziget maga a szárazzal egy hatalmas gátnál fogva függött össze

s mely most az összeomladozott épületek romjai által szélesebbé levén, majdnem az egész Alexandriának alapul szolgál. A kikötő világító tornya most is azon helyet foglalja el, melyen egykor knidoszi Sostratos (az építő mester neve) óriási műve állt, hanem a réginek se hire, se hamva többé.

A könyvtárak közül az egyik a muzeumé, a másik a Serapeumé volt. Az első 400,000, az utóbbi 200,000 kéziratot foglalt magában. A muzeum könyvtára Julius Caesarnak az alexandriabeliekkel folytatott háborujában lángok martaléka lett. A másik is nagyon sok veszteséget és károsítást szenvedett a római császárok idejében, különösen Theodosius alatt a pogányságnak végső éveiben. A gyűjtemény maradványait Omar kalifa égette el, mikor a várost bevette. A megbecsülhetetlen kéziratokkal Alexandriának akkortájban valami 4000-re menő fűrdőjét fűtette be. A bölcs kalifa úgy vélekedett, hogy ha e könyvtárban befoglaltatik az amit a korán tartalmaz, akkor úgy is fölösleges, ha pedig nincs benne az ami a koránban, akkor káros és veszélyes, — s így meg kell égetni.

Alexandriának jelenleg valami 160,000 lakója van, ezek közt 30—40,000 európai (ide véve a görögöket, iónokat, maltaiakat és a konzulatusok véden-

czeit is). E század elején alig volt tizezer, annak is kilencz-tizedrésze zsebmetsző, csaló, kalandor és más egyéb magasabb művészettel foglalkozó individium.

— — — — —

Elképzelheti a nyájas olvasó, hogy aközben amíg a látnivalókat mind végignézttem, ebédeltem is, — mert az ebédet nem igen szeretem elengedni, — még pedig igen jól ebédeltem. Az alkirály annyiféle étellel traktáltatott, hogy az ebéd végét már nem bírtam bevárni. A bor pedig úgy folyt mintha ingyen adták volna. Én ugyan nagyon gyöngé borivó vagyok, de afeletti örömemben, hogy túl vagyunk a tengeri betegségen, szívesen koccintottam egy pohárka rajnaival, azután bordeauxival, s ráadásul champagneivel.

Nagy örömmel jártam be, nem tudom hogy délután-e vagy másnap az alkirály egyik kertjét, ahol elragadtatással élvezém november havában a tavasz bájait. Itt gyült össze Alexándriának minden szépe, hogy gyönyörködjek a katonazenében.

Tisztelem az egyiptomi zenét, — de soha többé nem akarom hallani, s azt tanácsolom mindenkinek, mint jó keresztyén, ki felebarátjának nem kíván rosztat, hogy őrizkedjek tőle.

Sipítás, nyivákolás, kuruttyolás, — szörnyű ga-

limathiás ez a zene, — s el akarják hitetni a világgal, hogy e disharmonikus khaoszt kottából játszák, pedig mindenki úgy fúj bele ócska trombitájába, amint kedve tartja.

Willersdorf azt kérdezte tőlem szelid malitiával, hogy csárdás-e ez; mire válaszolám, hogy ez a legújabb „Raixráth-walzer“.

Ha a zene sérté idegeinket, annál jobban gyönyörködteté minden érzékünket az ezernyi exotikus virág, mely balzsamos illattal árasztá el a léget. Csofálkozva jártam az óriási pálmák, mandolinok, fügek és datolyák között, gyönyörködve néztem a viruló rézsákat, oleandereket, sicomorokat, kaktusokat, és a virágoknak soha sem hallott és látott nemeit, melyek itt mind óriási magasságban diszlettek. Mint a gyermek úgy futkostam közöttük, s oly mohó vágygyal szivtam az éltető édes levegőt, mintha félnék, hogy valaki elveszi tőlem. Még egy datolyafára is felmásztam (innen gondolom, hogy délután volt) csak azért, hogy elmondhassam önöknek: én vagyok azon híres férfiú, aki nevemnapját Afrikában egy datolyafán ünnepeltem meg! —

Ami nekem, — s tán másnak is feltűnt, az: hogy az arabok templomain nincsenek órák. Ha imádkozni készülnek a templomban, akkor a der-

vis kiáll a minaret tetejére és orditva hívja össze társait. Különben a templomok, ugyszólván, mindig telvék. Egy-egy égbekapaszkodó „Betschwester“ nem imádkozik nálunk többet, mint itt az arabok. Különösen ha dolgozni röstelnek, azonnal a templomba futnak.

Mielőtt Alexandriát elhagytuk volna, elmentünk a „Zizinia“ színházba, hol „Favoritá“-t adták, óriási és igen elegans közönség előtt. A színház terjedelmes és igen szép, az énekesek kitünőek, a zenekar pompás, — a zenészek mind frakkot és fehér nyakkravalót viselnek.

A második fölvonás alatt rettentő lárma támad, óriási taps, kiáltozás, majd fölveszik a házat. Mindenki kérdezősködik, sűrög-forog, kíváncsi lesz. Eugenie császárnét várták, s mindenki azt hitte, hogy incognitó érkezett meg.

Az „evvivá“-k folyton erősebben hangzanak, a taps nőttön nő. Minden ember kihajol páholyából, a zene eláll, a darab félórára megakad. Minden szem egy baloldali páholyra van fordítva. A tüntetés óriásivá lesz.

Garibaldi fia ül a páholyban, ki ma velünk ebédelt. Megismerkedtem vele. Csinos, barna, eleven tekintetű, kedves fiatal ember.

Amint a császárné megjött, jöttek az „érdekes“ hírek is.

Kairóban nagy kedvé jött szamárra ülni.

Az alkirály egy gyönyörű telivér szamarat hozott istállójából, de ezt a császárné el nem fogadta. Neki olyan közönséges demokrata-szamar kellett, milyenen az arabok járnak.

Hoztak hát közönséges szamarat. A császárné ráült, és utána az egész uri nép.

„Milyen boldog vagy te, szamár!“ — kiált föl sok udvaronc. Hány ember szeretett volna most szamár lenni, elcserélni őseitől öröklött koronáját két hosszú füllel!

A nagy nyargalászatnak az lett a vége, hogy a császárné leesett.

Amint mondják, igen szépen esett le

Még egy kívánsága volt: arabs lakodalmat akart látni. Az alkirály megparancsolta tehát egyik adjutánsának, hogy holnap meg fog házasodni. S megtörtént, és a császárné látott arabs lakodalmat

Színház után a bécsi urak oda indultak, ahol „Wiener Bier“-t lehet kapni és „Wiener Mádli“-t látni. E helyet a krokodilus fedezte fel. Mi is elkezdogtunk velök, hogy meggyőződjünk róla, milyen exportnak örvend a bécsi sör, és a bécsi lány.

A sört bizony erősen fogyasztották; az arabok is megiszszák, mert Mahomed csak a bort tiltotta meg. A szép marburgi lány azt mondá, hogy hetenkint száz akót mérnek ki. — Szóba állottam a vastag cseh Ancsával, ki szemérmes pirulások közt beszélte el, hogy ő csak azért jött Afrikába, hogy pénzt szerezzen. Szívének választottja a derék Venczliesko otthon Csaszlauban kelnereskedik, s ha elég pénzt gyűjtenek össze, akkor azután hegyen-völgyön lakodalom lesz.

Ha még elmondom azt a pestiek vigasztalására, hogy Alexandriában épen olyan nagy hiány van a rendőri közegekben, mint Pesten, továbbá hogy éjjel rémitő kutyaüvöltésre ébredtem fel, mely azonban sokkal kellemesebb volt az égyiptomi zenénél, akkor mindent tudnak a városról, amit önöknek tudni kell és — illik

XI.

Ismét a tengeren.

Sok érdekes és sok furcsa élményem volt már az életben, de tiszteletbeli czigány még nem voltam. Most körülbelül annak éreztem magam. Olyan klasszikus czigányélet volt ez, amelyet képzelni is alig lehet. Egyik hajóról lepakoltak, a másikra felpakoltak. Valósággal podgyászsza avanciroztunk. Egymás mellett, egymás ölében, egymás hátán ültünk, ettünk és aludtunk, s amellett kaczagtunk vagy haragudtunk, ahogy kinek tetszett.

Keleten minden változékony, mint a puszták homokja és regeszerü, mint Seherazade elbeszélései, s hihetőleg e körülménynek tulajdoníthattuk, hogy ahelyett, hogy miként előre meg volt határozva 14-én 10 órakor a „Fayum“ egyiptomi gőzfregatton indultunk volna el, a tenger iszonyu hullámozása és hánykodása

miatt egy kis gőzösön csak 15-én szállítottak bennünket a „Masr“-ra (Kairo), a khedive egyik legpompásabb yachtjára. A mi a hajót illeti, a cserével meg lehetünk elégedve, mert a „Masr“ 600 lóerejű, 360 láb hosszú és 40 láb széles és valóban keleti pompával volt berendezve az alkirály háreme számára. Ki tudja milyen szépséges odaliszk kabinjébe kerültem; de mit ér, ha hült helyét találtam.

A hajó födelén sürgő-forgó fekete frakkos és fehér nyakkendős kelnerok, továbbá a reggelinél felállított üvegkasszák, valamint a fölrakott finom szivarok, a legszebb reményekre jogosítottak, de mindenkinek elment az étvágya, ha a tengerre tekintett, hol az apróbb hajók igen veszedelmes módon tánczoltak a hullámok hátán. Azt hittük, hogy a gyors és vakmerő vitorlás hajócskák és csónakok, melyek a vihar szerű szél daczára is kifeszített vásznakkal repültek tova, minden pillanatban felfordulnak; a fecskék gyorsaságával rohantak ez apró járművek minden irányban. Mellettünk a francia császári gőzyacht „Aigle“ (sas) folytonos élénk összeköttetésben állott a szárazzallal. A közvetítést hol egy kis de nagy robajjal tova lövellő csinos gőzös, hol pedig sok evezőjű nagy csónakok eszközölték. Eugenie császárné majd az egész napon át a szárazon volt, s mikor diner-je után

késő estve ismét a színházba ment, a „Sas“ a parton áncsorgó kíváncsi publikumnak valóban csinos, mondhatnók nagyszerű látványt nyújtott azáltal, hogy a hajóderék, az árboczfák és kötelek hirtelen csak, mintegy varázsütésre háromszintű bengáli lángban lobbannak fel s a fedélzet minden részéből vöröskék színű röppentyű-özönt eresztett föl a homályos, vihardulta éjszakai ég felé; erre aztán a mi jámbor „Masr“-unk is megpróbálta kimutatni mélységes tiszteletét néhány röppentyű-salve által, melyek azonban legyőzhetetlen hajlamot árultak el — rebus infectis — mint Caesar mondaná, életpályájokat öngyilkos módon a tenger hullámai között bevégezni, mihez az a keserves halottias hangulat, melyel a „Masr“ zenebandája rágyújtott a híres „Partant pour la Syrie“-re, igen pompásan talált.

A zivatar oly nagy volt, hogy egész nap nem indulhatánk, ott vesztegettünk és tanulmányoztuk egymást. Minden nemzet képviselve volt köztünk. Egy angol lord mellett reggelizett az ember, egy francia mellett ebédelt, egy görög mellett vacsorált, egy olaszsal ütődött össze, és ez így ment egész nap, míg csak a világ minden nemzetbelijével nem érintkeztél.

Nem egyhamar felejttem el azon kellemes órát, midőn e hajóra szálltunk, mely egyuttal eszembe jut-

tatta, hogy ismét megkezdődik a galetta és limonádé-lakoma. Először egy lélekvesztőbe szállóttunk; a lélekvesztő elvitt egy kis gőzöshöz, ezután ismét egy dereglye következett, mely úgy himbálódzott az óriási hullámokon, hogy kiabáltunk kinunkban; ebből végre beszállásoltuk magunkat a nagy hajóba. Midőn megindultunk, szörnyű állapot várt ránk. A zivatar folyton tartott; olyan hullámok emelkedtek a tengeren, mint egy kétemeletes ház. Néha azt hittük, hogy az egekben vagyunk, más pillanatban pedig azt, hogy a pokol mélységes fenekére értünk. Az egész társaság beteg volt, csak az angolok ették jóízűen a beefsteaket.

A szél minden széket fölforgatott a födélyeten. Az ebédlőben valamennyi tányér, pohár a földre hullt, az ételek és bor pedig az emberek ölébe. Mindnyájunknak eszébe jutott a barátságos meleg kandalló otthon! — Én künn sohajtoztam a födélyeten, étlenszomjan.

Egyszerre két daemon áll meg előttem és hangosan nevetni kezd jajgató állapotomon. Az egyik franczia volt és republikánus, a másik magyar és incarnatus pecsovics. Könnyen kitalálhatják, hogy ez utóbbi **K e c s k e m é t h y** Aurél volt; az első egy

szellemdús turista, ki a világ minden ünnepélyességénél ott szokott lenni.

Azon kezdte beszédét, hogy ő is ismer egy individiumot, aki Párizsban magyarnak adta ki magát, de nem tud magyarul.

— Ugyan hogy hívják a boldogtalant?

— Einhorn . . .

— Ah Horn Ede?! Ha sokáig keresne, találna Magyarországon ennél valamivel kisebb embert is.

— Azt hallom — folytató a francia — hogy most a magyarok iránti sympathiából német ujságot csinál, valami „Frecher Lloyd“, vagy mi a czime.

— Nálunk úgy hívják, hogy „Nájer frájer“.

— Párizsban azt hiesztelte, hogy ő genie, de cikkei, melyekkel egyik szerkesztőtől a másikhoz házalt, nem bizonyítottak talentumot

— Nálunk is szeretné elhíttetni, hogy genie, de nem akad bolondra, aki elhigyje, kivéve egy okos embert, Jókait. De kérem azt mondják, hogy ő nagyon benn volt a francia császárnál.

— Elmondja ő magáról azt is, hogy Hottentóziában és Chinában pénzügyminister volt, egyébiránt azt hiszem, hogy a khinézerek között csakugyan igen helyén volna.

Kecskeméthy nagyokat nevet a francia úr sza-

vain, én pedig esodálkozom, hogy ilyen művelt ember is foglalkozik Horn úrral, akire nálunk a macska se hederit, kivéve a király-utczai „kék macskát“, melynek pipafüstös helyiségeiben a zopfos nyárspolgárok esténként összeülnek, és Horn úr finanziaalis czikkeit mint kaczagtató olvasmányt élvezik.

Aurel barátunk azzal fenyegetett, hogy kiir az újságba, mint elkényeztetett gyermeket, aki a tengerizivatart nem birja kiállani. Én szintén azzal fenyegettem, de jobban megfenyitette őt a hullámozó tenger, mert néhány percz mulva arcza halálsáppadtságu lett, s kénytelen volt lesietni a kabinba

Éjjel egyszerre nagy zavar támadt. A hajó folyton erősebben himbál, a kémény rettentően morog, majd meg egészen elhallgat; a szél dúdol, a kötelek egymásba csapódnak, az arab matrózok föl s alá kezdenek járni s szörnyü lármájukkal minden alvót fölébresztenek. A vendégek nagy része fölriad, a zavar nőttön nő, a hajó ingadozik, s végre megáll.

A konfuzió tetőpontját érte el — különben minden a legszebb rendben ment! Csak a gépnek lett baja!

Hanem hát nagy szó ez a tengeren.

Két admirálunk is volt: egy osztrák és egy angol. Az osztrák affektált nyugalommal azt mondá:

„Mi történhetik? legfőlebb elsülyedünk“. Azt hitte, hogy ez valami julius-caesari mondat, melylyel halhatatlanná teszi magát. Mint osztrák admirálhoz illik, lefeküdt a veszély idejében. Az angol pedig fölkel egész nyugalommal, lemegy a géphez, megvizsgálja, sajátkezüleg igazgat rajta, kötözi, javítja, azután visszatér és kijelenti, hogy ha erős zivatar nem támad, nem lesz semmi baj, a gép néhány óráig működhetik, s ha baja lesz, ismét megigazítja. Meg is tette.

Valaki azt jegyzé meg, hogy az osztrák admirál azért nem ment le, mert nem tudott volna segíteni.

Reggel felé azt hittük, hogy majd alszunk egyet, de ekkor meg kijöttek az arab zenészek a fődélzetre, a másik része pedig lenn maradt a kabinok közelében, és trombitájokat próbálgatták. Kedves egyiptomi tréfa! Különben önök igen szerencsések, hogy nem tudják, mi az egyiptomi trombita.

Nagy ügygyel-bajjal Port-Said kikötőjébe vergődünk november 16-án.

Mindenki a fődélzetre sietett, hogy a világ nyolczadik csodája szinterének első távlati képét el ne mulasztssa.

Első pillanatra nem láttunk egyebet, mint alacsony homokzátonyokat és a meglehetősen magas világitó-tornyot, melyet azonban épen úgy, mint minden

egyebet is a különböző nemzetek itt egybesereglett hajóinak valóságos árboczerdeje takart el szemeink elől.

Egymás mellé szorulva állottak ott a nagy és kis gőzösök a hosszú kikötő-gátak között, míg a nehéz hadihajók, mindenekelőtt pedig a tömör páncélos fregattok messze kiűnn a tengeren tanyáztak — angol, francia, porosz, dán, amerikai, svéd, olasz — egy szóval a világ valamennyi nemzetének hajói, mi ránk nézve annál élénkebb és nagyszerűbb látványt nyújtott, mert mi élünkön a császári gőz-yachtal, a „Sas“-sal az ünnepélyes üdvözeteknek épen a kellő közepébe jutottunk. Mintha csak valami titokszerű bűverő működött volna, ez óriási gőzösöket egyszerre lobogók lepték el, s ezer meg ezer zászló lengedezett minden kigondolható színváltozattal a hajnali szellőben s a keleti nap ragyogó sugaraiban, míg a fekete gyámoltalan hajóderekakat körös-körül fehér füstfelhők kezdték elborítani, s a matrózok méhrajként másztak fel a kötélzeten, hogy az árboczokon állva, háromszoros „Hurrah“-val üdvözölhessék a francia császári lobogót. —

A kinek még nem volt fogalma tengeri csatáról, itt megszerezhetette azt. A páncélos hajók párhuzamos vonalokban voltak fölállítva, illendő nagy közökkel

s oly dühösen lődöztek egymásra (persze csak vaktöltéssel), hogy valódi gyönyörűség volt nézni és hallgatni; s ahogy a vizen közeledtünk, a kitüntetés természetesen a francia császárnét illette, egyik hajó a másik után bontogató ki lobogóit a kikötőben, s azok a vén arcátlan ágyuk torkuk szakadtából igyekeztek mentül nagyobb lármát csapni, mint a szélsőbaloldali képviselők az országgyűlésen, és akkora puskaporfüstöt csináltak, hogy nagyobb már Königgrätznél sem lehetett, s valamint ez az osztrák vitézek elöl a gyáva poroszokat rejté el, úgy minket a port-saïdi puskapor-füst a czifrábbnál czifrább spektákulumok láthatásától fosztott meg egy darab időre. A kikötő óriási védgátjait sem láthattuk, pedig megérdemelték volna. Hát még azok a szép tűzijátékok! Verfluchter Pulverdampf! miként vitéz Benedek mondotta volna.

Mindenkinek első dolga volt az uti-öltönyből ki- és a parádé-ruhába bebujni. Mente, diszkard, kalpag, sastoll. — mehetünk. Nekem akkora tollam volt, hogy mindenki azt nézte hol a vége.

Rögtön átesónakáztunk a király Ö Felsége hajójához, hogy tisztelegjünk. A Felség azonnal fogadott, s mindnyájunkkal váltott néhány szót.

Valamennyien hajókon laktunk. Minden hajó egy kis város volt. A szomszédba vitorlás csónakon jártunk.

A „Griff“-ről az alkirály új gőz-yachtjára, a „Mahrusseh“-re (Jól őrzött) mentünk, s habár előre is nagyon sok mindent hallottunk e diszhajó ragyogó pompájú berendezéséről, mégis amit itt láttunk, legmerészebb képzelmünket is túlszárnyalta. Ha Sheherazade-nak egy gőzhajót kellett volna leírnia, több mint bizonyos, hogy a „Mahrusseh“-t veszi mintaképül. E hajó oly hosszú, mint a legnagyobb fregattok s roppant fényüzéssel készült belső berendezése is mutatja, hogy csak az ur használatára, vagy legfeljebb is még udvara néhány meghittebb emberének elfogadására van szánva. Több rendbeli szellős fedélzetei fölé sátorfedelek vannak kiterjesztve, melyek vidáman és könnyedén himbálóznak az enyhe szellőben; a padozat vastag szőnyegekkel van befedve s az egész meg van rakva csinos kis bronz-ágyukkal és el van árasztva szebbnél szebb apró csecsebecsével.

A házfedélzet két emeletén van a khedive két elfogadó terme, melyek oly terjedelmesek, hogy bármínő kastélynak is becsületére válnának s kidíszítésökben mindazt elénk tárják, amit európai művészet a keleti fényüzés számára teremteni képes volt. A padlás ezüst oszlopokon pihen s aranyzásokkal és festményekkel majdnem túl van terhelve, s míg lábunk a legfinomabb perzsa szőnyegeken lépdel, bámulva

szemléljük a világos-szürkén lakkirozott fából készült falakon a gyönyörű diszitményeket, melyek virágokat és gyümölcsöket ábrázolnak s elefántesontból, gyöngyházból, rózsafából, tekenyős békahéjból és aranyból vannak. A butorok lilaselyem bevonatai e faldiszitményeket utánozzák. A hajó alsóbb osztályát a felsőbbel egy lépcső köti össze, mely oly széles, mint egy palotalépcső s fokai fehéreskék porcellánból vannak, a támkarzat pedig aranyozott aczélból.

Nemsokára megjelent az alkirály, kis zömök egyéniség barátságos, jóakarató vonásokkal. Igen nyájasan, szeretetreméltóan fogadott. Mindenünket külön-külön bemutatattá magának, leereszkedő nyájassággal nyujtá vastag puha kezét s mindenikkel váltott néhány szót. Nagyon kedves ember, olyan mint egy régi jó magyar táblabíró. Ha Debreczenbe jőne, bizonyosan megválasztanák Tisza Kálmán helyett képviselőnek — a nemzet roppant veszteségére, mert ki iratná meg akkor a bihari tintafoltokat? mi lenne a nemzetből a kálvinista jezsuita nélkül?!

A khedive egyszerű sötétkék kabátot viselt, fején az elmaradhatlan tarbush nyugodott, s egyetlen ékszere egy nagy briliántokkal felette gazdagon kirakott kard volt.

A jól őrzött hajóból Port-Saïdba evezünk.

XII.

P o r t - S a ĩ d.

Mi az a Port-Saïd? — Se nem város, se nem falu. Embryója egy leendő nagy világkereskedelmi városnak. Nehány év előtt még puszta, sivár tengerpart. Régibb térképeken hiába keresnék. Egy keskeny földnyelv, melyet a futóhomok alkotott, s a hullámok mindegyre elárasztották valahányszor a szél hevesebben fujt északról; e bizonytalan létü földdarab választotta el a Menzaleh-tavát a földközi-tengertől. Hogy a suezi-csatornának itt is legyen kiindulási pontja, a vállalkozók egy várost teremtettek, melyet Saïd basától, a vállalat pártfogójáról Port-Saïdnek neveztek.

Bátran elmondhatjuk, hogy még csak föld avagy alap sem volt itt, a mire egy várost fölépíteni lehetett volna s ma már 15—20,000 lakója, fegyvergyára, hajógyarai, nagy raktárai, világító-tornya s minden-

féle gyárai vannak; mindenütt kalapálnak, dörömböznek, zúznak, reszelnek, fűrészselnek, sustorognak és zúgnak a gépek.

A hangadók természetesen itt is a francziák, kik még e homoksivatagból is Párizst akarnak teremteni. Itt is láthatunk egy „grand magazin du Louvre“-t, egy „Jardin Mabille“-t, — szóval minden úgy van, mint a Szajna partján, csakhogy — en miniature!

Port-Saïdnek már eléggé élénk kereskedése van, s ideiglenes kikötőjében — melyet ugyanazon tudósok, mérnökök és munkások hoztak létre, kik a suezi-csatorna ezen torkolatán működnek, s titáni fáradozásokkal teremtették azon vízeret, melynek megalkotásán már évezredek előtt hatalmas egyiptomi uralkodók fáradoztak — már is több ezer kisebb és nagyobb tengeri jármű fordult meg. De ha majd a két valóságos kikötő is véglegesen elkészül és ha a csatorna is teljes használatba lép, akkor a fiatal város rövid idő alatt kiszámíthatlan fontosságú kereskedelmi helylyé fog emelkedni.

Minden lépten meglátszik, hogy Port-Saïd a semmiből emelkedett várossá alig néhány év alatt; olyanok e faházak s néhol még beépítetlen utcák, mint egy népes vásártér valamelyik alföldi város mellett. Persze azért mindenfelé a legczifrább elnevezé-

seket és feliratokat olvassuk, mint: Grande hôte! du Louvre, Café restaurant, Café Chantant roulette-l, Grand magasin du haute nouveauté stb. és e hitvány korcsmák, melyek azonban pálmaágakkal, tarka-barka szövetekkel és lobogókkal voltak fö!lpipezve s csak úgy csillogtak a világító gömböktől és chinai színes lampionoktól, oly utczákat szegélyeztek, melyek szintén a legczifrább nevekkel dicsekszenek, mint: Boulevard de la Carrebière, Rue de l'Arseuale, Quai Eugenie stb. Ezek az utczák pedig bokáig érő futó-homokból állanak, mely imitt-amott deszkákkal van kirakva. Valóságos Kecskemét; tehát Párizs, Kecskemét és Soroksár egyesítve. Ilyen deszkaút a Rue de l' Arseuale is egész hosszában, melyen a Menzaleh-tó partjára mentünk, hogy a különböző vallásfelekezetek hálaimáján jelen lehessünk. Az utca két oldalán egyiptomi gyalogság képezett sorfalat francia zuáv egyenruhában s amint végig haladtunk, fülkinzó barbar zenével gyönyörködtetett bennünket, és torkaszakadtából kiáltotta a „hurrah“-kat.

Nemsokára elértük a díszes sáto!t, mely a khedive meghívott vendégei számára volt rögtönözve. Elöttünk közvetlenül a csendesesen hullámozó terjedelmes tó partjára két oltár volt fö!llítva, — egyik valamennyi nemzetnek tarka-barka lobogóival díszítve

a katolikus „Te Deum“ számára, a másik zöld és fehér színekben egyszerűen csak a félholddal tetején a Sheikh el Ulama-nak mohamedán ritus szerint végzendő hálaímaja számára. Midőn a diszes sátorba léptünk, a nagyszerű mű teremtője, Lesseps Ferdinánd fogadott. A lángeszű férfi kedves őszbe borult alak, erélyes, de kellemes arcvonásokkal és sötét bajszszal. Minden érkezőt barátságos szavakkal fogadott s csak bámultuk, hogy még e rá nézve oly fontos pillanatban is udvarias feleletekkel tudott válaszolni minden bárminő különös és badar kérdésre.

Nemsokára ágyudörgés és zenehangok hirdették, hogy az uralkodók közelednek.

Óriási nemzeti színű zászlókat vittek a diszöltönyös kavaszszok királyunk előtt, s a nagy nemzeti színű lobogók mellett csak egyetlenegy kis sárga-fekete zászlót lebegtetett a szél.

Oh Irányi, nazarenusok megmeszelt (ad normam felszentelt) püspöke, miért nem láttad azt, hogy interpellálhattad volna Andrassy grófot, vajjon illik-e a nemzet szent színeit a barbár arabok közé hurczolni, van-e tudomása róla, hogy ez úgy történt, s ha igen, mit szándékozik tenni, hogy e sebeket begyógyítsa.—

Királyunk karonfogva vezeté Eugenie császárnét és baloldalán foglalt helyet. A császárné jobbján

ült az alkirály, a mi királyunk balján pedig a porosz koronaörökös.

Mielőtt Eugenie császárné leült volna, az orosz nagykövet nejével cserélt néhány szót, ki közvetlenül mellettem ült, s én egész kényelemmel egy lépésnyi távolságról csodáltam a fejedelmi szép alakot. Öltö-zete igen egyszerű volt: vadgalamb-szin selyemruha fehér csipkéekkel, fején fekete vadászkalap egyszerű tollal, nyakán bársony szalag, melyen egy kis medaillon függött, keblén egy kis bokréta, fris márcziusi ibolyából. Gesztenyeszin hajában, mely igen egyszerűen volt fésülve, egypár ősz szál látszik. Fülbevalót nem viselt.

Midőn a királyi vendégek helyet foglaltak, a nagy terjedelmű sátor egy percz alatt úgy megtelt arany- és ezüst-himzetű egyenruhákkal, pompásan lengő tollakkal, csillogó rendszalagokkal, csillagokon és kardmarkolatokon ragyogó drága kövekkel, hogy a keletiek, a kik pedig bizonyára hozzászórtak a keleti fényezéshez, e fényes nagyszerűségeket bámulva bámulták s őszinte csodálatban törtek ki e roppant sok érde m láttára, melyről a ragyogó csillagoknak e beláthatatlan égboltozata tanuskodott. A császárné mögött oly egyén ült, kire mindenki a legnagyobb érdekeltséggel tekintett, egy kised nyulánk alak, kissé

barázdált, de kifejezésteljes arcvonásokkal, hosszú fekete szakállal, hófehér burnuszba burkolva tetőtől talpig, mellén rendcsillagokkal s ezek fölött az Osmániehrénd széles, zöld és fehér színű szalagjával. — E férfiú — Abd-el-Kader.

Az elsőség a Sheikh-el-Ulamát illeté, ki oly kíméletes és udvarias volt, hogy az égető nap hevében a czeremoniát igyekezett minélinkább megrövidíteni, hanem annál hosszasabban tartott a katolikus parádé, melyet az alexandriai érsek intézett el.

Az ember azt hitte, hogy soha se lesz vége a sok sanctissimusnak, hajlongásnak, elül-hátul füstölésnek. — Az ünnepi beszédet a kalandos életéről ismert Bauer abbé tartá, ki fellengző frázisokkal magasztalá a suezi-csatorna megnyitásának roppant jelentőségét. E nagyszerű csatorna bevégzése és megnyitása szerinte, különben szerintünk is, — egy világesemény inauguratiója, az emberi tudomány s szellemi erély egyik nagyszerű diadalának ünnepélye.

A nyugotnak e csodás összekötését a kelettel, mely fölszámíthatatlan jelentőséggel bir a kereskedelemre és forgalomra nézve, óriási műnek nevezte, s csodálkozását fejezte ki az emberi szellem nagysága felett, azután köszönetet mondott a legfelségesebb és

felséges uraságoknak, a kik eljövének, hogy a megnyitást fényes jelenlétökkel még dicsőbbé tegyék. Ezután még egy rakás szóvirág következett pour la gloire de la France s az egész beszéd türhetőleg élvezetes lett volna, ha a jámbor abbé legalább, de legalább felét elengedi vala ; ha figyelmezteti valaki a magyar közmondásra, hogy: „rövid prédikáció hosszú kolbász“, talán kiméletesebben bánik velünk. A perzselő hőség oly bádgyasztólag hatott a jelenvolutakra, hogy az ünnepeyles menet meglehetősen lassan és hosszú vonalokra feloszolva hullámszott visszafelé a katona-sorfal előtt zene hangok és ágyudörgés közepette.

E nap emléke örökre megmarad mindnyájunk lelkében. Isten szabad ege alatt egy egész világ egyesülve, fejedelmektől le egész a mezitlábos arabig, a fényes öltözetek közelében a szabad beduin napbarnitotta-arcza, a koronás főktől néhány lépésnyire a vándor-karaván tagjai, — minden rangu fő- és altisztek, valamennyi ország egyenruhái s az egész világ érdemrendjei — és jobbra és balra mélységes futó homok és kopár sivatag, zavaros tócsák és mocsárok s piszkos és rongyos fellah-k csoportja, kik mind e tündéri spektakulumot a fata-morgana szeszélyes játékának tartották. —

S az is volt valóban. Holnap mind e pompának és dicsőségnek még csak nyoma se marad, s Port-Saïd ismét szomorúan, homokosan és elhagyottan fog elterülni ott, miként ezelőtt. —

Az ünnepélyről mindenki hajójára sietett, hogy fesztelenebb ruhát öltjön, vagy szörnyű verekedéssel helyet szorítson magának egy kofferon és hajrá-levelezzen a világ öt részébe: bin gesund! láttam Eugéniet, — a csatorna meg van nyitva — servus

Azután újra csónakra, és ismét be a városba a kivilágítást nézni. —

Az emberek térdig érő futóhomokban lubiczkolnak, hanyatthomlok rohannak végig a fényesen kivilágított házak mellett, meg-megbámulják a czifra zászlós fabódékat, az arabul írott czégeket betűzgetik és lökdösik egymást igaz felebaráti szeretettel.

Én azokat a gyönyörű pálmaágakat sajnáltam, melyeket öl számra vagdaltak le, hogy velök a diadliveket és transparenteket fölciczomázzák.

A homokos parthoz hozzá-hozzá csapódnak szép esőndesen a tenger kósza hullámai s magasztos egyszerűségökben és csodás nyugalomban formaliter csalogatták az embert, hogy odahagyja e forró homokos, föl s alá hullámzó emberárral telt várost.

Az ilyen édes hivogatásnak lehetetlen ellentállani;

én legalább nem voltam képes. Ismét egy vitorlás csónakba ültem, s azt mondtam a jó araboknak, hogy vigyenek be a gazdagon fölkesített hajók közé, azután vissza, cél nélkül, — lesz „baksis“ bőven.

Csak azt kell mondani, hogy baksis lesz, akkor elvisz az arab a paradicsomba is.

Gyönyörű látvány volt ez, midőn ezernyi sajka surrant el mellettem egymásután. Mindegyik lobogókkal volt diszitve, mindenikben diszruhás urak ültek, s minden oldalról hangzott a „hurrah“ és „evviva“!

Itt a sajkák helyettesíték a fiakkert épen úgy, mint Velenczében a gondolák.

Minden sajkában 6—8 sugár termetű férfi tarkabarka ruhában, kik szélsébséggel röpiték az embert egyik hajóból a másikra, a partról a hajók közé, vagy vissza.

A csónakázás sima vitzükron a legkellemesebb érzések közé tartozik, a tenger már elég kellemetlen órát okozott, most a kellemesből is kiveszem osztályrészemet. — A hullámocskák mint apró csicsergő madarak röpilnek el mellettem, s édes regét csevegnek; sajkám gyorsan halad az óriási hajók sokasága közé, hol leirhatlan látvány ragadja meg figyelmemet.

Nem volt egyetlen hadi vagy nagykereskedő-hajó, egyetlen gőzös vagy bármiféle más tengeri jármű, melynek árboczai és kötélzete színes lampionokkal ne lettek volna borítva — egy tűzárban uszó hajóraj, soha sem látott, gyönyörű látvány! S előttem a város egyetlen tűzvonal gyanánt húzódott végig az obeliszktól kezdve az arab falun át messze ki a pusztaságba, hatalmas kikötőt képezve, mely méltó lett volna Nápolyhoz vagy Konstantinápolyhoz, és e nagyszerű rakpart előtt ott horgonyoztak gazdagon kivilágítva a „Sas“ és „Griff“ császári hajók, melyeknek tarka tüzfényben uszó árboczpyramidjaik úgy néztek ki, mint azok a tornyok és phantasztikus alaku karsu minaretek, melyek magában a városban emelkednek ég felé.

A kikötő védgátjai lobogó szurok-tüzekkel voltak borítva, melyek hosszú, sötétvörös fényszalagokat rajzoltak a kikötő tükörsima vízfölületére s mindezek fölött, a holdat és a csillagokat is elhomályosítva s két-három másodpercnyi közökben fel-felcsillogva, a világító-torony erős villanyos fénye rezgett folytonosan, s fen a légben sajátságos, kimagyarázhatlan zürzavart okozott, mert valahányszor a fény erősebbé lett, mindannyiszor halvány sugarak löveltek föl a

sötét boltozat felé s fehér csillogó fényalakok vonultak el lassan hullámozva.

S képzeljük ezekhez majd valamennyi nagyobb hajó zenéjét, melyek megannyi nemzeti himnuszt zengedeztek, azután az üdvözléseket, röppentyűzönt, világító-tüzeket s a legnagyobb színes csillagokat, melyek egy hosszan tartó tüzesöt képeznek az egész vonal hosszában.

Igy jártam sajkán fel-alá jó sokáig, nézve, gondolkodva és az egész világ minden érzését átéreztem.

Itt-ott találkozám egy-egy gyorsan repülő sajkával, melybe nőalakokat pillanték meg, kik titokteljes susogással voltak elfoglalva. Ez még jobban emlékeztetett Velenczére, hol a gondola a szerelmesek légyottja. Csillagos ég, suttogó habok, éji csend, — ez a szerelem költészete.

Egy olasz költő azt mondá boldog elragadtatásában, hogy: „Velenczében egy éj többet ér, mint máshol tiz esztendő“. Ha e port-saïd-i éjet látta volna, bizonyára úgy kiált fel, hogy többet ér, mint másutt ötven esztendő.

Ki tudná elmondani a félig álmódott gondolato-
kat és átérzett álmokat, melyek ilyen éji kirán-

duláson tündéres költőiséggel ragadják meg lelkét? — Én olyan hangulatban valék, mint egykor Heine, hogy szerettem volna egy óriási pálmafát tövestől kitépni, egy tűzhányóhegy kráterébe mártani, és a csillagos égre irni vele kedvesem nevét.

XIII.

A suezi-csatornán.

November 17.

Itt vagyunk a suezi-csatornán. Elég időnk van arra, hogy e vállalat nagyszerűségén elmélkedjünk. A társaság minden tagja egy-egy unalmas brochuret olvas, melyben még az is ki van számítva, hogy mennyivel kerül most kevesebbe egy mázsa kőszén, ha a csatornán keresztül szállítják. Én is szeretem a brochuret, de sokkal jobban a szép spanyol nő ragyogó szemeit, ki vis-à-vis ül velem, s inkább ezekből olvasnék egy szép történetkét . . .

Ma van az ünnepélyes áthajózás a csatornán. Reggeli kilencz órakor indult meg az első hajó Port-Saïdból, mely Eugenie császárnőt vitte. Utána királyunk hajója ment, — ezt követte az „Erzsébet“, melyen Andrássy gróf, Beust és számos főúr ült. Ezután következett a porosz király hajója, — és úgy

tovább sorba mintegy negyven hajó, a világ minden nemzetének zászlajával feldiszitve. Minden hajó egy-egy uszó palota, szépen berendezve, ékesen feldiszitve.

Gyönyörű látvány ez, amint a hajók egymásután usznak le a csatornán kétszáz ölnyi távolságra egymástól. Minden hajó egy-egy kis város. Az egész világ képviselve van rajtuk.

Az egyiptomi kormány mindent elkövetett, hogy ezen ünnep történelmi eseménynyé legyen. Valóban azzá lett. Egész Európa, az egész világ erről beszél, erről ír.

Hajónkon vidám társaság van együtt.

Az idő oly kellemes, hogy könnyű nyári kabátban ülünk együtt és hallgatjuk a harsogó arab zenét.

A fiatalság nem vette tréfára a dolgot. Olyan tánczvigalmat rögtönzött, hogy gyönyörűség nézni.

Van közöttük két gyönyörű spanyol, két görög, két szőke svéd, egy dán és három angol nő, kik a kötelek közt egész szenvedélylyel lejtik a polkát.

Balra tőlünk roppant pusztaság borzasztó futóhomokkal, melyről ezer számmal repülnek fel a vadmadarak, és csodálatos rikoitozással töltik be a léget. A víz partján száz számra futkosnak a fehér menyétek, s a flamingók sereg számra szállongnak a légben.

Jobbra egy szerény afrikai falu tertül el, mely körülbelől olyan, mintha oláhczigányok sátorából állana. Épen most kel fel felette a hold, mely ragyogó sugáiraival az egész vidéket elárasztja, s oly világosságot nyújt, hogy valósággal irni lehet mellette.

Mennyi ügygyel bajjal vergődtünk idáig, azt alig hinné el az olvasó.

„Este jött a parancsolat,
Violaszin pecsét alatt“

hogy szállásoljuk át magunkat kisebb hajóra, mert a „Masr“ 21 lábnyi vízmélységet igényelvén, a csatornán megfeneklik.

Könnyü ezt kimondani, meg leírni is, de hogy mily óriási nehézségekkel kellett küzdenünk, azt csak az mondhatná meg, a ki minket látott.

Összes podgyásunkat úgy czipeltük „höbst eigener Hand“, mintha kitanult hordárok lettünk volna. Ebben nagyon gyakran volt részünk.

Már pitymallat előtt ott kuporogtunk a sötétben uti málháinkon, várván a jó akaratot. Mikor aztán nagysokára az átszállító csónakok megérkeztek, volt olyan tolongás, taszigálás és lótás-futás, a melyet a bábeli zavar óta csakis alsóházunkban lehet látni egy szentiványi-ének hosszúságu, lélekgyilkoló unalmas

beszéd után a buffet felé nyíló ajtónál. Az egész társaság a lépcsők felé furakodott, mindenki első szeretett volna lenni. Végre hosszas küzdelem után eljutottunk a „Garbijeh“-re (nyugoti, t. i. tartomány), hol fogadtatásunk nem volt valami túlságosan elkényeztető; egy francia voisin Bey meglehetősen durván adá tudtunkra, hogy ő hozzá nem jött rendelet, mely szerint minket fölvegyen a hajóra, s egyáltalában sem ágya nincs elég, sem pedig élelmi szere. E barátságos fogadtatás korásem gátolt minket abban, hogy a hajó lépcsőit ostrommal el ne foglaljuk s fel ne fussunk a földélzetre, hol aztán megvetettük lábunkat, mintha holmi ostrommal elfoglalt ellenséges területen lettünk volna, s követséget küldöttünk az egyiptomi tengernagyhoz, ki szomorú helyzetünk szivetrazó voltát igen jól felfogta. A hatás kielégítő s a mellett summásan gyors eredményü, mert Monsieur voisin Bey-nek meghagyatott, hogy minket a lehető legjobban lásson el mindennel s hajóját rögtön felszerelje mindenféle étel- és italkészlettel. Alig hiszem, hogy ez Parizsban vagy Londonban gyorsabban és tökéletesebben megtörténhetett volna, mint ebben a szegényes Port-Sadiban, mert miután a kapitány és a tiszték az arab dikcionáriumot végigmondogatták, egy alkirályi biztos vezetése alatt minden csónakot a

szárazra kergettek, melyek aztán alig egy óra letelte után a legbecsesebb teherrel uszkáltak vissza. Egész ketreczek, tele szárnyasokkal, levágott ürök, borjúk, kenyér amennyi csak kellett, kosarak telve datolyával, narancscsal és banánnal, egész ládák telve a legfinomabb csemegékkal, azután még bordeauxi, pezsgó, és rajnai nehéz lövegek — egy szóval minden, a mi szemnek, szájnak tetszhetett.

Ennyi csemege láttára könnyebben elviseli az olvasó azon sok számot, melyet a csatorna történeténél el kell mondanom.

Nem én mondom: milliók meggyőződése s az egész mivelte világ közvéleményének egyhangu nyilatkozata, hogy a suezi csatorna megnyitása egyszerűsmind új korszak a nyugati kereskedés s ennek szárnyai alatt terjedő nyugati polgárosodásra nézve.

A mi annyi század folytán csak álom vagy hiú kísérlet vala: ma már — valóság!

Lesseps megteremté a csodát. A mit ő véghez vitt: az emberi erő, az emberi akarat, az emberi eszközök határait túlhaladni látszik.

S hogyan fognák föl, hogyan értenék meg azt a mahomedán nemzetiségek, midőn a tudomány hősei, különösen Anglia legelső mérnöki tekintélyei is bámulva állanak a csatorna partjain s kételkedve okos-

kodnak a fölött, a minek létezése most már kétségbevonhatlan tény?

Félszázad előtt szintén diadalmaskodott itt a — francia szellem, de diadala mulékony volt. A mit a nagy Napoleon hozott magával ide: az a halál volt; a mit Lesseps: az az élet. Amaz csak legyőzte, ez meg is hódította az itt lakó népeket, s míg amazt a természet, ez a természetet törte meg.

Valóban nagy tett! Határos a lehetlenséggel! Hihetetlen annak, a ki nem látta!

Ahol néhány év előtt még néma volt minden, néma mint a temető, rideg mint a sir: ott most zaj és mozgalom tölti meg a léget, s a puszták zivatara, mely korlátlan ur volt a pusztatérségen s mint szemfedővel borított be mindent a sivatag gyilkos homokjával, ma megdőbbenve állapodik meg az átléphetlen határnál, mely mindenható erővel megakasztja röptét s elnyeléssel fenyegeti a vakmerően közeledőt.

Ily munkának megérdemlett jutalma lőn, hogy koronás fők hajoltak meg előtte, s a világ minden zugából czrivel tódultak ide rang és nemi különbség nélkül mindazok, kik századunk e nagy eseményét méltatni elég fölvilágosultak valának.

Mily hatalmas előnyöket nyújt egy egyenes tengeri út Európából Indiába a kereskedelemre nézve,

akárki átláthatja (hacsak nem szélső-baloldali). Ha például eddig valaki — teszem fel Fiuméból Indiába szeretett volna hajózáni, előbb meg kellett kerülnie Olaszországot s azután Gibraltárnál ki az Atlanti oceánba mennie, ott az egész Afrikát s a Jóremény fokát körül kellett vitorláznia. Ha pedig túlról, Amerikából akart ide jönni valaki Európába, Khina és Ausztrália felé kellett kerülnie, ami pedig az előbbinél is jóval hosszabb út. Most pedig, hogy a suezi csatorna megnyílt, a Földközi tengeren keresztül Görögország alatt végig vitorlázunk, átkelünk a suezi csatornán és a Veres tengeren s onnan Bombay és India csak egy óriási ugrás.

A suezi csatorna megnyitása által a trieszt-bombay-i út, mely a Jóremény fokát is megkerülve 5960 geográfiai mfdre rug, 2340 mfdre van reducálva, tehát épen 3620 mfddelel megrövidítve. E megrövidítés nemcsak úgy magára véve roppant nagy, hanem egyáltalában a legnagyobb az egész földön, ha tekintetbe vesszük ama nagyszerű mértföldmegtakarításokat, melyeket Európa többi kikötői, melyek mint kereskedelmi piacok számba vehetők, a suezi út által nyertek. Ezt a következő tábla legjobban szembeönteti:

Távolság Bombay-ig.

	A Jöremény — foka körül	a csatornán	különbség.
Brindisi (teng. mfdék)	11107	3703	7404
Trieszt	11504	4100	7404
Genua	10696	4208	6488
Marseille	10560	4280	6280
Gibraltar	9840	4720	5120
Bordeaux	10640	5752	4868
Liverpool	10896	6008	4888
London	10912	6024	4888
Amsterdam	10964	6076	4888
Hamburg	11220	6332	4888

A távkülönbség Bombay-Trieszt között egyfelől és Bombay-Liverpool között másfelől a suezi csatornán keresztül vivő uton 1908 tengeri mfd kedvezményt mutat föl Trieszt számára. Tehát közvetve nekünk is elég sok hasznunk lesz az óriási vállalatból. E nagyszerű esemény által a keleti világ kereskedelmi vidékeihez jóval közelebb jutottunk. Egészen új, sajátságos helyzet ez, a melyhez hasonlót nem képes felmutatni a kereskedelem története. Mig ezelőtt az idegen partokat csak fáradságosan s ugyszólva nyomról-nyomra lehetett meghódítani a kereskedelem számára, mig a kereskedelmi összeköttetések hálózata csak laza kötelékekkel ölelte át a föld kerek-

ségét, most egyszerre a leggazdagabb, legtöbbet ígérő országokhoz és vidékekhez az út olyannyira meg lett rövidítve és könnyítve, hogy abból szükségképen az eddigi viszonyok egy egészen új, gyökeres fordulatának kell bekövetkeznie, oly fordulatnak és lendületnek, melynek hatásait egyelőre még föl sem lehet számítani.

Kelet-India századok óta czélpontja volt az európai legforróbb vágyaknak és legmerészebb vállalatoknak. Noha majd minden jelentékenyebb kereskedő-nemzet szerencsét próbált ott, a tevékenyebbeknek mégis mindig új nyereséggel kínálkozott, s amilyen arányban kikötői és folyamai a külső forgalomnak megnyílnak, épen oly nagy mérvben mutatkozik teljesen kimerithetetlennek e gazdag birodalom. Ha már most a legtávolibb pontok között is oly forgalom és közlekedés fejlődhetett ki, mely a fennforgó akadályok daczára gazdagságra és hatalomra segített néhány elszánt nemzetet, mennyivel jövedelmezőbbnek ígérkezik az összeköttetés a Földközi tenger tengerész-államai számára, ha a régi sorompó lehulltával a távolságok felényire fognak leapadni.

Bizonyos, hogy ezt már a régi egyiptomiak is gyanitották, noha Triesztről, Fiuméről vagy Marseilleről aligha tudhattak még akkor sokat. Ócska tudós

könyvekből olvassuk, hogy az egyiptomi pharao, II-ik Ramses, kit a görögök Sesostris-nak neveztek, már megis kezdett egy nagy csatornát 3500 év előtt, melynek a két tengert kellett volna összekötnie. Elkezdett művét miért nem végezhette be, arról nincsenek bizonyos adataink.

Egyébaránt, hogy az egyiptomiak a suezi csatorna eszméjét valósítani akarták, azon épenséggel semmi csodálkozni való sincs, mert a csatornázási rendszert rendkívül ismerték és értették — különben hogy tudták volna megvédeni magokat a Nilus hullámai ellen, melyek az országot minden évben elárasztják s termékenynyé teszik? Az öreg Herodot azt mondja, hogy Ramses nemis kezdett volna a csatorna építéséhez, csak akart; tudós mérnökei azal ijesztettek rá, hogy a Veres tenger sokkal magasabban fekszik, mint a Földközi-tenger, s így még baj érheti országát. A király erre felhagyott minden jó igyekezettel. Az újkor technikusai kimutatták, hogy az öreg Ramses jámbor udvari tudósai keveset tudtak, mert a Veres-tenger hullámai egy árva hüvelykel sem fekszenek magasabban, mint a Földközi tengeréi s még igen sok régibb és újabb datumu pharao belefulladhat, míg nyugalmas ágyából kifutni kedve kerekedik.

A régi csatorna nyomai még maig is látszanak. Ramses halála után kerek 700 évig pihentették ezen életrevaló tervet és csakis Necho pharaonak, aki Kr. e. 700 évvel uralkodott, jutott eszébe ismét, hogy e hasznos csatornán dolgoztasson, midőn azonban a munka nagy részén túlestek, hirtelen felhagyott az egészszel, — nem tudni miért? Herodot szerint, ki mindent igen pontosan tud, az egésznek azon 120,000 szegény ördög volt oka, kiket a csatornaépítés közben halálra dolgoztattak. Az étlen-szomjan, őszi-legyek módjára hulló munkások szerencsétlen sorsát szivére vette volna Necho, a hatalmas pharao, s ezért hagyatta volna félbe a munkálatokat.

Más történetirők szerint nem a feláldozott 120,000 egyiptomi rabszolga volt a csatornaépítés abbanhagyásának oka, hanem a papok, kik ezer akadályt gördítettek a nagyszerű munka kivitele ellen. Az egyiptomi papok szemeiben szálka volt a csatorna, mert, s nem ok nélkül, attól félték, hogy az könnyíteni fogja a forgalmat és a külfölddel való érintkezést, s ennélfogva fényt fog deríteni arra az egyiptomi sötétségre, melyben ők a szegény együgyű népet fogva tartották s még egy szép reggelen arra találnának ébredni, hogy uralmuk ideje lejárt. Épen azon okból félték a csatorna megépítésétől, a miért a mai papok

a szabad sajtótól, távirdáktól és vasutaktól félnek. A papok elhittették a jámbor Nechoval, hogy az orakulum ellene van tervének, mert az által Egyiptomot az ellenség kezére játsza. Minthogy pedig Necho az orakulumok iránt mindig nagy respektussal viseltetett, megszüntette az építést.

Hanem valami 200 évvel azután csakugyan létrejött egy hajókázható csatorna a két tenger között. E nagyszerű csatorna, melyen egymás mellett két triremis, azaz: három evezőjű hajó is elfért, a nagy Dárius persa király műve volt s ezt már csakugyan látta az öreg Herodot is 30 évvel teljes elkészülte után. — De Dárius hatalmával csatornája is tönkrement s csak jóval később, a III-dik század második felében épített helyébe egy újat Ptolemaeus Philadelphus király. E csatornát csakugyan több századon át használták hajózási czélokra s a történetíró Diodor s a földrajzíró Strabo néhány évvel Krisztus előtt még látta és le is írta azt. Később a Ptolemaeus csatornája is összement, mint a tót orgona és elzátonyosodott, hanem a mi számításunk első századában Trajanus császár újból megnyitatta azt. Ezután megint csak beomladozott és kiszáradt a csatorna, de Kr. u. 640-ben Omar khalifa ismét helyreállította azt, melyet aztán 767-ben Abu-Giaffarel Mansor szétromboltatott,

hogy Medinát kiéheztethesse, hol nagybátyja Mohammed-ben-Abdallah lázadást szított ellene. A csatorna tehát megint romba dőlt, hogy 1200 évig a feledés tengerébe merülve maradjon.

Látjuk, hogy e csatornaépítés nagyszerű gondolata évezredekken át mozgatta a világot, azaz, hogy e világnak egyes, de igen ritka gondolkozó főit és lángelméit, s évezredek kellene hozzá, míg végre körünkben végleges megvalósulásra tudta magát felküzdeni.

1200 évig pihent e hatalmas eszme, hogy végre a nagy Napoleonnak agyában újra életre ébredjen. Mindjárt, hogy az ifjú tábornok a Pyramidok alatt megverekedett, belátta e csatorna nagy jelentőségét s egy technikusokból álló bizottságot nevezett ki, hogy a földet felmérjék, nivellirozzák s véleményöket azonnal eléje terjeszszék.

Mikor a bizottmány készen volt véleményével s kisütötte — épen mint az öreg Ramses mérnökei — hogy a Veres-tenger 30 lábbal magasabb a Földközi tenger vizállásánál, Napoleon is jónak látta tervével fölthagyni. Ez a 30 lábnyi hosszú tévedés majdnem 50 évig fenntartotta magát s csak a legujabb időkben jöttek rá, hogy Ramses és Napoleon mérnökei bakot lőttek.

Tekintetbe véve a csatorna jelentőségét a jelen és jövő nemzedékre nézve, már kiemeltük, hogy itt földolag az Európa és India közti tengeri út megrövidítése. Az utolsó kapacsapással, mely a csatornát megnyitotta, 600 millió ember egyszerre mintegy varázsütésre 2200 mértfölddel jött közelébb hozzánk. S mily óriási nyeresége lesz abból Európának! Fiume és Trieszt világkikötőkke emelkedtek föl, és Ausztria soha sem álmodott jelentőségű tengeri hatalommá válik. A Földközi tenger minden kikötője újból fölvirágzik, Görögország ismét kivirul, ha ugyan a száraz görög fa még kihajtani képes lesz, és Konstantinápoly, mely most a nagyhatalmak Eris-almája, arany almává lesz, mely miatt még csak ezután fogják az európai államok egymás nyakát kitörni.

Milyen szemmel nézik mindezt a morozus angolok? Nekik is tetszenék ez a csatorna s jó is volna az mindenképen, csak az az egy hibája van, hogy nem lehet az övék. Pedig szeretnék ám bezárni a kapukat s ráírni, hogy: „Ha be akarsz jönni, fizés ennyit meg ennyit, ha ki akarsz menni, megint fizess ennyit meg ennyit — különben pász! Goddam!”

Mit is törödnének az angolok a nem angol emberiség jóllétével, ha nekik hasznuk nincs belőle. Szerintök az egész világot csak arra teremtette az

ur-isten, hogy a javát ők nyomják ki belőle s azután eldobják, mint a citromot. Attól félnek, hogy a világkereskedelem a csatorna útján véletlenül a francziák kezére kerül s ezért irigyek ők az egész tervre s ami követ eddig az építéshez hordottak, az csak akadály-kő volt.

Az olvasó mosolyogni fog, ha azt mondom, hogy a kholera az oka a suezi csatorna létesülésének; — pedig ebben sok igaz van. Ugyanis 1831-ben Lesseps ur, mint francia alkonzul, Egyiptomba küldetett s akkor a kholera miatt Alexandriában több hétig vala kénytelen vesztegzár alatt maradni. Az ilyen veszteglés unalmasabb még a börtönben ülésnél is, s így nem csoda, ha Lesseps úr is unalmában olvasgatni kezdett azokban a könyvekben, melyeket egy alexandriai barátja időgyilkosul küldött neki a hajóra. Kutatás közben ráakadt a Napoleon-féle mérnök-bizottmány 30 lánnyi magas meglőtt bakjára is. E véleményezés a baklövés daczára is igen alaposan és tudományosan volt írva s Lesseps úr abból kezdette fölismerni legelőször a suezi csatorna roppant jelentőségét. Legelső dolga tehát az volt, hogy az öreg Mehemed Alinál, ki akkor Egyiptomban uralkodott, a csatorna javára működni kezdett. Az öreg alkirály kezdett is hallgatni Lessepsre, hanem az angoloktól féltében addig

húzta-halasztotta a dolgot, míg egy szép reggelen — re in fecta — Mahomed árnyékába költözött. — Ez épen 1847-ben történt. Meg kell adni, hogy Mehemed Ali a vállalat nagyszerűségétől egészen át volt hatva, s az ő mérnökei bizonyíták be, hogy egyik tenger nem fekszik magasabban, mint a másik.

Mikor aztán 1851-ben az öreg Mehemed fia, Saïd basa, ki Lesseps-sel személyes jó barátságban állott, a trónra lépett, nagy erélylyel karolra fel barátja tervét s 1854-ben az alkirály a kairói várfokon minden európai konsul jelenlétében átadá barátjának az engedély-okmányt a csatorna építésére. Az angolok kézzel-lábbal dolgoztak ellene, de nem használt semmit. A főbb feltételek, melyek alatt a csatornaépítés engedélyezve lön, a következők: 1. Az engedély 99 évre szól. 2. A társulat minden földet, mely nem magántulajdon, ingyen kap az államtól. 3. A tiszta nyereség 15 perczentje az alkirályt illeti. 4. Az átmeneti vámilletékek valamennyi nemzetre nézve egyenlők lesznek. Az angolokat ez boszantotta leginkább, mert azt hitték, hogy az építők még megtisztelve érzendik magokat, ha ők is keresztül méltóztatnak néha sétálni, nem hogy még fizetést is vegyenek tőlök. 5. A tengeri csatornán kívül még egy édes vizü csatornát is kell építeni.

Lesseps úr az engedély-okmánynyal Konstantinápolyba sietett, hogy azt a szultánnal megerősíttesse. Onnan Angliába ment, hol az öreg Palmerstont sehogy sem tudta tervének megnyerni. A hatalmas miniszter mitsem akart a csatornáról tudni, s legfontosabb argumentumokul a puszták szelét s a sivatag homokját hozta fel. De Lesseps nem engedé, hogy az öreg széltoló homokot hintsen szemébe s hozzá fogott a dologhoz. Igaz, hogy az angolok mindent elkövettek, hogy életét megkeserítsék. De Saïd basának is volt esze, hiába hirdették őt az angolok utoljára örültnek, csak hogy a Lesseps támogatásától elvonhassák. — Saïd basának 1863-ban bekövetkezett halála nagy csapás volt a csatorna-építés tervére s bárha fia és utóda, a fiatal Ismail az atyja által kiállított engedélyt megerősítette s a vállalatot is támogatni ígérte, mindazáltal e fiatal ember még sem volt elég erős és erélyes az angol cselszövényekkel s az angolok uszályát hordozó török kormánynyal szemben. Ugyanazon angolok, a kik a kairo-suezi vas-pálya építésekor a fellahkat a legkeményebb robotmunkára kényszerítették s frivol könnyelműséggel majdnem 10,000 embert szomjhalálra kárhoztattak — ugyanez angolok egyszerre csak elkezdettek szörnyűségesen moralisok és humanusok lenni és felzúdultak.

a csatorna-építésnél alkalmazott kényszer-munka ellen — ámbár világosan ki volt mutatva, hogy itt a munkásokat jól tartják, jól fizetik s igen jól bánnak velök — s azt követelték, hogy a kényszers munkát megszüntessék, a munkások bérét megkettőztessék s a kormány a csatorna mellett fekvő s ingyen átengedett földeket vonja vissza — egy szóval a vállalatot meg akarták buktatni. A vitázó felek Napoleon ítéletére bízták az ügyet, s ez oly kedvezőleg nyilatkozott a vállalatról, hogy a munkálatokat ismét folytathatták.

Nem akarjuk olvasóink türelmét a számtalan sok természeti, pénzügyi s egyébféle akadályok elősorolásával fárasztani, melyekkel a Lesseps úr által alakított csatorna-építő társulatnak, de különösen magának Lesseps úrnak s az építész-vállalkozóknak minden lépten-nyomon küzdeni kellett. A társaság 200 millió frank alappal jött létre, melyet Lesseps 500 frankos részvényekre osztván fel, 400,000 részletben bocsátott aláírás alá. E részvények legnagyobb része, t. i. több mint fele, Franciaországban kelt el, $\frac{1}{4}$ részét pedig az egyiptomi alkirály maga vette át s Ausztria és Oroszország csak a fennmaradt $\frac{1}{4}$ részen osztoztak, míg Anglia s az észak-európai kereskedő-államok csaknem teljesen kivonták magukat a vállalatból.

Igy már az előleges csoportulás is kimutatta, hogy kik várnak előnyt, kik hátrányt ez új kereskedelmi út megnyitásától.

Az első kapavágás a kereskedelmöket féltő északiak ármánykodása s maguknak az egyiptomiaknak előitéletei daczára is 1859-ben végre megtörtént s a munkálatok ez időtől fogva kisebb-nagyobb félbeszakításokkal folytonosan a legnagyobb erélyvel és kitartással folytak.

A kiadások roppant nagy voltát eléggé jellemezzük, ha azt mondjuk, hogy a csatorna az utóbbi két-három évben havonként 200,000 frankba került. Igaz, hogy a hivatalnokok és munkások a lehető legfényesebben voltak díjazva, mert a legutolsó szolgának sem volt 6000 franknál kevesebb fizetése, de az is igaz, hogy a társulat pénzereje hamar kimerült e borzasztó költség mellett. E zavarból a francia császár és az országgyűlés rántotta ki a vállalatot az által, hogy sorsjáték-engedélyt adtak a vállalkozóknak, mely 1868-ban 16 milliót jövedelmezett, s minthogy pedig a megnyitásig még 40 millióra volt szükség, a hátralevő 24 milliót is kiteremtették valahogy.

Még óriásibb nehézségekkel kellett megküzdeni a vállalatnak magánál a 25 lábnyi mély s 300 láb

magas vizállás mellett pedig 300 láb széles tengeri csatorna készítésénél.

Az a 20,000 félmeztelen napszámos, kiknek havonkénti kiállítására magát az egyiptomi alkirály szerződésileg kötelezte, távolról sem felelhetett meg Lesseps úr ohajtásának s ezekkel ki tudja mikor lehetett volna befejezni a munkát. Ezekről minden áron szabadulni akart Lesseps, s csakugyan sikerült is Napoleon császárnak az alkirálynál kieszközölni, hogy kötelezettségét 33 és fél millió frank lefizetésével váltsa meg.

E percztől fogva bámulatos erélylyel folyt a munka, s habár folytonosan 12,000 ember és 20,000 teve dolgozott a csatornán, mégis az emberek és állatok százezreit vaskaru rabszolgáink, a gépek tették nélkülözhetőbbekké. Egyedül az utóbbiaknak köszönhetjük, hogy a kolosszális művet aránylag oly kevés idő, alig 10 év alatt be lehetett végezni. Mily messze állna még az a megnyitás perczétől, ha több éven keresztül 10 talajszakgató, 20 földvájó, 30 zúzó-kos, 70-nél több homokkotró gép, 18 szemét- s iszapmerítő, 60 gőzgép, 15 gőzmozdony és 100-nál több földhordó hajó folytonosan alkalmazásban nem lett volna?

Az egész csatorna összes költsége többre rug 300 millió franknál, egész hossza pedig a Földközi és

Veres-tenger között 160 kilométer, a szélessége 80—100, a mélysége pedig 8 méternyi.

E nagyszerű erőfeszítést látva, méltán támad a kérdés: miért? mi eredményért volt e küzdelem?

Talán azt a kis földszorost kellett benépesíteni, vagy talán Egyiptom csodaműveit még növelni egygyel?

Azt is, de mást is!

A kietlen puszták, melyek élettelenül ott terültek a Holttengertől a sinai bércezig, — megelevenedtek. A Delta partjain, a hol azelőtt a féktelen északi szél korbácsolta szilaj játékra a gonosz elemet, most a port-saïdi molokon megtörve nyögnek a tenger habjai. A majdnem $\frac{1}{4}$ mértf.hosszú óriási két kar, mely védőleg borul ott egymásra a kikötő előtt, 400 mázsányi öntött kőköcskákából összerakva, egyaránt védi a Nil iszapja, a tenger árja s az északi szél ellen e természettől talán legmostoháiban alkotott kikötőt, de melyet az emberi ész és munka a legbiztosabbak egyikévé változtatott át.

Belől a csatorna a Menzaleh-tó feneketlen, majd süppedékes kátyúi között halad, körülbelül $7\frac{1}{2}$ mért földet az óriás ásógépek által kimélyített s partokkal ellátott vonalon, míg nem az áttört el-kantara-i szoroson át a Ballah tóba ér.

S mintha a természet is kifogyhatlan akart volna lenni ellenvetéseiben a Lesseps-terv iránt, — míg amott a tengert kellett mélyebbre kiásni s feltölteni, — a Ballah-tó után hegyeket kellett kimetszeni s eltávolítani helyökről, és 70—80 láb mély völgyeket hasítani az állhatatlan futóhomokban.

A csatorna Izmaília alatt hajdan híres termékenységű, de most csak sziksót és gypszet adó Gosen-föld, hova József zsidó testvéreit telepítette, másfelől pedig a tissumi és serapeumi romok közt fut, — de már nem egyedül, hanem egy kedves, s neki életet és erőt kölcsönző társával, a nilusi édesvizi csatornával együtt.

E vidéken ugyanis az iható víz hiánya s a tikasztó futóhomok miatt, mely a szűk földszoroson ép itt szokott átköltözni legnagyobb mértékben egyik világrészről a másikba, — emberi existenciára gondolni sem lehetett addig, míg a magasan fekvő Nilusból Kairótól kiindulva s a Vadi-Tumilathra kerülve, roppant munkával egy keskeny csatorna nem vezetett Ismailiához.

Ez édesviz-csatorna fut most innen a Sós-tó partjai mellett, egy vasut kíséretében Suezig, mint mindketten hű szövetségesei s gyámjai a Suez-csa-

tornának, nyomról nyomra kísérve azt eztán egész annak a tengerbe nyíltáig.

Ez édesvizü csatorna, mely most a sivatag holt-testébe életet szivattyúzott, már 1863 óta készen áll. Most már a pusztai karaván utazók nem lesznek többé kénytelenek tevéjük felhasított gyomrában keresni az utolsó iható csepp vizet, hogy a halál torkából kimene-küljenek. A csatorna nemcsak nekik, hanem ezer és ezer munkásnak, a partjain mind sűrűbben keletkező gyarmatoknak visz életet édes vizével.

A serapeumi romokat elhagyva, az 5 mértföldnyi hosszú Keserü- vagy Sós-tóban halad át a főcsatorna, melynek 1500 millió köbméternyi területét ép úgy, mint már fentebb Ismailia mellett a szintén csaknem teljesen kiszáradt Timsah- vagy Krokodil-tavat is, a csatornán beléjük bocsátott Veres-tenger vizével kellett még előbb megtölteni, ami csak maga több mint 10 hónapot vett igénybe.

A könnyü út után még egy akadály; — a mily kedvező volt a csatornára a többnyire elég mély s 5 mértföld hosszú Keserü-tó, ép oly nehézségek álltak annak útját ezentúl az úgynevezett chaloufi részen a Veres-tengerig. Magas mészkö vagy kemény gypsz-agyag halmokkal kellett itt küzdeni az építőknek,

míg végre a suezi lagunákat érték a mélyítő baggergépek kapái. — —

És most itt áll a nagyszerű mű, melyhez hasonlót ritkán alkotnak a századok, — minden ékesszólásnál hangosabban hirdetve az emberi ész és kitarítás hatalmát. És mi itt állunk a nagyszerű művön, melyet ünnepélyesen megnyitottunk és a közforgalomnak átadtunk.

Hosszu tiz évi küzdelem után tehát a két tenger hullámai újra ölelkeztek s engedelmes szolgálivá lettek a parányi ember akarátának.

Ily győzelem méltó volt ily küzdelemre !

E csatornával nemcsak a szeszélyes tenger hullámainak, hanem az ezeknél nem kevésbé szeszélyes szerencse kerekeinek is új irány adatott.

A „Jó remény-fok“ e csatorna megnyitásával elvesztette jelentőségét. A keleti félvilág kereskedelme oly lökést kapott, mely azt újra a Földközi-tenger partjaira terelendi át.

E rég elhagyott partok felé újra mosolyg a szerencse csillaga, a régi fény Dél-Európára újra visszatér.

Alig végzé be az ősz Lesseps az óriási vállalatot, melyet megszegyenülve néznek mindazok, kik őt kalandornak, tervét pedig kivihetlennak tar-

tották, — már egy új merész terve van ismét: 70 éves létére egy fiatal hajadont, a hájos Bragard kis-asszonyt veszi el feleségül. Nem merész vállalat ez?

Nem kevésbé merész ember hajónk kapitánya is, ki életre-halálra udvarol a szép spanyol nőnek, s e közben megfélekedzik az egész világról, mi pedig azon veszszük magunkat észre, hogy hajónk szépen megfeneklett. Történt pedig e nagy esemény nov. 18. délben. Ilyen „non putarem“-féle esetről az a szokás, hogy lássa kiki, miként menekülhet ki a bajból. Én egy vállalkozó szellemű némettel csakhamar áteveztem Kasim basa hajójára, hol igen jól mulattam. A basa szakasztott mása egy jól táplált falusi birónak. Künn ült a fődélzetben katonái között, kezét az ölébe tette és bámult. A parancsokat egy fiatalabb tiszt végzé, ki ma „en grand tenu“ aranypaszományos nadrágot viselt, és vállrojtokkal vala diszitve, melyeket egy europai admiral is megirigyelt volna.

A basa azon régi szabásu arabokból való, akik még az evő-eszközök létezését sem akarják elismerni. Különben jóságos arcza volt.

Társalgásunk abból állott, hogy az öreg úr nem beszélt, mi pedig hallgattunk. Nem tudott csak arabul, az én arabs nyelvtudományom pedig mindössze harmincz szó volt. Tolmács által beszéltünk, s csak-

hamar azon megtiszteltetésben részesültünk, hogy villásreggelizni hívtak.

Én minduntalan azt nézegettem, hogy ugyan mi történik a szép „Garbieh“-vel, mely mögöttünk maradt? s azt láttam, hogy egy perczre megindul, majd ismét megáll, az utasok mind a fődélzetre gyültek és szörnyü módon parlamentiroznak. Mi lesz ennek a vége? Ha csakugyan megfeneklünk, hogyan jutunk el Izmailiába? A nagy hajóra vissza kell térnünk, arnyi bizonyos, mert összes podgyászunk ott van, s ha nem megyünk érte, ott marad itéletnapig. Ilyen nagy gondolatokat könnyebben elviselhet az ember a reggeli után, azért fogjunk hozzá.

Ennél eredetibb módon még soha sem reggeliztem.

Hárman ültünk az asztalnál. Egy igazhivő (a basa) és mi két hitetlen.

Mindegyikünk háta mögött egy-egy inas állott, ki minden mozdulatunkra ügyelt.

Először valami levesfélét hoztak, a mi nagyon izetlen és hideg volt. Ezt fehér fatányéron, fehér kanállal ettük. Minden evőeszközünk két kanálból állott. Gondolkodtam rajta, hogy mivel eszszük majd a húst, hanem ezt igen egyszerűen megmagyarázták. A leves után egy nagy tálat tettek az asztalra, mely-

ben összevagdalt hús uszott sötét sauceban. A basa keleti kényelemmel belenyult, és szűz körmeivel kihalászott egy darabot, azután természetesen a szájába tette. Nem mondbatnám, hogy ez valami nagyon étvágygerjesztő lett volna.

A basa ezután hátra nyújtotta zsiros kezét, a mögötte álló inasnak, ki a kezénél levő nedves szivacsoszal megtörölte azt, mely műtétel után ismét belemarkolt a tálba. Szörnyen csodálkoztam ezen divat fölött, de annyira mégsem, hogy ne követtem volna példáját, elgondolva, hogy: si fueris Romae, romano vivito more, mi magyarul annyit tesz: hogy nem jó basával egy tálból enni.

Ezután következett még vagy ötféle étel, de mindegyiket körmeinkkel szedtük ki a tálból.

Végre ismét kaptunk tányért még pedig feketét, ehez való volt a fekete kanál.

Most jött a „dulcsata“, a mi nem volt egyéb, mint compots. Ezt ettük a fekete tányéron a fekete kanállal.

Egész ebéd alatt arra vigyáztam, hogy ugyan nem neveti-e el magát egy-egy szolga, midőn a hátra-nyújtott zsiros kezeket törülgeti, de az valamennyi oly komoly volt, mintha legalább is Mohamed sirjánál állana.

Elképzelhetik, hogy mily komikus dolog volt az, midőn minden harapás után hátranyujtottuk a kezeinket, azután újra belemarkoltunk a tálba.

Étkezés után kitünő fekete-kávét, és melléje szép csibukot kaptunk fölséges török-dohánnyal. De nem sokáig gyönyörködtünk az illatos latakia bodor füstjében, mert a „Garbieh“ segítséget kért.

Egy pillanat alatt a basa mintegy 300 katonát küldött ki a partra, kik a megfeneklett hajóról lebozsátott óriási kötelet húzták teljes erejükből. Mi csakhamar csónakba szálltunk, hogy felkeressük társainkat és podgyászunkat. A „Garbieh“ földézetén rémséges confusio uralkodott. Ott állottak az utasok egy halomban podgyászunkkal együtt. A nők keservesen sirtak, de nem azért, hogy valami veszélytől tartanának, hanem azért, hogy későn érkeznek az ünnepélyességhez. Volt a hajón egypár olyan nyugodt lelkiismeretű ember is, a ki egész kényelemmel falatozott.

A nagy erőlködés után a rettentő lármában a hajó csakugyan megmozdult. Mig e manœuvre tartott addig három kisebb hajó fogta körül a szerencsétlen „Garbieh“-t, mely ugy hálálta meg a szivességet, hogy egy nagyot puffant, amire mindenki elsápadt és beláthatlan zavar támadt. Neki rontottunk egy másik

hajónak, annak ormányát letörtük, az meg viszont bezúzta kerékfedelünket; az összeütközés pillanatában oly biztosan vártuk hajónk romlását, hogy már kellő állást foglaltunk el, hogy a végzetes pillanatban a vízbe ugorjunk. Bele is ugrottunk — az apró csónakokba, melyek a kisebb hajókra szállítottak, mert a „nyugati tartomány“ újra megsülyedt. E közben leirhatlan zűrzavar keletkezett. Minden embernek 10—20 darab podgyász volt a kezében, hátán, nyaka között, s a hová csak fért, s ezt dobálta boldog-boldogtalan ahova csak tudta, senki sem törődött vele, ha kofferját valakinek a nyaka közé dobta, mert nem tehetett másként, száz jajkiáltás is hangzott egy pillanat alatt, de nem ért rá senki meghallgatni. — Ilyen uton megtanul az ember utazni és túrni.

TARTALOM.

	Lap.
I. A divatba jött ember (Ha akarják előszó)	7
II. Pestről Budáig	11
III. A gyászoló tündérlak	18
IV. Triest	31
V. Egy istennő ölében	48
VI. Ismerkedjünk	57
VII. A jóniai szigetek között	82
VIII. A kis pacsirta története	99
IX. A „Schöne Helena“	104
X. Alexandria	108
XI. Ismét a tengeren.	136
XII. Port-Saïd	147
XIII. A suezi csatornán.	159